

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Vormsi maastikukaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva kaitstava loodusobjekti kaitse-eesmärke, kaitsekorda ja piiri.

Kaitseala paikneb Lääne maakonnas Vormsi vallas Borrby, Diby, Hosby, Hullo, Kersleti, Rumpo, Rälby, Saxby, Suuremõisa, Sviby ja Söderby külas.

Vormsi maastikukaitseala (edaspidi *kaitseala*) on olnud osaliselt kaitse all 1987. aastast, kui moodustati Rumpo taimestikukaitseala. Vormsi maastikukaitseala moodustati 2000. aastal ja kehtiv kaitse-eeskiri kinnitati 2007. aastal.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseaduse (edaspidi ka *LKS*) § 13 lõike 1 alusel olemasoleva maastikukaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda ning välispiiri ja tsooneringut. Muudatused on vajalikud selleks, et tõhustada loodusväärtuste kaitset ja viia kaitsekord vastavusse kehtivate õigusaktidega. Kaitse-eeskirja muutmise peamine eesmärk on sealsete loodusväärtuste, eelkõige nõukogu direktiivi nr 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; edaspidi ka *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud elupaigatüüpide esinduslike vanade loodusmetsade (9010*) ning soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*) ning I ja II kaitsekategooria liikide kasvupaikade pikaajaline säilimine, samuti rändveelindude koondumispaikade kaitse. Laanemetsade lisakaitse on vajalik, et täita nii looduskaitse arengukava kui ka metsanduse arengukava aastani 2020 seatud eesmärged: parandada metsade range kaitse tüpoloogilist esindatust.

Seoses Vormsi maastikukaitseala kaitse-eeskirja kehtestamisega muudetakse Väinamere hoiuala (Lääne maakond) piiri.

Vormsi maastikukaitseala ja Väinamere hoiuala jäävad tervikuna Natura 2000 üleeuroopalisse kaitsealade võrgustikku kuuluvale Väinamere loodusalale ja Väinamere linnualale.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo kaitse planeerimise spetsialist Elle Puurmann (tel 517 4811, e-post elle.puurmann@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Riina Kotter (tel 503 7128, e-post riina.kotter@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna jurist Reelika Metshein (tel 5697 7994, e-post reelika.metshein@keskkonnaamet.ee) ja advokaadibüroo EnvirLaw vandeadvokaat Mirjam Vili (tel 527 3703, e-post mirjam@envirlaw.ee). Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee). Ekspertiarvamuse on andnud Renno Nellis, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala eesmärk on kaitsta, taastada, säilitada ja tutvustada Lääne-Eesti saarestiku omapärast ja kergesti haavatavat loodusmaastikku ning piirkonnale iseloomulikke ohustatud pärandkultuurmaastikke. Kaitseala eesmärk on kaitsta, taastada, säilitada ja tutvustada looduse ja elustiku mitmekesisust, ranniku-, niidu-, soo- ja metsakooslusi, kaitstavat looduse üksikobjekti Suurallikat, rändveelindude koondumispaiku ning kaitsealuseid liike.

Alal kaitstakse elupaigatüüpe, mida loodusdirektiiv nimetab I lisas. Need on veealused liivamadalaad (1110), liivased ja mudased pagurannad (1140), rannikulõukad (1150*), laiad madalad lahed (1160), karid (1170), esmased rannavallid (1210), püsitaimestuga kivirannad (1220), soolakulised muda- ja liivarannad (1310), väikesaared ning laiud (1620), rannaniidud (1630*), kadastikud (5130), kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210*), liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*), lood (6280*), sinihelmikakooslused (6410), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), rabad (7110*), allikad ja allikasood (7160), lubjarikkad madalsood läänemõõkrohuga (7210*), nõrglubja-allikad (7220*), liigirikkad madalsood (7230), lubjakivipaljandid (8210), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), puiskarjamaad (9070), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*). Sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid.

Ala eesmärk on kaitsta kaitsealuseid ja teisi linnuliike, keda Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25) (edaspidi *linnudirektiiv*) nimetab I lisas ja I lisas nimetamata rändlinnuliike, ning nende elu- ja rändepeatuspaiku. Need liigid on hallhani (*Anser anser*), hüüp (*Botaurus stellaris*), valgepõsklagle (*Branta leucopsis*), niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*), liivatüll (*Charadrius hiaticula*), roo-loorkull (*Circus aeruginosus*), õõnetuvi (*Columba oenas*), rukkirääk (*Crex crex*), laululuik (*Cygnus cygnus*), musträhn (*Dryocopus martius*), sookurg (*Grus grus*), merikotkas (*Haliaeetus albicilla*), punaselg-õgija (*Lanius collurio*), väikekajakas (*Larus minutus*), nõmmelõoke (*Lullula arborea*), tutkas (*Philomachus pugnax*), sarvikpütt (*Podiceps auritus*), täpikhuik (*Porzana porzana*), naaskelnokk (*Recurvirostra avosetta*), randtiir (*Sterna paradisaea*), väiketiir (*Sternula albifrons*), vööt-põõsalind (*Sylvia nisoria*) ja punajalg tilder (*Tringa totanus*).

Kaitstakse ka loodusdirektiivi II lisas nimetatud kaitsealuseid liike ja nende elupaiku. Need liigid on emaputk (*Angelica palustris*), kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*), soohilakas (*Liparis loeselii*), roheline hiidkupar (*Buxbaumia viridis*) ja kõnt-tanukas (*Encalypta mutica*).

Samuti kaitstakse kaitsealuseid liike, milleks on sõõrsilmik (*Lopinga achine*), kõre (*Bufo calamita*), müür-raunjalg (*Asplenium ruta-muraria*), pruun raunjalg (*Asplenium trichomanes*), valge tolmphea (*Cephalanthera longifolia*), punane tolmphea (*Cephalanthera rubra*), vööthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*), kahkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*), tumepunane neiuvaip (*Epipactis atrorubens*), soo-neiuvaip (*Epipactis palustris*), roomav öövilge (*Goodyera repens*), harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea*), harilik muguljuur (*Herminium monorchis*), suur käöpõll (*Listera ovata*), pruunikas pesajuur (*Neottia nidus-avis*), kärbesõis (*Ophrys insectifera*), hall käpp (*Orchis militaris*), kahelehine käokeel (*Platanthera bifolia*), rohekas käokeel (*Platanthera chlorantha*), harilik tundrasamblik (*Flavocetraria cucullata*) ja lilla põdramokk (*Sarcodon fuligineoviolaceus*), ning nende elupaiku.

Lähtuvalt uutest teadmistest on kavas muuta kaitseala kaitse-eesmärke. Võrreldes varasemaga lisatakse eesmärgiks kaitsta loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpe veealuseid

liivamadalaid (1110), kadastikke (5130), niiskuslembeseid kõrgrohustuid (6430), vanu laialehiseid metsi (9020*) ja puiskarjamaid (9070).

Kaitse-eesmärkidest arvatakse välja elupaigatüüp rohunditerikkad kuusikud (9050*), sest viimaste inventuuride andmetel seda kaitsealal ei ole ja seda kaitstakse mujal Väinamere looduslal (Väinamere hoiualal Pärnumaal). Eesmärkidest arvatakse välja elupaigatüüp aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), sest selle elupaigatüübi kriteeriumitele vastavaid kooslusi kaitsealal ei ole. Rumpo sihtkaitse- ja piiranguvööndis olevatele kunagistele põldudele kujunenud niitudel on taastunud looduslike koosluste liigid ja kujunenud teised kaitse-eesmärgiks olevad kooslused: kadastikud (5130), kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210) ning liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*). Ka elupaigatüüpi aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510) kaitstakse mujal Väinamere looduslal.

Võrreldes 2007. aastal kehtestatud kaitse-eeskirjaga arvatakse kaitse-eesmärkidest välja kassikakk (*Bubo bubo*), kelle pesitsusalad kaitsealale ei jää. Vähetõenäoline on põldtsiitsitaja (*Emberiza hortulana*) pesitsemine kaitsealal, sest tegemist on põllumajandusmaastiku liigiga, ja seetõttu arvatakse liik kaitse-eesmärkidest välja.

Vastavalt LKS §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Vormsi maastikukaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus, haruldus ja tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline ja esteetiline väärtus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine.

Ohustatus ja haruldus

Kaitsealal kaitstakse ranniku-, niidu-, soo- ja metsakooslusi, mis on haruldaste ja ohustatutena määratud loodusdirektiivi I lisa nimetatud elupaigatüüpideks, millest 12 on märgitud esmatähtsate elupaikadena, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus ning nende elupaigatüüpide seisundi parandamisele tuleb senisest rohkem tähelepanu pöörata. Kaitse-eesmärgiks olevatest elupaigatüüpidest ja nende seisundist Eestis annab ülevaate tabel 1. Rohkem või vähem ohustatud on kõik 28 kaitse-eesmärgina nimetatud elupaigatüüpi.

Tabel 1. Kaitstavad loodusdirektiivi elupaigatüübid ja nende seisundihinnang

Loodusdirektiivi I lisa elupaigatüüp	Seisundihinnang (2007–2018 kohta esitatud loodusdirektiivi artikli 17 kohase hindamisaruande järgi)	Selgitus
veealused liivamadalaad (1110)	soodne	lisatakse kaitseala eesmärgiks
liivased ja mudased pagurannad (1140)	soodne	
rannikulõukad (1150*)	soodne	
laiad madalad lähed (1160)	soodne	
karid (1170)	soodne	

esmased rannavallid (1210)	soodne	
püsitaimestuga kivirannad (1220)	soodne	
soolakulised muda- ja liivarannad (1310)	soodne	
väikesaared ning laiud (1620)	soodne	
rannaniidud (1630*)	ebasoodne – ebapiisav	
kadastikud (5130)	soodne	lisatakse kaitseala eesmärgiks
kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210*)	ebasoodne – ebapiisav	
liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*)	ebasoodne – ebapiisav	
lood (alvarid) (6280*)	ebasoodne – ebapiisav	
sinihelmikakooslused (6410)	soodne	
niiskuslembesed kõrgrohustud (6430)	soodne	lisatakse kaitse-eesmärgiks
rabad (7110*)	ebasoodne – ebapiisav	
allikad ja allikasood (7160)	ebasoodne – ebapiisav	
lubjarikkad madalsood läänemõökrohuga (7210*)	soodne	
nõrglubja-allikad (7220*)	ebasoodne – ebapiisav	
liigirikkad madalsood (7230)	ebasoodne – halb	
lubjakivipaljandid (8210)	soodne	
vanad loodusemetsad (9010*)	ebasoodne – halb	muudetakse tsoneeringut ja arvatakse täiendavalt sihtkaitsevööndisse
vanad laialehised metsad (9020*)	ebasoodne – ebapiisav	lisatakse kaitse-eesmärgiks
puiskarjamaad (9070)	ebasoodne – ebapiisav	lisatakse kaitse-eesmärgiks
soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*)	ebasoodne – halb	muudetakse tsoneeringut ja arvatakse täiendavalt sihtkaitsevööndisse
siirdesoo- ja rabametsad (91D0*)	ebasoodne – ebapiisav	

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud liike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Loodusliku elupaiga seisund loetakse soodsaks, kui selle looduslik levila ja alad, mida elupaik oma levila piires hõlmab, on muutumatu suurusega või laienemas ja selle pikaajaliseks püsimiseks vajalik eriomane struktuur ja funktsioonid toimivad ning tõenäoliselt toimivad ka prognoosimisulatusse jäävas tulevikus ja elupaigale tüüpiliste liikide seisund on soodus.

Madalaveelised rannikuelupaigad on tüüpilised Lääne-Eesti laugetele rannaaladele ja Eesti põhjarannikul leidub neid piiratud aladel. Veealused liivamadalad (1110) on liivase põhjaga

madal mere elupaik kuni taimestiku alumise levikupiirini, millest on oluliselt sõltuvad paljud taimed, selgrootud, kalad ja veelinnud¹. Veetaseme kõikumise tagajärjel kujunevad veelindudele ja kurvitsalistele toitumisalaks olevad rikka põhjaloomastikuga liivased ja mudased pagurannad (1140), madalad, veel ajuti merega ühenduses olevad või sellest hiljuti maakerke tagajärjel eraldunud rannikulõukad (1150*) ning lainetuse eest hästi kaitstud mitmekesise elustikuga laiad madalad lahed (1160). Karid (1170) on rahnuderikkad või aluspõhjakiivimeist merepõhjakõrgendikud, mis võivad paguvee ajal üle merepinna ulatuda ning mida iseloomustab mitmekesine elustik. Karisid leidub Eesti põhja- ja läänerannikul. Madalaveeliste rannikelupaigatüüpide ohustatus sõltub Läänemere seisundist või selle halvenemisest, ohutegurid on ka arendustegevus rannikul ja kaadamine.

Rannikelupaiku esmaseid rannavalle (1210) on peaaegu kõikjal Eesti rannikualadel. Püsitaimestuga kivirannad (1220) hõlmavad kruusast ja veeristikust rannavalle ning kiviseid moreenrandu, kuhu tormilaine tavaliselt ei ulatu. Soolakulised muda- ja liivarannad (1310) levivad lauetel rannikutel, neid iseloomustab õrn, kamardumata pinnas ning merevee üleujutus ja pritsmeid taluv taimestik. Maakerke ja toitainete rohkuse, aga ka ebapiisava karjatamiskoormuse tõttu soolakualad taimestuvad, samas tekib neid pideva ranna kujunemise protsessi käigus ka juurde. Elupaigatüüp väikesaared ning laiud (1620) on oluline lindude pesitsus- ja puhkepaik ning hüljeste lesila. Eestis leidub üle 300 ühe kuni kümne hektari suuruse saare ja üle tuhande väikesaare. Rannikelupaikadele on ohuks arendustegevus.

Poollooduslikud kooslused on olulised liigirikkuse kandjad. Eesti on üks põhilisi nende elupaigatüüpide asukohti ning poollooduslike ehk pärandkoosluste säilitamine on Eesti looduskaitse üks olulisimaid vastutusvaldkondi².

Madalakasvuliste niidutaimedega soontaimede poolest liigirikkad looduslikud või poollooduslikud rohumaad rannaniidud (1630*) on Eestis kõige ulatuslikumad Lääne-Eesti mandriosas ja saartel. Nende koosluste taimkatte kujunemist mõjutab ühelt poolt maakerge ja teiselt poolt inimene. Madalmurused rannaniidud on paljude lindude, eeskätt kurvitsaliste olulised pesitsus- ja toitumispaigad, aga ka elupaik ohustatud liigile kõrele. Kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210*) levivad Lääne-Eesti madalikul ja läänesaartel, samuti Põhja-Eesti lavamaal. Need on olulised käpaliste kasvualad. Liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*) on levinud üle Eesti lubjavaeste liiv- ja liivsavimuldadega aladel. Lood ehk alvarid (6280*) on tüüpilised väga õhukese mullakihi ja tasase pinnamoega paepealsetele aladele. Taimestik on lootaladel liigirikas: valitsevad kuiva taluvad ja lubjalembesed liigid. Looniite leidub ordoviitsiumi ja siluri lubjakivi avamusaladel Lääne- ja Pärnumaal, saartel ning Põhja-Eesti lavamaal. Euroopas leidub ulatuslikumaid looniite veel vaid Rootsis Ölandi ja Gotlandi saarel. Sinihelmikakooslused (6410) on üleminekukooslused rannaniitude ja märgalade servaaladel.

Kadastikud (5130) on poollooduslikud kooslused, kus kadakas katab vähemalt kolmandiku alast. Kadastikud levivad peamiselt lootaladel ning need on tüüpilised kooslused Lääne-Eesti rannikualadel, läänesaartel ja Põhja-Eesti lavamaal. Vähem on kadastikke Eestis sisemaa nõmmedel. Elupaigatüüp puiskarjamaad (9070) on avatud niidulappide ja metsade mosaiik, mida karjatatakse; puurindes kasvab sageli laialehiseid puuliike. Nende ilme on kujunenud pikaajalise karjatamise mõjul ja püsib vaid juhul, kui jätkub tavapärane kasutus. Puiskarjamaad on tüüpilised kooslused Lääne-Eesti rannikualadel ja sealsetel saartel.

¹ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat.

² Looduskaitse arengukava aastani 2020.

Kõik poollooduslikud kooslused on Eestis ohustatud, kuna nende püsimine sõltub traditsioonilise niitmise ja karjatamise jätkumisest. Hoolduse lakkamisel need võsastuvad või kasvavad pilliroogu, tüüpiline kooslus hävib, liigirikkus ning mitmete liikide, sh kaitstavate ja haruldaste, elupaik kaob. Keskkonnaministeerium esitas 2019. aastal Euroopa Komisjonile aastate 2007–2018 kohta loodusdirektiivi artikli 17 kohase hindamisaruande (edaspidi *Natura hindamisaruande*), mille järgi on enamik eesmärgiks olevate niitude seisund ebasoodus – halb ning nende elupaigatüüpide seisundi parandamisele tuleb senisest rohkem tähelepanu pöörata. Kõik niiduelupaigad on kogu Euroopas väga ohustatuks muutunud, kuna need säilivad vaid mõõduka inimõju tingimustes.

Ohustatud ja haruldased on ka kaitse-eesmärgiks olevad **märgalakooslused**. Elupaigatüüp niiskuslembesed kõrgrohustud (6430) hõlmab kõrgemakasvuliste soontaimedega rohustuid, mis palistavad kitsa ribana veekogude kaldaid, aga ka metsaservi ning moodustab väärtuslikuma tuumala ümber puhverala. Niiskuslembeste kõrgrohustute liigirikkus ei ole suur, kuid need on tähtsad elupaikade mitmekesisuse säilitamise seisukohast. Looduslikus seisundis rabasid (7110*) on Euroopas, välja arvatud Soomes ja Rootsis, säilinud vähe. Allikad ja allikasood (7160) on iseloomulikud aladele, kus põhjavesi on maapinna lähedal ja voolab või immitseb maapinnale. Hapniku- ja mineraaliderikas vesi loob tingimused allikasoo väga liigirikkaile erilisele taimestikule, sh haruldastele liikidele. Eestis leidub teadaolevalt umbes 3000 allikat, eelkõige Pandivere ja Sakala kõrgustiku äärealadel ning Saaremaal. Rikkumata allikasoid on Eestis järele jäänud üsna vähe. Lääne-mõökrohu koosluste (7210*), mis 2/3 Eestis puuduvad, kogupindala poolest on Eesti Euroopas Rootsi ja Prantsusmaa järel kolmandal kohal. Elupaigatüüp nõrglubja-allikad (7220*) hõlmab kalgiveelisi allikaid, milles toimub aktiivne allikalubja moodustumine. Nõrglubjalasundi tekkimiseks on soodsamad tingimused seal, kus põhjavesi valgub maapinnale poorsetest vettpidavatest kihtidest, mis soodustab väljavoolanud vee laialivalgumist ning seetõttu on nõrglubja-allikad väga piiratud levikuga. Elupaigatüüp liigirikad madalsood (7230) hõlmab madalsoode liigirikamat osa, kus leidub rohkesti lubjalembesid liike, teiste seas kápalisi. Elupaigatüüp on rohkem levinud Lääne- ja Põhja-Eestis, mujal on levik harv. Eestimaa Looduse Fondi (edaspidi *ELF*) tehtud soode inventuuri³ põhjal esitatud hinnangul on elupaigatüüpidesse allikad ja allikasood ning liigirikad madalsood kuuluvad elupaigad Eesti sooladest kõige ohustatumad. Hüdrooloogilisest seisukohast on looduslikus seisundis säilinud vaid ligikaudu 25% möödunud sajandi alguse allikasoodest ja alla 10% liigirikastest madalsoodest⁴. Madalsood on kuivendusest kõige enam kahjustatud sootüüp ning suur osa endisi madalsoid on hävinud pöördumatult. Inventuuri tulemuste põhjal esitatud hinnangul kuuluvad lubjarikkad madalsood vähemalt Natura 2000 võrgustiku boreaalse regiooni ulatuses loodusdirektiivis nimetatud elupaigatüüpidest Eesti vastutuskosluste ehk nende kosluste hulka, mida Eestis leidub veel suhteliselt ohtralt, kuid mis mujal maailmas peaaegu puuduvad ning mis väärivad seetõttu erilist tähelepanu ja kaitset.

Peamine oht soelupaigatüüpidele ja märgalakooslustele üldse on kuivendamine ja veerežiimi muutmine põhjavee seisundit mõjutavate tegevuste tõttu, soostuvatele niidukooslustele ka võsastumine, metsastumine ja traditsioonilise põllumajandusliku kasutuse lõppemine, rabadele ka turbakaevandamine. Viimastel aastatel on lisandunud ohutegurina mõnel pool rekreatsiooni mõju (liigne tallamine). Allikalised kooslused on ohustatud ka põhjavee reostusest. Eriti ohustatud on nõrglubja-allikad, kuna vee mahu, temperatuuri või keemilise koostise väiksemadki muudatused võivad lubja tekke peatada ja nõrglubja-allika hävitada.

³ Paal, J., Leibak, E. (koost.) 2013. Eesti soode seisund ja kaitstus. Tartu.

⁴ Ilomets, M. 1994. Miks peame hoidma Eestimaa soid? Eesti Loodus 3: 80–83.

Natura hindamisaruande järgi on elupaigatüübile liigirikkad madalsood (7230) Eestis antud seisundihinnang „ebasoodus – halb”, teistel kaitse-eesmärgiks olevatel märgalakooslustel valdavalt „ebasoodus – ebapiisav”. Väljaspool kaitsealasid ei ole märgalakoosluste soodsa looduskaitselise seisundi paranemine ja säilimine tagatud.

Kaitse-eesmärgiks olevate lubjakivipaljandite (8210) levik on seotud lubjakivi avamusaladega ja seetõttu on nende levik piiratud. Need on elupaigaks paljudele kitsalt kohastunud lubja- ja kuivalembestele liikidel.

Kaitsealal asuvad **looduslikud metsakooslused**, elupaigatüübid vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lissasse ning märgitud seal esmatähtsate elupaikadena. Vanad loodusmetsad (9010*) on looduslikud, inimõjuta või vähese inimõjuga vanad metsad, aga ka hiljutiste põlengualade looduslikult uuenenud noored puistud; siia kuuluvad nii okas- ja segametsad kui ka lehtmetsad. Neis metsades on arvestataval määral surnud ja kõdupuitu ning need on elupaigaks paljudele ohustatud liikidele, eriti sammaltaimedele, seentele ja selgrootutele loomadele, peamiselt mardikatele. Need kooslused esindavad vähese inimõjuga või üldse ilma inimõjuta loodusalasid. Kaitse-eesmärgiks lisatav elupaigatüüp vanad laialehised metsad (9020*) on üleminekukooslus läänetaiga ja nemoraalsete metsade vahel. Vanad laialehised metsad on Eestis haruldased, kuna on jäänukid aastatuhandetetagusest soojemast ja niiskemast kliimaperioodist ja neid leidub võrdlemisi väikeste laikudena piiratud aladel. Soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*) elupaigatüüpi kuuluvad Eestis soostuvad metsad, madalloometsad ja lodumetsad. Kõik need kasvavad tasasel maal, lauetes nõgudes või nõlvade jalamil, kus põhjavesi on maapinna lähedal ja põhjaveetase kõikuv. Siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) levivad peamiselt soo servaaladel ja moodustavad soo ümber kaitsva puhvri ning on samuti elupaigaks mitmele kaitsealusele liigile⁵.

Metsaelupaigatüübid on intensiivse metsamajanduse tõttu muutunud Euroopa boreaalses piirkonnas haruldaseks ja seetõttu on ohustatud ka paljud nende kooslustega seotud liigid, kes kasutavad neid elupaigana või toitumisalana. Kaitseta soostuvaid ja soo-lehtmetsti ning siirdesoo- ja rabametsi ohustab lisaks metsaraiele ka kuivendamine, mistõttu väheneb nende pindala pidevalt. Samas on Eestis mõlemad viimati nimetatud elupaigatüübid tüüpilised niisketel aladel levinud kooslused.

Natura hindamisaruande andmetel on Eestis vanu loodusmetsti 70 000 ha, millest on soodsas seisundis vaid 45 100 ha, vanu laialehiseid metsti 7100 ha, millest on soodsas seisundis 5900 ha, ning soostuvaid ja soo-lehtmetsti 35 000 – 40 000 ha, millest on soodsas seisundis 20 000 ha. Vanade loodusmetsade ning soostuvate ja soo-lehtmetsade seisund on hinnatud „ebasoodus – halb”, eelkõige struktuuri ja funktsioonide säilimise halva seisundi tõttu, ning seetõttu vajavad need metsaelupaigatüübid lisakaitsemeetmeid.

Vanad metsakooslused (vähemalt 100-aastased) on Eestis ohustatud ja haruldased, kuna intensiivse metsamajandusega on vanade metsade pindala järjest vähenenud (vanuse nihkumine nooremate metsade poole). Vanade metsakoosluste säilitamine on eriti oluline, kuna need pakuvad elupaika väga paljudele liikidele, sealhulgas majandustegevuse ja häirimise suhtes tundlikele liikidele. Osale liikidele mõjub intensiivne metsamajandus laastavalt, kuna lisaks vanade metsade osakaalu vähenemisele on metsamaastik killustunud ning kadumas on sobilikud elupaigad ja võimalused ümberasumiseks. Kõige enam on ohustatud laane-, salu- ja soovikumetsa kooslused, mis paistavad

⁵ Paal, J. 2007. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat.

silma suure liigirikkusega. Kuna need metsakooslused kasvavad viljakal pinnasel ja on suurema tootlikkusega, siis on ka majanduslik huvi nende vastu suurem. Kuna intensiivse metsamajandusega on mõjutatud tuhanded omamaised metsades elutsevad liigid, on range kaitse all oleva metsamaa pindala suurendamine oluline.

Eesti metsanduse arengukava (aastani 2020) eesmärk on parandada rangelt kaitstava metsamaa tüpoloogilist esinduslikkust, nii et see teeniks strateegilist eesmärki „Metsade kui elu- ja looduskeskkonna säilimine on tagatud”. Ka looduskaitse arengukava kohaselt peab vastavalt metsa range kaitse miinimumvajaduse uuringutele rangelt kaitstavate metsade kogum aastaks 2020 olema tüpoloogiliselt esinduslik ja hõlmama vähemalt 10% metsamaast. Tüpoloogilise esinduslikkuse kontseptsiooni eesmärk on, et metsade range kaitse tagaks Eestis vanadele metsadele iseloomuliku elustiku säilimise. See kontseptsioon põhineb lühidalt kolmel järgmisel alusväitel: a) looduslike asurkondade elujõulisus oleneb nende elupaiga pindalast ning üldjuhul on olemas kriitiline elupaiga hävimise maksimummäär, mille ületamisel sureb asurkond välja. Empiiriliste uuringute põhjal on selleks määraks u 70–80% algse elupaiga kadu; b) vanade metsade loodusliku pindala (osakaalu) saab arvutada looduslike puistuvahetushäiringute sagedusest, mis erineb metsatüübiti. Sagedaste häiringutega metsades (nt põlengudünaamikaga nõmmemetsad) on vanu metsi looduslikult vähem kui harvade häiringutega metsades (nt häiludünaamikaga lodu- ja salumetsad) ning vastavalt on ka elustiku jaoks viimaseid vaja suhteliselt rohkem; c) range kaitse miinimumeesmärk on seega 20% iga kasvukohatüübi looduslikust vanade metsade pindalast. Selle prognoosimisel on praktiline lähtuda praegusest metsapindalast, mis on olnud ilmselt kõige pikaajalisem inim mõjulise seisund (sh enne järsku metsasuse vähenemist 18. sajandil; Lõhmus jt 2004. aasta uuring „Loss of old-growth, and the minimum need for strictly protected forests in Estonia”). Eesti metsade tüpoloogilist esindatust ja vajakuid analüüsis ökoloog A. Lõhmus 2016. aastal („Eesti rangelt kaitstavate metsade tüpoloogiline analüüs”). Analüüsi tulemusel ei ole mitmekesise elu- ja looduskeskkonna säilimiseks Eestis piisav kaitse tagatud peamiselt laane- ja salumetsade puhul ning vähemal määral loo- ja soovikumetsade puhul. Teemaga tegeles edasi metsade range kaitse töörihm, analüüsile järgnes vajakute täpsustamine ja nende katmiseks vajalike alade kaardistamine. Eestis salumetsade vajakuks hinnati ligikaudu 14 900 ha, laanemetsade vajakuks ligikaudu 14 700 ha ja soovikumetsade vajakuks ligikaudu 3500 ha.

Kaitseala eesmärgiks olevast 23 **linnuliigist** on 19 haruldaste ja ohustatutena nimetatud linnudirektiivi I lisas. Neist kolm on ühtlasi arvatud looduskaitsealade alusel haruldase ja hävimisohus liigina I kategooria kaitsealuste liikide hulka ning Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel määratud ohustatud liikide kategooriasse. Viis liiki on ühtlasi II kaitsekategooria liigid. Rohkem või vähem ohustatud on ka teised kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid. Kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikide looduskaitsealade alusel kehtestatud kaitsestaatus, ohustatus, arvukuse muutusest viimasel kümnendil ja kaitse alla võtmise eeldustest annab ülevaate tabel 2.

Tabel 2. Vormsi maastikukaitsealal kaitse-eesmärgiks olevad linnuliigid, nende kaitsestaatus, ohustatus ja arvukuse muutus Eestis

Liik	Linnudirektiivi lisa	Kaitse-Kategooria	Ohustatuse kategooria (Eesti liikide punane nimestik; EELIS 14.04.2020)	Arvukuse muutus 2001-2012 (Elts <i>et al.</i> 2013)	Kaitse alla võtmise eeldus

niidurüdi (<i>Calidris alpina schinzii</i>)	I	I	ohustatud	mõõdukalt vähenenud	haruldane, ohustatud
merikotkas (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	I	I	ohustatud	tugevalt suurenenud	ohustatud
tutkas (<i>Philomachus pugnax</i>)	I	I	ohustatud	mõõdukalt vähenenud	haruldane, ohustatud
hüüp (<i>Botaurus stellaris</i>)	I	II	ohulähedased	stabiilne	ohustatud
väikekajakas (<i>Larus minutus</i>)	I	II	ohualtid	arvatavalt mõõdukalt vähenenud	haruldane, lisatakse kaitse-eesmärgiks
sarvikpütt (<i>Podiceps auritus</i>)	I	II	ohulähedased	stabiilne	ohustatud
naaskelnokk (<i>Recurvirostra avosetta</i>)	I	II	ohulähedased	stabiilne	ohustatud
valgepõsk-lagle (<i>Branta leucopsis</i>)	I	III	mittehinnatavad	mõõdukalt vähenenud	tüüpiline läbirändel
roo-loorkull (<i>Circus aeruginosus</i>)	I	III	ohuväline	mõõdukalt suurenenud	tüüpiline
rukkirääk (<i>Crex crex</i>)	I	III	ohuväline	mõõdukalt vähenenud	tüüpiline
laululuik (<i>Cygnus cygnus</i>),	I	II	mittehinnatavad	tugevalt suurenenud	tüüpiline läbirändel
musträhn (<i>Dryocopus martius</i>)	I	III	ohuväline	stabiilne	tüüpiline
sookurg (<i>Grus grus</i>)	I	III	ohuväline	mõõdukalt suurenenud	tüüpiline
punaselg-õgija (<i>Lanius collurio</i>)	I	III	ohuväline	mõõdukalt vähenenud	tüüpiline
nõmmelõoke (<i>Lullula arborea</i>)	I	III	ohuväline	stabiilne	tüüpiline
täpikhuik (<i>Porzana porzana</i>)	I	III	ohuväline	stabiilne	tüüpiline
randtiir (<i>Sterna paradisea</i>)	I	III	ohuväline	mõõdukalt suurenenud	tüüpiline
väiketiir (<i>Sternula albifrons</i>)	I	III	ohulähedased	arvatavalt mõõdukalt vähenenud	haruldane
vööt-põdsalind (<i>Sylvia nisoria</i>)	I	III	ohuväline	mõõdukalt vähenenud	tüüpiline
hallhani (<i>Anser anser</i>),	II, III		ohulähedased	stabiilne	tüüpiline. lisatakse eesmärgiks
õnetuvi (<i>Columba oenas</i>)	II	III	ohulähedased	stabiilne	tüüpiline
punajalg-tilder (<i>Tringa totanus</i>)	II	III	ohuväline	mõõdukalt vähenenud	ohustatud, lisatakse eesmärgiks
liivatüll (<i>Charadrius hiaticula</i>)		III	ohulähedased	mõõdukalt vähenenud	tüüpiline, lisatakse eesmärgiks

Metsalinnustiku peamine ohutegur on üha intensiivistuv metsamajandamine ning sellega seotud elupaikade killustumine ja kadumine. Lindude hukkumist põhjustab pesitsusaegne raie.

Võrreldes 2007. aastal kehtestatud kaitse-eeskirjaga on kaitse-eesmärgiks lisatud II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel ohualtide liikide

kategooriasse (EELIS 07.04.2020) määratud väikekajakas. Väikekajakaid pesitseb Eestis vaid 500–1000 paari ning nende arvukus on viimasel aastakümnel vähenenud⁶.

Kaitse-eesmärgiks lisatav III kaitsekategooria liik punajalg-tilder on Eesti rannikualadel harilik, sisemaal väikesearvuline haudelind, kes pesitseb niisketel niitudel (eriti rannakarjamaadel), luhtadel, soodes ja kultuurrohumaadel. Läbirändel ja talvel peatub ta igat tüüpi madalatel randadel, kohati ka sisemaa märgaladel. Vaatamata rannaniitude hooldusele on punajalg-tildri arvukus Eestis kahanenud, sh olulisematel taastavatel rannaniitudel viimase 15 aasta jooksul umbes veerandi võrra. Liigi pesitsusaegseks arvukuseks hinnatakse 3000–6000 paari⁷. Punajalg-tilder on ohustatuna lisatud linnudirektiivi II lisasse.

Kaitse-eesmärgiks lisatav liivatüll on niitudel ja liivikutel pesitsev rannikulind, kelle arvukuseks Eestis on hinnatud 1000–2000 paari. Liivatülli arvukus Eestis on viimasel aastakümnel mõõdukalt (10–50%) vähenenud⁸. Liivatüll on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku andmetel ohulähedane liik (EELIS 07.04.2020) ja IUCN ohustatud liikide punase nimestiku alusel ka rahvusvahelisel tasandil väheneva arvukusega.

Pesitsevat rannikulinnustikku ohustab niidualade, sh laidude roostumine ja võsastumine, mille tõttu kaob kurvitsalistele sobiv pesitsusala ning mis põhjustab negatiivseid muutusi seal pesitsenud lindude populatsioonis ja levikus. Röövlus on olulise tähtsusega ohutegur, mis mõjutab maaspesitsevate linnuliikide pesitsusedukust suurel määral.

Kaitse-eesmärgiks seatakse hallhani, kes on peamiselt Lääne-Eestis levinud linnuliik ja keda leidub nii läbirändajana kui ka haudelinnuna. Hallhane Eesti asurkonna suuruseks hinnati veel 1990. aastate alguses 1500 paari. Järgneval kümnendil vähenes pesitsevate paaride arv 500–600 paarini ning viimase arvukushinnangu kohaselt on hallhane arvukus püsinud aastatel 2001–2012 stabiilsena⁹. Peamised ohutegurid on roolõikus ja pesitsusaegne häirimine.

Kaitseala eesmärgiks olevad liigid on ka Väinamere linnuala kaitse-eesmärgiks. Rändlinnuliikide elupaikade kaitse on Väinamere linnualale jääva Väinamere hoiuala kaitse eesmärk. Kaitse-eeskirjaga seatakse rändveelindude koondumiskohtade kaitse ka Vormsi maastikukaitseala kaitse-eesmärgiks. Eesti Ornitoloogiaühingu ja Keskkonnaõiguste Keskuse 2018. aastal tehtud kaitstavate alade linnujahi analüüsis on esitatud linnustiku olulise ohutegurina linnujahist tulenev häirimine olulistest koondumiskohtades, kuna hoiuala kaitsekord ei võimalda jahti reguleerida.

Kaitseala kaitse-eesmärgiks seatud 24 **taime-, seene- ja samblikuliigist** on kolm soontaimeliiki ja kaks sambjaliiki haruldaste ja ohustatutena nimetatud loodusdirektiivi II lisas. Üks sambjaliik, üks seeneliik ja üks samblikuliik on arvatud looduskaitsealuse alusel haruldase ja hävimisohus liigina I kategooria kaitsealuste liikide hulka.

Vormsi maastikukaitseala kaitse-eesmärgiks olevate taime-, sambla-, seene- ja samblikuliikide kaitsestaatusest, ohustatusest ja kaitse alla võtmise eeldustest annab ülevaate tabel 3.

⁶ Elts, J., Leito, A., Leivits, A., Luigujõe, L., Mägi, E., Nellis, R., Nellis, R., Ots, M., Pehlak, H. 2013. Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012. *Hirundo* 26: 80–112.

⁷ Elts, J. *et al* 2013.

⁸ Elts, J. *et al* 2013.

⁹ Elts, J. *et al* 2013.

Tabel 3. Vormsi maastikukaitseala kaitse-eesmärgiks olevate taime-, sambla-, seene-, kahepaikse ja selgrootute liikide kaitsestaatus, ohustatus ja vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Liik	Loodus-direktiivi lisa	Kaitse-kategooria	Ohustatuse kategooria (EELIS 14.04.2020)	Kaitse alla võtmise eeldus	Selgitus
emaputk (<i>Angelica palustris</i>)	II	II	ohulähedased	tüüpiline	
kaunis kuldking (<i>Cypripedium calceolus</i>)	II, IV	II	ohulähedased	ohustatud	
sooheelakas (<i>Liparis loeselii</i>)	II	II	ohualtid	ohustatud	
roheline hiidkupar (<i>Buxbaumia viridis</i>)	II	I	ohualtid	ohustatud, haruldane	lisatakse eesmärgiks; elupaik arvatakse sihtkaitsevööndisse
kõnt-tanukas (<i>Encalypta mutica</i>)	II	II	ohualtid	haruldane	lisatakse eesmärgiks
müür-raunjalg (<i>Asplenium rutamuraria</i>)		II	ohualtid	ohustatud	
pruun raunjalg (<i>Asplenium trichomanes</i>)		II	ohualtid	ohustatud	
valge tolmphea (<i>Cephalanthera longifolia</i>)		II	ohulähedased	ohustatud	
punane tolmphea (<i>Cephalanthera rubra</i>)		II	ohualtid	ohustatud	laiendatakse kaitseala, et tagada esindusliku kasvuala kaitse
harilik muguljuur (<i>Herminium monorchis</i>)		II	ohulähedased	ohustatud	
kärbesõis (<i>Ophrys insectifera</i>)		II	ohulähedased	ohustatud	
vööthuul-sõrmkäpp (<i>Dactylorhiza fuchsii</i>)		III	ohuväline	tüüpiline	
kahkjaspunane sõrmkäpp (<i>Dactylorhiza incarnata</i>)		III	ohuväline	tüüpiline	
tumepunane neuuvaip (<i>Epipactis atrorubens</i>)		III	ohuväline	tüüpiline	
soo-neiuvaip (<i>Epipactis palustris</i>)		III	ohuväline	tüüpiline	
roomav õövilge (<i>Goodyera repens</i>)		III	ohuväline	tüüpiline	
harilik käöraamat (<i>Gymnadenia conopsea</i>)		III	ohuväline	tüüpiline	

suur käöpõll (<i>Listera ovata</i>)		III	ohuväline	tüüpiline	
pruunikas pesajuur (<i>Neottia nidus-avis</i>)		III	ohuväline	tüüpiline	
hall käpp (<i>Orchis militaris</i>)		III	ohulähedased	tüüpiline	
kahelehine käokeel (<i>Platanthera bifolia</i>)		III	ohuväline	tüüpiline	
rohekas käokeel (<i>Platanthera chlorantha</i>)		III	ohuväline	tüüpiline	
lilla põdramokk (<i>Sarcodon fuligineoviolaceus</i>)		I	äärmiselt ohustatud	ohustatud	lisatakse eesmärgiks; elupaik arvatakse sihtkaitsevööndisse
harilik tundrasamblik (<i>Flavocetraria cucullata</i>)		I	äärmiselt ohustatud	ohustatud, haruldane	
sõõrsilmik (<i>Lopinga achine</i>)	IV	III	ohuväline	tüüpiline	
kõre (<i>Bufo calamita</i>)	IV	I	ohustatud	ohustatud, haruldane	

Kaitseala eesmärgiks lisatav roheline hiidkupar on I kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (EELIS 07.04.2020) alusel ohualdis samblaliik. Roheline hiidkupar on põhjapoolkera parasvöötme liik. Euroopas leidub liiki väga harva niisketes (mägi)metsades, meie naabermaades on liiki registreeritud Rootsis, Leedus, Lääne-Venemaal ja Soomes vaid lõunaosas merelähedases piirkonnas. Eestis on liiki seni leitud vaid läänesaartelt ja üksikutest kohtadest Lääne-Eesti mandriosas. Kokku on teada 13 leiukohta. Liigi tüüpiline kasvukoht on vanades niisketes kuuse-segametsades mahalangenud jämedatel tüvedel või kändudel. Haruldane on see liik terves Euroopas, sest metsatööstuse laienedes jääb lageraiealade levimisel vanade looduslike metsade pindala üha väiksemaks ja need paiknevad kildudena nooremate metsade vahel. Nii jääb üha vähemaks ka kitsalt kohastunud samblaliigi kasvuks sobivaid kõdutüvesid ja liigil kaob võimalus levida. Roheline hiidkupar on lisatud ohustatuna loodusdirektiivi II lisasse.

Kaitseala eesmärgiks lisatav könt-tanukas on II kaitsekategooria samblaliik. Liigi kohta on praeguseks teada kogu Eestis viis leiukohta, mis kõik asuvad läänesaartel (Könt-tanuka *Encalypta mutica* kaitse tegevuskava; 2012 eelnõu) õhukese mullakihiga lubjarikastel lagekooslustel. Eesti ohustatud liikide punase nimestiku andmetel kuulub kõnt-tanukas ohualtide liikide kategooriasse (EELIS 07.04.2020). Euroopas ohustatud ja haruldane on see lisatud loodusdirektiivi II lisasse. Könt-tanukas on Väinamere loodusala kaitse-eesmärk.

Kaitseala eesmärgiks lisatav lilla põdramokk on I kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (EELIS 07.04.2020) alusel äärmiselt ohustatud seeneliik. Lilla põdramokk on vanade loometsade liik, mille peamine ohutegur on raie tõttu kasvukohtades metsade vanuse ja valgustingimuste muutmine, vanade metsade ja suurte puude kadumine, aga ka korjamine.

Kaitse-eesmärgiks olevate taimede seas on 17 orhideeliiki, millest kuus on II kaitsekategooria liigid. Rohkem või vähem haruldased ja ohustatud on kõik orhideeliigid oma kápalistele ainuomase sümbioosse eluviisi ja keeruka paljunemisviisi tõttu. Kaitseala eesmärgiks olev punane tolmpoa on II kaitsekategooria liik ja kuulub Eesti ohustatud liikide punase nimestiku

järgi ohualtude liikide hulka (EELIS 14.04.2020). Punane tolmpa on Eestis oma levila põhjapiiril ja Lõuna-Soomes kuulub see juba väga haruldaste liikide hulka. Liigi levik on seotud lubjarikaste muldade levikualaga Lääne- ja Põhja-Eestis¹⁰. Liik eelistab kasvada hõredates loometsades, aga ka puisniitudel ja põõsastikes. Liigi arvukus väheneb. Peamine oht on metsamajandus. Taimed eelistavad poolvarju, seetõttu ohustab punast tolmpaad metsa järelkasvu või teise rinde tihenemine, puisniitudel kasvavaid taimi aga võsastumine¹¹. Viimastel aastakümnetel on suur osa Mandri-Eesti leiukohtadest ilmselt hävinud (Kukk, Kull 2005). Seetõttu vajab liik lisakaitsemeetmeid.

Kaitseala eesmärk on I kaitsekategooria liik kõre, kes oli 20. sajandi esimesel poolel Lääne-Eesti rannaniitudel tavaline, kuid nüüdseks on rannaniitude kinnikasvamise tõttu säilinud vaid üksikud populatsioonid. Kaitse-eesmärgiks on ka sõõrsilmik, keda ohustab intensiivne metsamajandus. Mõlemad liigid on lisatud ohustatutena loodusdirektiivi IV lisasse.

Kaitseala väga mitmekesine ja mosaiikne looduslikest ja poollooduslikest kooslustest koosnev **maastikukompleks** on haruldane, aga samas Lääne-Eesti saarestikule ja rannikualale **tüüpiline**. Kaitseala on sobivate paljunemis- ja levimistingimustega ala ranniku-, niidu-, soo- ja metsaaladele iseloomulikele ohustatud liikidele. Saarelisuse tõttu on liikide elupaigad üldjuhul piiratud levikuga ja seetõttu populatsioonid kergemini tasakaalust väljaviidavad.

Teaduslik väärtus tuleneb peamiselt ala geomorfoloogilisest eripärast. Geoloogilist huvi pakuvad kaitseala rannikul paiknevad eri vanusega rannamoodustised, Saxby rannikul paljanduv ordoviitsiumi Vormsi lademe lubjakivi ning saare keskosas avanev jääaja kulutuse alt läbikäinud ordoviitsiumi ajastul tekkinud rihvilaadne moodustis Huitbergi paekühm.

Ajaloolis-kultuuriline ja esteetiline väärtus

Maastik kujuneb looduse ja inimese koosmõjul ning kannab piirkonna kultuuripärandit. Kaitseala ajaloolis-kultuuriline väärtus tuleneb suuresti poollooduslike koosluste traditsioonilisest majandamisest, mis on võimaldanud aastasade jooksul kujuneda hooldatud niitudel ja karjamaadel elama kohanenud mitmekesisel elustikul. Ajaloolis-kultuurilist väärtust kannavad ka kaitseala traditsiooniliselt püsimeetsana majandatud metsakooslused. Kaitsealale jäävad kultuurimälestiste registris olevad Saxby tuletorn ja tuletornilinnaku hooned.

Esteetiline väärtus seisneb peamiselt avanevates vaadetes. Koosluste vaheldusrikkus ja maastiku mitmekesisuses annab alale suure esteetilise väärtuse.

Kaitsealal asub kaitstav looduse üksikobjekt **Suurallikas** (KLO4001153).

Loodusdirektiivi rakendamine

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja elupaigatüüpe ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Vormsi maastikukaitseala kuulub Väinamere loodusala koosseisus (EE0040002) üleeuroopalisse kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala eesmärk on loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpide ja II lisas nimetatud liikide elupaikade kaitse. Kaitse-eesmärkideks seatud ja seatavate elupaigatüüpide ning liikide kaitse on ühtlasi Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

¹⁰ Eesti taimede levikuatlas 2018

¹¹ Kull, T., Tuulik., T. 2002. Kodumaa käpalised.

Linnudirektiivi rakendamine

Linnudirektiivi eesmärk on kaitsta kõiki linde tapmise ja püüdmise eest, piirata lindude küttemist ja nendega (samuti nende kehaosade ja neist valmistatud esemetega) kaubitsemist. Direktiiv teeb kohustuslikuks moodustada üleeuroopaliselt ohustatud liikide ja rändliikide elupaikade kaitseks spetsiaalsed linnualad. Linnudirektiivi artikli 4 lõike 2 kohaselt on liikmesriikidel kohustus rakendada direktiivi lisades nimetatud regulaarselt leiduvate rändlinnuliikide, eelkõige nende liikide pesitsus-, sulgimis- ja talvitusala ning rändepeatuspaikade kaitseks erimeetmeid, mis tagaksid nende liikide säilimise ja paljunemise levikualal. Vormsi maastikukaitseala kuulub Väinamere linnuala koosseisus (EE0040001) üleeuroopalisse kaitsealade võrgustikku Natura 2000.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Vormsi maastikukaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Neid ei ole vaja eraldi eesmärgiks seada, kuna nende kaitse tagatakse kaitse-eesmärgiks olevate elupaigatüüpide ja katusliikide kaitsega. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodus- või linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilitamiseks pikaajaliselt (säilitamiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse (LKS § 14 lõige 2) teostamisel lähtutakse sellisel juhul LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse nõuetest. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest II kaitsekategooria taimeliikidest, mida ei ole loetletud kaitse-eesmärgina, on registreeritud kaitsealal randtarn (*Carex extensa*), täpiline sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata* subsp. *cruenta*), koldjas selaginell (*Selaginella selaginoides*) ja rand-soodahein (*Suaeda maritima*) ning III kaitsekategooria liikidest lääne mõõkrohi (*Cladium mariscus*), kaljukress (*Hornungia petraea*), harilik ungrukold (*Huperzia selago*), harilik porss (*Myrica gale*) ja lodukannike (*Viola uliginosa*). Kaitsealal on registreeritud III kaitsekategooria samblaliik harilik valvik (*Leucobryum glaucum*).

II kaitsekategooria linnuliikidest pesitseb alal soopart (*Anas acuta*) ja kivirullija (*Arenaria interpres*) ning III kaitsekategooria liikidest raudkull (*Accipiter nisus*), hiireviu (*Buteo buteo*), väike-kirjurähn (*Dendrocopos minor*), hänilane (*Motacilla flava*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*), jõgitiir (*Sterna hirundo*) ja kiivitaja (*Vanellus vanellus*). Kaitsealal on registreeritud III kaitsekategooria selgrootud suur- ja valgelaup-rabakiil (*Leucorrhinia pectoralis*, *L. albifrons*).

Nende liikide puhul tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib tuginedes LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse sätetele seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Ala on olnud osaliselt kaitse all 1987. aastast, kui Haapsalu Rajooni RSN Täitevkomitee 19. augusti otsusega nr 212 moodustati Rumpo taimestikukaitseala. Vabariigi Valitsuse 1. augusti 2000. a määrusega nr 264 „Vormsi maastikukaitseala kaitse-eeskiri” moodustati taimestikukaitseala põhjal Vormsi maastikukaitseala, mille piire laiendati ja kaitsekorda muudeti Vabariigi Valitsuse 18. mai 2007. a määrusega nr 149. Ala jätkuv kaitse all hoidmine on oluline eeskätt loodusdirektiivi ranniku-, niidu-, soo- ja metsaelupaigatüüpide, maastikulise ja elustiku mitmekesisuse, loodus- ja linnudirektiivis nimetatud liikide ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse eesmärgil. Eesti keskkonnanstrateegia aastani 2030 eesmärk on bioloogilise mitmekesisuse vallas elustiku liikide elujõuliste populatsioonide säilitamiseks vajalike elupaikade ja koosluste olemasolu tagamine.

Vormsi maastikukaitseala põhilised loodusväärtused on seotud maakerke tõttu rannikualale iseloomuliku erinevate looduslike ja poollooduslike elupaikade rohkuse ning elurikaste kooslustega, mis tingib ala liigilise ja maastikulise mitmekesisuse. Tinglikult võib jagada kaitseala maastikuliselt järgmiselt: rannikumaastik, pärandkultuurmaastik ja loodusmaastik. **Rannikumaastiku** eripära kujundab madal rannikumeri ning pikk ja väga liigestatud rannajoon, kus on esindatud erinevad rannatüübid. Vormsi läänerannas paljandub saare paene aluspõhi – Saxby pank ning sealset rannikut iseloomustavad ulatuslikud klibuvallid kuni 200 m rannajoonest saare siseosa poole. Rannikumaastiku esinduslikuks alaks on Rumpo poolsaar koos madala Hullo ja Sviby lahe ning linnurohkete väikesaartega. Vormsi põhjarannikul ulatub kaugele merre Austurgrunne ümbritseva varjulise madalmerega. Rannikumaastiku osaks on endistest madalatest lahesoppidest maakerke tõttu kujunenud rannikulõukad ja järved (Prästvike, Diby, Kärrsläti). **Pärandkultuurmaastikku** iseloomustavad ajalooliselt saarele iseloomulikud poollooduslikud kooslused, millest kõige ulatuslikumad on Rumpo ja Hosby rannaniidud. Suure loodusväärtusega on Rumpo poolsaare kadakased loolad. Pärandkoosluste taastamine ja hooldamine on oluline ka iseloomuliku rannikumaastiku säilitamisel. Pärandkultuurmaastiku osaks on ka ajalooline tuletornilinnak Saxby rannikul ja vanad lautrikohad. **Loodusmaastikku** iseloomustavad erinevad metsa- ja sookooslused. Prästvike järv on rannikulõugas, mille kaldal leidub omapäraseid nõrglubja-allikaid ning allikaid ja allikasoid, kus kasvab haruldasi, spetsiifilise elupaiganõudlusega liike. Vaatamata saare geoloogilisele noorusele (u 3000 a) on sookooslustest kujunenud ka raba. Kaitsealal on esindatud erinevad metsatüübid kuivadest loometsadest kuni siirdesoo- ja rabametsadeni. Vanad loodusmetsad on elupaigaks kitsalt kohastunud häirimistundlikele liikidele. Lubjakivipaljand Huitbergi paekülm on ainsaks kasvualaks mitmele haruldasele taimeliigile saarel. Kaitseala on sobivate paljunemis- ja levimistingimustega ala ranniku-, niidu-, soo- ja metsaaladele iseloomulikele ohustatud liikidele.

Valdav osa kaitseala kooslustest on määratletavad **loodusdirektiivi elupaigatüüpidenä**.

Kaitseala väärtuseks on mitmekesised **vee- ja rannikelupaigatüübid**. Elupaigatüüp veealused liivamadala (1110) on Hullo lahes, eeskätt laidudest põhja pool, aga ka väiksematel aladel Sankenitest idas ja Rumpo poolsaare rannikumeres kokku 30 ha, millest ligi 13 ha on hinnatud väga esinduslikeks. Liivased ja mudased pagurannad (1140) on kujunenud Sviby ja

Hullo lahes Rumpo poolsaare rannikul ja laidude vahel, kokku 262 ha. Väiksemal alal on liivaseid ja mudaseid pagurandasid kaitsealaga liidetaval merealal Kärsläti rannikul (ligi 5 ha). Kaitsealale jääv Hullo lahe suudmeala on määratletav elupaigatüübina laiad madalad lahed (1160; 808 ha). Veealused liivamadalad (1110) ning liivased ja mudased pagurannad (1140) on kaitstava linnustiku olulised toitumisalad. Elupaiku võib ohustada lähedal Väinameres asuvate kaadamisalade kasutamine ja sellest tulenev setete kanne. Madalmereelupaikade ja selle elustiku kaitse tagab jätkuv sihtkaitsevööndi kaitsekord.

Karisid (1170) on kaardistatud 12 väikesel alal (kokku ligi 2 ha) Hullo lahe suudmealal Tälmeni ja Pasilaiu ümbruses ning Rumpo nina lähistel. Väikesaari ja laide (1620*) on arvukalt Hullo lahes, kokku 44 väikesaart kogupindalaga ligikaudu 30 ha.

Karid, laiud ja neid ümbritsevad madalmerealad on olulised iseseisva väärtusena, kuid need on ka pesitsevate rannikulindude, sh kaitsealuste ja linnudirektiivi I lisas nimetatud liikide elupaigad, kurvitsaliste toitumisalad ja tähtsad rändel peatuvate lindude jaoks. Elupaiku ohustab väikesaarte roostumine ja kulustumine, mille tõttu väheneb elupaikade mitmekesisus ning väheneb ja muutub oluliselt seal pesitsevate lindude liigiline koosseis.

Kaitsealal on väga esinduslikuks rannikulõukaks (1150*) Prästvike järv (37 ha). Järve taimestikku iseloomustab suur eutrofeerumist näitavate liikide ohtrus, veesiseste taimede liigivaesus ja suur hulk ujutaimi. Järve üldine seisundihinnang on pigem kesine (Prästvike järve limnoloogilised uuringud. 2014). Järve põhjaosas on arvukalt allikaid, mis järve toidavad. Prästvike järv on suures osas roostunud ning seetõttu oluline elupaik roostikulindudele, sh ohustatud ja haruldasele linnuliigile hübile, ja Eesti mastaabis oluline pesitsusala hallhanele. Järve kinnikasvamisega halveneb veevahetus merega ja rannikulõugas kaotab tähtsust rannikumere kalade kudealana. Kuivenduskraavide võrgustiku uuendamine võib olla potentsiaalne ohutegur elupaigale. Kehtiv piiranguvööndi kaitsekord on piisav järve ja selle elustiku kaitse tagamiseks. Rannikulõuka seisundi parandamiseks vajalike tööde kavandamisel tuleb arvestada muude oluliste kaitse-eesmärkidega, sh haudelinnustikule soodsate pesitsus- ja toitumistingimuste tagamisega.

Väga esinduslikud esmased rannavallid (1210) ja püsitaimestuga kivirannad (1220) on kujunenud Saxby rannikul ligi 2,7 km pikkusel rannalõigul (8 ha) ning Austurgrunnel 1,8 km ulatuses (ligi 4 ha). Vormsile eriomaseks kiviranna elupaigaks on Saxby pank, ordoviitsiumi ajastu Vormsi lademe lubjakivi avamusala. Väiksemal pindalal on esmaseid rannavalle ja püsitaimestuga kivirandasid ka Rumpo poolsaare tipuosas (0,2 km) ja kaasnevana veepiirist kaugemal asuvate niidukooslustega Rumpo poolsaarel, Hosby, Diby ja Kärsläti rannikul. Kokku on esmaseid rannavalle (1210) kaitsealal 7 ha ja püsitaimestikuga kivirandu (1220) ligi 5 ha. Igasugune ehitustegevus või kivimaterjali eemaldamine on neile elupaigatüüpidele ohutegur.

Kaitseala väärtuseks on **poollooduslikud** ehk **pärandkooslused**, mis on kujunenud inimtegevuse – karjatamise ja niitmise – tulemusel. Kokku jääb kaitsealale ligikaudu 330 ha pärandkooslusi.

Rannaniite (1630*) on kaitsealal kokku 270 ha, millest esinduslikud ja väga esinduslikud on 207 ha. Ulatuslikumad ja esinduslikumad on Hosby rannaniit (113 ha), niidud Sviby lahe ääres ja Rumpo poolsaare rannikul (63 ha), Austurgrunne lääne- ja Kärsläti rannikul (28 ha) ning Diby poolsaare idarannikul (12 ha), Pasilaiul. Rumpo ja Hosby laugetel randadel ning

väiksemal pindalal mujal rannaniitudel levivad soolakulised muda- ja liivarannad (1310; hinnanguliselt 3 ha suurusel alal).

Kaitseala rannaniidud on olulised nii linnustiku kui ka taimestiku elurikkuse säilimise seisukohast. Need on olulised rannikulinnustiku pesitsus- ja kurvitsaliste toitumisalad, sh on need elupaigaks I kaitsekategooria liikidele niidurüdile ja tutkale. Rannaniidud on ka loodusdirektiivi II lisa liikide soohilaka ja emaputke kasvualaks. Ligikaudu 170 ha rannaniitudest on hooldatavad. Suur osa rannaniitudest on hooldamata või taastamisjärgus ning oht nende kiireks taasroostumiseks on majandamise katkemisel väga suur. Samas on juba praegu tegu liigirikaste elupaikadega.

Loodusid (6280*) on kaitsealal kokku rohkem kui 45 ha, millest on esinduslikud ja väga esinduslikud 41 ha. Suure loodusväärtusega on Rumpo lood (23 ha), kus klibuloo vaheldub oosi nõlvadel olevatele liivasematele rannasetetele kujunenud nõmmlooga ning mis on I kaitsekategooria samblikuliigi hariliku tundrasambliku kasvualad. Väga esinduslikud ja omapärased on lubjarikkal moreenil kujunenud karstiilmelised niisked lood Diby poolsaarel (8 ha). Esinduslikud lood on Saxby klibuloo ja Kärsläti rannikulood. Looalade hooldamisega tagatakse sobivad kasvualad ohustatud II kaitsekategooria käpalistele.

Elupaigatüüpi kadastikud (5130) on kaitsealal 32 ha, neist esinduslikumad on Pasilaiul (17 ha) ja Rumpo poolsaarel. Väikematel aladel ja loodudel kaasnevana on kadastikke Kärsläti ja Saxby rannikul ning Diby poolsaarel. Elupaigatüüp kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210*) on kujunenud kaasnevana Pasilaiu ja Rumpo poolsaare kadastiku- ja looaladel. Kaitseala niidualadega vahelduvad hõredad kadastikud on tüüpiline pesitsuspaik linnudirektiivi I lisa liikidele punaselg-õgijale ja vööt-põõsalinnule. Mere otsesest mõjust kaugemale jäävatel aladel on kujunenud liigirikad niidud lubjavaesel mullal (6270*), kokku ligi 5 ha, millest esinduslikud on Austurgrunnel (3 ha) ja Rumpo poolsaarel (1 ha), väiksem niiduala on Prästvike järve lõunakaldal.

Kaitsealal on kaitse-eesmärgiks lisatavat elupaigatüüpi puiskarjamaad (9070) ligi 7 ha. Esinduslik on Diby poolsaarel lammastega karjatatud puiskarjamaa, hoolduses on ka valdav osa taastatud Rumpo poolsaare ja Pasilaiu puiskarjamaadest. Kohati on puiskarjamaad ka kaasnevaks elupaigatüübiks rannaniitudele ja loodudele.

Poollooduslike kooslusi ohustab hoolduse puudumisel kinnikasvamine, võsastumine ja metsastumine, koosluse liikide poolest vaesestumine. Kaitseala niidud, nende taastamine ja jätkuv hooldamine on olulised nii kaitseala linnustiku kui ka taimestiku liigirikkuse säilimise, sh käpaliste kaitse seisukohast. Ehitamine on potentsiaalne ohutegur; piiranguvõõndis on ehitamine lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Poollooduslike elupaigatüüpide kaitseks ei ole vaja Vormsi maastikukaitseala kaitsekorda muuta.

Kaitsealal on erinevaid **märgalakooslusi** ligikaudu 50 ha. Sinihelmikakooslused (6410), üleminekulised märgalakooslused maakerkega rannikul, on kujunenud Saxby ja Diby rannikul ning mitmel pool liigirikaste madalsoode ja rannaniitude äärealadel (kokku ligi 1 ha). Kaitse-eesmärgiks lisatav elupaigatüüp niiskuslembesed kõrgrohustud (6430) on kujunenud kinnikasvava Kärsläti järve alal (17 ha), Hosby rannaniidu piiril ja metsas, vanade laugete rannavallide vahelistes nõgudes (17 ha) ning kitsaste ribadena Prästvike ja Diby järve kaldal. Need on väikesel pindalal levinud niisked üleminekukooslused, mille säilimiseks ei pea eraldi hooldusvõtteid rakendama. Kuigi koosluste esinduslikkus ei ole kõrge, on need tähtsad elupaikade dünaamika ja mitmekesisuse säilitamise seisukohalt.

Vaatamata saare geoloogilisele noorusele on saare keskosas kujunenud looduslikus seisundis raba (7110*). Kuigi selle esinduslikkus ei ole nooruse tõttu kõrge ja need on pindalaliselt väikesed alad (kokku 6 ha), suurendab see oluliselt maastikulist ja elupaigalist mitmekesisust kaitsealal ja saarel tervikuna.

Allikad ja allikasood (7160) on kaitsealal levinud Prästvike järve põhja- ja kirdekaldal (ligi 2 ha). Seal on kaardistatud kokku neli suuremat allikat, millest suurim on allikajärvikut moodustav Suurallikas. Selgelt on välja kujunenud kolm nõrglubja-allikat (7220*), millest esinduslikuim on järve põhjakaldal väga esindusliku allikasoo servas asuv Lubjakünka ehk Raviallikas. Tähelepanuväärne on mitme uue nõrglubjakünka moodustumine. Väiksemaid allikasoid on järve kaldal mujalgi, kus elupaigatüüp kaasneb liigirikaste madalsoodega. Kuigi tegemist on pindalaliselt väikeste aladega, on allikasood kõrge loodusväärtusega, kuna on elupaigaks kaitstavatele taimeliikidele, sh koldjale selaginellile ja käpalistele. Allikalised elupaigad ilmestavad oluliselt kaitseala elupaikade ja maastikulist mitmekesisust.

Kaitsealal on esinduslikud lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga (7210*) levinud Kärsläti järve lääne- ja lõunakaldal (ligi 3 ha). Liigirikkaid madalsood (7230) on 3 ha, neist esinduslikud on ligi 1 ha suurune madalsoo Kärsläti järve kaguosas ja väiksem madalsoo Prästvike järve põhjakaldal. Soostuvate niitude ja sookoosluste kaitsega tagatakse ka kaitsealuste käpaliste, sh loodusdirektiivi II lisa liigi soohiilaka kasvukohtade kaitse.

Märgalakoosluste kaitset ei ole võimalik tagada tavapäraselt majandatavatel aladel, kuna loodusliku arengu ja veerežiimi rikkumisel nende loodusväärtus hävib. Kaitsealal on uute kraavide rajamine keelatud; sihtkaitsevööndis tuleb ka olemasoleva maaparandussüsteemi hoiutöö enne kaitseala valitsetajaga kooskõlastada. Kaitsekorra jätkudes luuakse eeldused märgalakoosluste seisundi paranemiseks.

Saare ainulaadne ja samas tüüpiline lubjakivipaljand (8210) on Huitbergi paekülm (0,2 ha). Lubjakivipaljand on sobiv kasvukoht kitsalt kohastunud, sh II kategooria kaitsealustele liikidele pruun- ja müür-raunjalale ja kõnt-tanukale.

Suur osa kaitsealast on kaetud **metsakooslustega**. Lisaks maastikuilme säilitamisele on metsade kaitseks üks peamine eesmärk säilitada vana metsa terviklikkus ning seda võimalikult suurel alal. Kaitseala metsad on elupaigaks haruldasele ja ohustatud linnuliigile merikotkale, kelle soodsa seisundi tagamiseks on oluline jätta sihtkaitsevööndites olevad metsaalad raiumata, et seeläbi oleks tagatud liigile sobilike pesapuude olemasolu. Lisaks on kaitseala metsad elupaigaks haruldastele ja ohustatud I kaitsekategooria sambla- ja seeneliikidele, mis vajavad samuti vanametsakoosluste säilimist ja sihtkaitsevööndi kaitsekorda. Valdav osa kaitseala metsadest vastab metsaelupaigatüüpide kriteeriumitele (ekspert Renno Nellis 2017).

Kavandataval kaitsealal on vanu loodusmetsi (9010*) 228 ha, neist 154 ha on väga esinduslikud ja esinduslikud. Ülejäänud 74 ha esinduslikkus ei ole nii kõrge, sest tegemist on rannikuala noorte või kunagi karjatatud metsadega, mis on olnud aastakümneid looduslikus arengus (nt Diby poolsaare loomets). Esinduslikud vanad loodusmetsad suuremate massiividena on kujunenud Hosby metsaalal ja Rälby raba ümbruses. Esinduslikud vanad loodusmetsad on Saxby ranniku ja Huitbergi lookuusikud ning Näsi rannamets. Vaid 148 ha vanadest loodusmetsadest asuvad varasema kaitse-eeskirja kohaselt sihtkaitsevööndis ja 4 ha hoiualal, kus nende kaitse on tagatud. Esinduslikest vanadest loodusmetsadest suur osa (41 ha) asub varasema kaitse-eeskirja kohaselt piiranguvööndis (Saxby ja Huitbergi piiranguvöönd), kus

turberaie on lubatud. Vanade loodusemetsade soodsat seisundit ei ole võimalik tagada piiranguvööndi kaitsekorraga, sest igasugune raie kahjustab elupaiga seisundit ning seal olevaid ohustatud metsaliikide elupaiku.

Kavandataval kaitsealal on soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*) ligi 222 ha, neist 132 ha on väga esinduslikud ja esinduslikud. Vaid 120 ha soostuvatest ja soo-lehtmetsadest asub varasema kaitse-eeskirja kohaselt Hosby ja Rälby sihtkaitsevööndis ja ligi 1 ha hoiualal, kus nende kaitse on tagatud. Oluline osa (79 ha) esinduslikest soostuvatest ja soo-lehtmetsadest (9080*) asub varasema kaitse-eeskirja kohaselt piiranguvööndis (Kärsläti ja Prästviigi piiranguvöönd), kus nende pikaajaline säilimine ei ole tagatud. Lisaks raietele ohustab piiranguvööndi soostuvaid ja soo-lehtmetsi kuivenduse mõju, sest neid läbivad mitmel pool kraavid. Need on valdavalt looduslikult kinni kasvavad ning kuivenduse toime on vähene või puudub, kuid piiranguvööndis on kraavide hooldustööd lubatud ja see võib mõjutada negatiivselt elupaigatüübi veerežiimi.

Lisaks leidub kaitsealal ligi 78 ha potentsiaalset elupaigatüüpi vanad loodusemetsad (9010*) ning 39 ha potentsiaalset elupaigatüüpi soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*), kus hinnanguliselt umbes 30 aasta jooksul kujunevad välja praegu puuduvad või vähearvukad loodusemetsa tunnused. Potentsiaalsed elupaigad ei vasta veel elupaiga tunnustele peamiselt nooruse, vähese surnud puidu ja lamapuidu koguse tõttu, mis on kunagiste hooldusraiate mõju.

Selleks et tagada varasema kaitse-eeskirja kohaselt piiranguvööndis olevate kaitse-eesmärgiks seatud loodusedirektiivi metsaelupaigatüüpide vanade loodusemetsade (9010*) ning soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*) soodne seisund, määratakse Saxby ja Huitbergi piiranguvööndis asuvad esinduslikud ja väga esinduslikud vanad loodusemetsad (9010*) ning Kärsläti ja Prästviigi piiranguvööndis asuvad esinduslikud ja väga esinduslikud soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) sihtkaitsevööndisse. Sihtkaitsevööndi kaitsekord välistab metsa majandamise ning võimaldab kraavide hooldustööde kooskõlastamisel kaalutusotsuse tegemisel seada tingimusi, mis välistavad loodusväärtuste kahjustamise. Sihtkaitsevööndis on lubatud kujundusraie kaitse-eesmärgist lähtuvalt.

Esinduslikke vanu laialehiseid metsi (9020*) on kaitsealal 4 ha. Need on 70–90-aastased tammeenamusega endiste puisniitude kinnikasvamisel kujunenud puistud Hosby metsaalal. Esinduslikke siirdesoo- ja rabametsi (91D0*) on kaitsealal ligikaudu 15 ha. Need on kuivenduse mõjuta 80–150-aastased siirdesoomännikud Rälby raba servaaladel. Vanade laialehiste metsade ja siirdesoo- ja rabametsade soodsa seisundi säilimise tagab jätkuv sihtkaitsevööndi kaitsekord.

Kaitsealal kaitstakse ka metsavajakute alasid. 2017. aastal tehtud laane-, salu- ja soovikumetsade leviku analüüsis on Riigimetsa Majandamise Keskus (edaspidi *RMK*) välja toonud Väinamere hoiualal Suuremõisa näsas asuva metsaosa kui laanemetsade ala juba kaitse all oleval alal. Alale jääb 12 ha laanemetsa kasvukohatüüpi metsi; loodusedirektiivi metsaelupaigatüüpide vanade loodusemetsade (9010*) kriteeriumile vastab 5,7 ha ning soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*) kriteeriumile 0,5 ha ala metsast. Hoiuala kaitsekorra kohaselt saab metsakoosluste säilitamiseks vajalikku raietegevust piirata vaid eesmärgiks oleval elupaigatüübiks inventeeritud aladel. Kõik alal olevad kaitset vajavad laanemetsad ei ole määratavad elupaigatüüpideks ning nende säilimine hoiualal pole tagatud. Varem hoiualal olnud laanemetsade kaitseks laiendatakse Vormsi maastikukaitseala hoiuala arvel (20 ha) ja moodustatakse lahustükina Näsi sihtkaitsevöönd. Sihtkaitsevööndi kaitsekord välistab metsa majandamise ja tagab laanemetsa säilimise ka eraldistes, mis ei ole määratavad loodusedirektiivi elupaigatüüpideks. Sellega parandatakse rangelt kaitstavate metsade võrgustikku, metsade

range kaitse tüpoloogilist esindatust, et kaasa aidata omamaiste metsades elutsevate liikide (sh ka praegu tüüpiliste ja ohuväliste liikide) elujõulisuse säilitamisele ning looduskaitse ja metsanduse arengukava täitmisele.

Elupaikade mitmekesisus loob soodsad tingimused mitme nii Eestis kui ka Euroopas haruldase ja ohustatud liigi jaoks.

Kokku on ala kaitse-eesmärgiks seatud 23 ohustatud ja haruldast **linnuliiki**, kellest valdav osa kuulub ka linnudirektiivi I lisasse.

Kaitseala metsades pesitseb kaks paari merikotkaid, kes on ohustatuna määratud I kaitsekategooria liigiks. Ka viimaste kinnitatud vaatlusandmete (2019) põhjal olid mõlemad pesapaigad asustatud. Merikotkale soodsa seisundi tagamiseks on pesitsusmetsad määratud sihtkaitsevööndisse ning seeläbi tagatud liigile sobilike pesapuude ja pesitsusaegse rahu olemasolu.

III kaitsekategooria liikidest on loometsade ja loopealsete liik nõmmelõoke kaitsealal üldlevinud, kuid väikesearvuline haudelind (ornitoloog R. Nellis suulised andmed). Nõmmelõoke pesitseb Saxby (hinnanguliselt 2–3 paari), Rälby ja Hosby männikutes. Keskkonnaregistri andmetel pesitsevad musträhn ja õõnetuvi Rälby siirdesoometsas. Tõenäoliselt on nende liikide pesitsevate paaride arv suurem, sest kaitsealal leidub liikidele sobivaid elupaiku mujalgi.

Kaitseala rannik on elupaigaks kahele I kaitsekategooria liigile. Niidurüdi kindel pesitsus on registreeritud Hullo lahe laidudel. Lisaks laidudele on pesitsusalana kõige suurema potentsiaaliga hooldatavad Rumpo ja Hosby rannaniit. Keskkonnaregistris andmeid tutka pesitsuse kohta Vormsil ei ole. Olulised on kaitseala rannaniidud, eelkõige Hosby niit, tutka rändepeatusalana. Viimane on oluline aspekt tutka üleilmse kaitse puhul, kuna rändel peatuvate tutkaste arvukuse vähenemist on Eestis samuti täheldatud.

Kaitsealal on registreeritud nelja II kaitsekategooria linnuliigi pesitsemine. Hüüp pesitseb Prästvike järvel ühe paarina, kuid potentsiaalne pesitsusala on ka Diby järv. Sarvikpüti pesitsuse kohta Prästvike järvel on varasemad andmed (ornitoloog T. Randla suulised andmed), ornitoloogide hinnangul on liigile sobiv elupaik ka Diby järve, kus võib toimuda ebaregulaarne pesitsemine.

Kaitse-eesmärgiks lisatava väikekajaka pesitsusalaks on Hullo lahe laiud. Liigi pesitsevate paaride arv on olnud muutlik: riikliku väikeste meresaarte haudelinnustiku seire andmetel pesitses väikekajakaid Hullo lahe laidudel 2016. aastal 3 paari, ornitoloog T. Valkeri hinnangul pesitseb Hullo lahe laidudel 8–10 paari väikekajakaid. Riikliku väikeste meresaarte haudelinnustiku seire ja valitud elupaikade haudelinnustiku seire andmetel pesitseb naaskelnokk Hullo lahe laidudel ja Hosby rannaniidul väikesearvulise haudelinnuna.

III kaitsekategooria liikidest on kaitsealal registreeritud roo-loorkulli pesitsus ühe paarina Prästvike järvel, kuid arvestades roostike levikut on liigi arvukus tõenäoliselt mõne paari võrra suurem. Sookurg pesitseb regulaarselt Kärsläti järve roostikus, Diby ranniku kinnikasvava lahesopi roostikus ja Hosby metsade keskel asuvatel roostuvatel niidulappidel. Arvestades elupaigalist levikut võiks Vormsi maastikukaitsealal pesitseda vähemalt neli sookurepaari. Sookured kasutavad Hullo lahe laide ja ümbritsevat madalmereala regulaarselt ka ööbimispaigana sügisrändel. Ööbimas on loendatud kuni 500 sookurget (R. Sauso suulised

andmed). Kaitsealal on registreeritud täpikhuigu pesitsemine Rumpo ja Hosby rannaniidul (ornitoloog T. Valker suulised andmed).

Vormsil on rukkirääk suhteliselt arvukas. Talle hinnanguliselt sobivat elupaika, lagedaid niidualasid leidub kaitsealal ulatuslikult. Vööt-põõsalinnu ja punaselg-õgija pesitsusalad on Rumpo poolsaarel, Tälmenil ja Pasilaiu ning Kärsläti ja Hosby rannikul. Kaitsealal pesitseb keskkonnaregistri andmetel vähemalt 23 paari vööt-põõsalinde ja 14 paari punaselg-õgijaid.

Randtiiru ja väiketiiru pesitsusalad jäävad Hullo lahe laidudele. Randtiiru arvukus on võrreldes varasemate aastatega¹² suurenenud ja ulatub sajakonna pesitseva paarini. 2016. aasta väikeste meresaarte haudelinnustiku seire andmetel pesitses Hullo lahe laidudel 76 paari randtiire. Väiketiir pesitseb üksikute paaridena regulaarselt.

Eesmärgiks lisatav punajalg-tilder pesitseb keskkonnaregistri andmetel arvukalt Hosby rannaniidul, Rumpo poolsaarel ja Hullo lahe laidudel, Kärsläti rannaniidul ja Diby poolsaare rannaniidul – kokku vähemalt 35 paari. Arvestades liigi arvukuse üldist trendi on ornitoloog I. Ojaste hinnangul Vormsil tegemist väga hea populatsiooniga. Rohkesti on sobivaid elupaiku ja oluline osa Vormsi punajalg-tildri populatsioonist pesitseb just kaitseala piires.

Arvestades eesmärgiks lisatava liivatüll elupaigavalikut leidub liigile kaitsealal sobivaid elupaiku rohkesti ja liik on arvukalt esindatud. Keskkonnaregistri andmetel pesitseb liivatüll Hosby rannaniidul, Rumpo poolsaare rannikul ja Hullo lahe laidudel – kokku vähemalt 8 paari.

Kaitse-eesmärgiks olevat pesitsevat rannikulinnustikku ohustab niidualade, sh laidude roostumine ja võsastumine, mille tõttu kaob kurvitsaliste sobiv pesitsusala ning mis põhjustab negatiivseid muutusi nendel pesitsenud lindude populatsioonis ja levikus. Niidualade taastamine ja hooldus on kaitse-eeskirja kohaselt nimetatud vajaliku tööna nii piirangu- kui ka sihtkaitsevööndis. Valitud elupaikade haudelinnustiku riikliku seire andmetel on pidevalt vähenenud näiteks enamiku kurvitsaliste pesitsusaegne arvukus, mistõttu vajavad nad tõhusamaid kaitsemeetmeid. Mitmel alal leiduva kaitsealuse liigi (niidurüdi, tiirud jt laidudel pesitsevad linnud) pesitsusedukuse tagamiseks on nende elupaigas vajalikud inimestele kehtestatud viibimispiirangud. Röövlus on olulise tähtsusega ohutegur, mis mõjutab maaspesitsevate linnuliikide pesitsusedukust suurel määral. Eeskätt Pasilaiule ja Tälmenile võivad jääkate olemasolul sattuda rebased ja kährnikud. Ka üksikute väikekiskjate jäämine laidudele võib põhjustada kogu pesitsemise ebaõnnestumise. Seetõttu on vajalik väikekiskjate eemaldamine laidudelt aasta läbi. 2007. aastal kehtestatud kaitsekord seda vajalikul määral ei võimalda, sest see on lubatud kevadel vaid 14. märtsini, pärast seda hakkab kehtima liikumispiirang. Seetõttu on vajalik täiendada kaitse-eeskirja ja lubada väikekiskjate arvukuse reguleerimise eesmärgil Rumpo sihtkaitsevööndis väikekiskjate jahti ka liikumispiirangu ajal, kui see on vajalik lindude pesitsusedukuse tagamiseks.

Kaitse-eesmärgiks lisatakse hallhani. Viimase, 2007. aastal toimunud lennuloenduse andmetel (Ojaste 2008) pesitses kaitsealal 36 paari hallhanesid. Prästvike järve roostik on väga esinduslik hallhane pesitsusala (26 paari), pesitsemiseks sobivad ka Diby järve roostikud (10 paari) ja Hullo lahe laiud (1997. aastal 10 paari¹³). Nii pesakondadele kui ka sulgivatele lindudele on Hullo lahe laiud oluliseks toitumispaigaks. Potentsiaalseks ohuteguriks on intensiivne roovarumine hallhane peamistel pesitsusaladel. Arvestada tuleb rohkete veesilmadega liigendatud roolade kaitse vajadusega, sest just seal on pesitsustihedus kõige suurem. Kaitse-

¹² Ojaste, I. 1998. Hullo lahe laidude haudelinnustik. Linnurada 2: 8–20.

¹³ Ojaste, I. 1998.

eeskirjaga on roovarumine reguleeritud ja võimaldab seada töödele liigi kaitsest lähtuvalt vajalikke tingimusi. Liigi kaitset aitab tagada ka Rumpo sihtkaitsevööndis Hullo lahe laidudel aastaringse väikekiskjate arvukuse reguleerimise võimaluse lisamine kaitse-eeskirja.

Laululuik ja valgepõsk-lagle peatuvad üksnes läbirändel ning kasutavad Hullo lahe mereala kas toimumiseks ja puhkamiseks (lauluik) või üksnes ööbimiseks (valgepõsk-lagle). Kaitse-eeskirjaga on tagatud neile sobiv kaitsekord.

Kuna Vormsi rannikule jäävad lahed on madalad, on piirkonnal suur tähtsus palearktiliste veelindude rändeteel ning kaitseala eesmärgiks seatakse rändveelindude koondumispaikade kaitse. Kaitseala ja laiemalt kogu saare rannik on peatuskohaks rändel olevatele hanedele ja kurvitsalistele. Eriti linnurikkad on varjuliste lahtedega saare põhja- ja lõunarannik, sh Hullo laht, Austurgrunne sääär ja Tjukade ümbrus. Linnustikku ohustab linnujahist tulenev häirimine nende olulistest koondumiskohtades, kuna varasema kaitse-eeskirja järgi on piiranguvööndis linnujaht lubatud ning hoiuala kaitsekord ei võimalda jahti reguleerida.

Häirimistundlike liikide rändeage rahu tagamiseks nende olulisemates koondumispaikades on vajalik seada piiranguid peatuvaid linde häirivatele tegevustele, nagu jaht. Kuna Austurgrunne maasäär pakub kaitset nii ida- kui ka läänekaarte tuulte eest, on see ornitoloogide hinnangul eriti kvaliteetne elupaik ja oluline peatuskoht rändel olevatele partidele (sh mitmele väheneva arvukusega linnudirektiivi liigile) ja kurvitsalistele (eelkõige rüdid). Ala on linnustiku seisukohast oluline kogu Eesti kontekstis: seal on registreeritud korraka peatumas üle 500 isendi. Linnujahi algusajal (20. august) peatub alal olulisel arvul just rüdisid, ujupartide peatumise tippaeg on septembri keskpaigast. Vajalik on kehtestada piiranguvööndi kaitsekord, mis võimaldab keelata linnujaht ning välistab linnujahist tuleneva veelindude ja kurvitsaliste häirimise Austurgrunnega piirneval merealal. Rändel peatuva linnustiku ebapiisav kaitse hoiualal on nimetatud ka Vormsi maastikukaitseala kaitsekorralduskavas. Linnujahi piiramise vajadus Vormsi põhjarannikul on kirjas ka 2018. aastal Eesti Ornitoloogiaühingu ja Keskkonnaõiguste Keskuse koostatud „Kaitstavate alade linnujahi analüüs” aruandes, kus on vajaliku kaitsemeetmena piiritletud rändveelindude kaitseks olulised alad Väinamere hoiualal, mille seas on kogu Vormsi põhjarannik ja Hullo laht saare lõunarannikul. Küttimisandmete järgi kütitakse Vormsil igal aastal umbes 200 parti. Keskkonnaameti hinnangul on Vormsi 100 km rannajoonel väljaspool kaitseala piisavalt alasid, kus linnujaht on lubatud ja võimalik, ning kavandatav piirang arvestab nii linnustiku kaitse vajadust kui ka jahihuvi. Kaitse-eeskirja muudatusena seatakse linnujahi lisapiirang vaid Austurgrunnel ja piirneval merealal.

Kaitse-eesmärgiks olev ohustatud ja haruldane kõre oli 1930. aastail Vormsil kõige arvukam **kahepaikseliik**. Viimane vaatlus Vormsilt pärineb keskkonnaregistri andmetel 1998. aastast, kuid veel 2009. aastal oldi arvamisel, et mõned üksikud isendid võivad olla säilinud¹⁴. Kõre jätmise kaitseala eesmärgiks on põhjendatud, sest Life-Nature projekti „Ohustatud liikide elupaikade taastamine Silma looduskaitsealal, Vormsi ja Osmussaare maastikukaitsealal” (LIFE2003NAT/EE1000181) tegevusena puhastati kõre kudemispaikade taastamiseks kolmel rannaalal madalad veega täidetud pinnaselohud ja rannikulõukad ning niidualad on taastatud ja hoolduses. Kõrele sobilikud elupaigad ja suure taastasustamispotentsiaaliga alad on ulatuslikud ja hästi hooldatud Rumpo (53 ha) ja Hosby (120 ha) rannaniidud, aga ka Diby niiduala, kus leidub kõre kudemisveekogude ning suvise elupaiga ja talvituspaiga kompleks.

¹⁴ Rannap, R., Lepik, I., Pappel, P. (koost.). 2009. Tegevuskava kõre *Bufo calamita* kaitseks Eestis 2010–2015.

Loodusdirektiivi IV lisa liigi sõorsilmiku leviku kohta kaitsealal täpsemad andmed puuduvad. Seda lopsaka alustaimestikuga liigirikaste okas- ja lehtmetsade liiki ohustab metsaraie.

Kaitseala eesmärgiks olevast 20 **soontaimeliigist** on kolm II kaitsekategooria liiki nimetatud loodusdirektiivi II lisas. Keskkonnaregistri andmetel on kaitsealal Diby poolsaarel teada neli kauni kuldkinga kasvuala. 2006. aastal riiklikult kaitstavate liikide seirel leiti esinduslikuimast kasvukohast 600 taime, 2013. aastal 50 m² suuruselt alalt üksnes 102 taime (EELIS seireveeb, Kattai 2013). Liiki ohustab metsa majandamine, sest kasvukohad jäävad piiranguvööndisse, kus on lubatud uuendusraietest turberaie, mis võib liigi populatsiooni kahjustada. Kaitseala kaitsekord võimaldab seada raiete kooskõlastamisel tingimusi, mis arvestavad liigile vajalikke elupaigatingimusi.

Kaitsealal on teada seitse rannaniidu ülemises vööndis ja soostuvaltel niitudel kasvava soohilaka kasvuala. Esinduslikud kasvualad on Kärsläti järve lõunakaldal soostuval niidul ja Kärsläti rannaniidul, Diby rannaniidul ja lubjarikkal niiskel karstiilmelisel looniidul ning Prästvike allikasoo. Kasvukohti ohustab roostumine ja võsastumine. Emaputk kasvab Rumpo rannaniidul, Tälmenil, hajusalt Diby rannaniidul ning Hosby rannaniidul hõredalt üle kogu ala. Kasvukohad on hooldatavad ja heas seisundis. Kaitsekorra jätkudes saab kavandada töid liigile sobiva elupaiga säilitamiseks.

II kaitsekategooria liigid müür-raunjalg ja pruun raunjalg kasvavad Huitbergi paekühmul. 2014. aastal toimunud seire käigus on liikide seisund hinnatud heaks (EELIS seireveeb, Roosaluuste 2014).

Kaitseala teadaolevad valge tolmpoa leiukohad asuvad Diby poolsaare hõredas loometsas. Harilik muguljuur kasvab Diby poolsaarel niiskel karstiilmelisel looniidul (mõnisada taime väikeste kogumikena hajusalt üle ala) ja väikestel soostuvaltel loometsalagendikel. Kärbesõis on levinud Diby poolsaarel karjatataval karstiilmelisel niiskel looniidul (2010. aastal seirel loendati 200 taime). Kärbesõit on ohtralt Kärsläti rannikul levivas lookadastikus ja Kärsläti järve kagukalda soostuval niidul. Keskkonnaregistris on kokku üheksa kärbesõie kasvukohta.

Vormsil kasvab II kaitsekategooria käpeline punane tolmpoa ulatuslikul alal loometsades. Kaitsealale jääb esinduslik Saxby kasvukoht (KLO9308120; 2010. aastal loendati 33 isendit) ja osaliselt Huitbergi ümbruse loometsas olev punase tolmpoa populatsioon. Kõige esinduslikum punase tolmpoa kasvuala (KLO9313005) asub Huitbergi paekühmust põhja pool kaitseala vahetus naabruses. Tegemist on punase tolmpoa väga esindusliku kasvualaga, kus 2010. aasta riiklikul seirel registreeriti 292 liigi isendit. Looduskaitseaduse kohaselt kehtib II kaitsekategooria liikide puhul nende kasvukohtades isendikaitse. Liigi potentsiaalne ohutegur on metsaraie väljaspool kaitseala asuvates Diby ja Huitbergi kasvukohtades. Väljaspool kaitseala on võimalik raiuda aastas 20 tm puitu ilma metsateatist esitamata ja sellisel juhul ei saa esitada liigi kaitsest lähtuvaid raietingimusi. Metsateatise kooskõlastamisel saab esitada raietele tingimusi liigi kaitsest lähtuvalt, kuid väljaspool kaitseala ei ole võimalik vajaduse korral kaitset korraldada, sh teha töid liigile vajalike valgustingimuste parandamiseks.

Vajadusest kaitsta ja säilitada kaitsealaga külgnevaid, eesmärgiks oleva II kaitsekategooria taimeliigi punase tolmpoa kasvukohti, muudetakse kaitseala piiri. Eelkõige kaitse korraldamise vajadusest tingituna liidetakse Huitbergi lähistel olev Eesti mastaabis väga esinduslik kasvuala maastikukaitsealaga ja kehtestatakse piiranguvööndi kaitsekord. Piiranguvööndi kaitsekord on piisav liigi kaitse tagamiseks, sest liigikaitsest lähtuvaltel tingimustel võib metsa jätkuvalt majandada ja raie võib osutada isegi vajalikuks valgustingimuste säilitamiseks liigi kasvualal.

Kaitsealal on tagatud ka alal kasvavate mitmete teiste käpaliste ja nende elupaikade kaitse tervikuna.

Kaitse-eesmärgiks olevate Eestis üsna laialt levinud III kaitsekategooria soontaimeliikide eesmärgiks jätmine on põhjendatud: kaitsealal on neid liike ohtralt, liigid on laia levikuga ja seal on nende esinduslikud kasvualad. Vööthuul-sõrmkäpp, kahkjaspunane sõrmkäpp (Kärsläti järve kaldal ja rannikul, Diby Rälby, Hosby ja Rumpo rannikul ja Prästvike kaldal), hall käpp (Diby rannaniidul), harilik käoraamat (Kärsläti järve kaldal, Prästvike soostuvatel niitudel) ja soo-neiuvaip (peaaegu kõikjal soostuvatel ja soonitudel ning rannaniitude ülemises vööndis) on niiskete kasvukohtade liigid. Laia levikuga on tumepunane neuuvaip (Saxby, Diby, Huitbergi hõredas loometsas), kahelehine käokeel (ulatuslik kasvuala Huitbergist põhja pool) ja rohekas käokeel (Diby loometsas). Metsaalad on kasvukohaks suurele käopõllele (Diby hõredas loometsas, Rälby rabametsas), pruunikale pesajuurele (Diby hõredas loometsas) ja roomavale öövilkele (Diby poolsaarel). Eestis teadaolevast 38 orhideeliigist on Vormsi maastikukaitsealal esindatud ligi pooled.

Kaitseala eesmärgiks lisatav loodusdirektiivi II lisa ja ühtlasi ohustatud I kaitsekategooria **sambjaliik** roheline hiidkupa kasvab Diby loometsas (KLO9401474; KLO9401595). Liigi kasvuala on registreeritud 9 ha-l, kuid elupaigaks sobiva metsakoosluse pindala on 18 ha ja valdav osa (12 ha) vastab vanade loodusmetsade (9010*) kriteeriumitele. Elupaigatüübi esinduslikkust ei ole hinnatud kõrgeks, sest need on varem karjatatud metsad, mis on kohatiste hooldusraiate tunnustega. Liiki ohustab metsaraie, sest kasvukoht on kehtiva kaitse-eeskirja kohaselt piiranguvööndis, kus on lubatud uuendusreie. Rohelise hiidkupra kaitseks ja elupaiga pikaajaliseks säilimiseks moodustatakse Diby sihtkaitsevöönd. Ühtlasi tagab sihtkaitsevööndi kaitsekord ka elupaigaks olevate praegu vähem esinduslike vanade loodusmetsade (9010*) säilimise ja seisundi paranemise.

Kaitse-eesmärgiks lisatav loodusdirektiivi II lisa ja ühtlasi II kaitsekategooria sambjaliik kõnt-tanukas kasvab Huitbergi paekühmul, mis on liigile iseloomulik ja sobilik elupaik. Liigi populatsioon on suhtelisel väike, kuid 2010. aasta andmetel kindlasti olemas. Liiki ohustab kasvukoha valgustingimuste halvenemine ja paepinna sammaldumine. Eelkõige vanade loodusmetsade kaitseks moodustatava Huitbergi sihtkaitsevööndi, kuhu jääb edaspidi ka kõnt-tanuka kasvuala, kaitsekord võimaldab vajaduse korral kaitseala valitseja nõusolekul liigi kaitse vajadusest lähtuvalt tegevusi, sh raiet ning avatud paepindade ja pinnase tekitamist.

Kaitseala eesmärgiks lisatav äärmiselt ohustatud I kaitsekategooria **seeneliik** lilla põdramokk kasvab Saxby (KLO9600315; elupaigaks oleva metsakoosluse pindala 0,7 ha) ja Huitbergi (3,1 ha) loometsas. Vormsil on liigile sobivat elupaika ulatuslikul pindalal. Liiki ohustab metsaraie, sest kasvukoht on varasema kaitse-eeskirja kohaselt piiranguvööndis, kus on lubatud uuendusreie. Liigi kaitset saab tagada vaid sihtkaitsevööndi kaitsekorruga, mis võimaldab kasvukohas igasugust raiet (sh sanitaar- ja põõsarinde raie) keelata. Uue kaitse-eeskirja kohaselt moodustatakse vanade loodusmetsade (9010*) kaitseks Saxby sihtkaitsevöönd ja Huitbergi sihtkaitsevöönd, mis hõlmavad ka lilla põdramoka kasvuala ning tagab edaspidi liigi kaitse: sobiva lagunemisastmega okaspuu-lamatüvede olemasolu ning püsivad niiskus- ja valgustingimused.

Kaitseala eesmärk on I kaitsekategooria äärmiselt ohustatud **samblikuliik** harilik tundarasamblik, mille ainuleiukoht Eestis on kaitsealal Rumpo poolsaarel. See valdavalt arktiliste tundrate liik levib kitsal alal piki Rumpo poolsaare looala. Võrreldes varasemate kirjeldustega (Trass 1963, Randle *et al.* 2001) on liigi populatsioon oluliselt vähenenud.

Kõige suurem liiki ohustav tegur on avatud aladel rohu- ja samblarinde tihenemine ning kasvukohtade kinnikasvamine kadakate ja mändidega. 2009. aastal alustati poolsaarel sambliku kasvuala taastamiseks ja laiendamiseks ulatuslikke töid. 2012. aastal kaardistati liigi kasvuala kaheksa polügoonina kokku 4,6 ha¹⁵. Ulatuslike looniitide ja kadastike taastamine 2016. ja 2017. aastal ning jätkuv niidualade hooldamine aitab samuti kaasa samblike kasvualade säilimisele.

Kaitse-eesmärgiks seatud liigid on otseselt seotud ranniku-, niidu-, soo- ja metsakooslustega ning nende arvukus näitab, et kaitseala pakub küllaldaselt väärtuslikke elupaiku. Eesmärkide seas on nii haruldasi ja ohustatud kui ka selliseid liike, keda ohustab elupaikade ja kasvukohtade hävimine või rikkumine ning kelle arvukus on vähenenud sedavõrd, et ohutegurite toime jätkumisel võivad nad sattuda ohustatud liikide hulka. Ülaltoodust lähtuvalt on kaitseala piiride ja kaitsekorra muutmine oluline ja otstarbekas, sest sellega parandatakse metsaelupaikade seisundit ning ranniku- ja metsakooslustega seotud kaitsealuste liikide levikut (parem kaitstavate alade võrgustik).

Lisaks eespool kirjas olevale on Vormsi maastikukaitseala kaitse all hoidmine põhjendatud asjaoluga, et tegemist on juba praegu valdavas osas Väinamere loodusala ja Väinamere linnualana Natura 2000 võrgustikku kuuluva alaga. Natura 2000 aladel tuleb tagada kaitstavate liikide ja elupaikade soodne seisund. Senine kaitsekord ei ole loodusdirektiivi täitmiseks piisav. Piiranguvööndis ei ole loodusala eesmärgiks olevate metsaelupaigatüüpide pikaajaline säilimine tagatud. Ka ei ole hoiuala kaitsekorraga piisavalt tagatud linnuala eesmärgiks olevate rändlinnuliikide ja nende koondumispaikade kaitse.

Väinamere loodus- ja linnuala piir viiakse vastavusse Vormsi maastikukaitseala piiriga. Kaitseala aitab lisaks rahvuslikele loodusväärtustele kaitsta ka üleeuroopalisi loodusväärtusi ja täidab sellega Eesti riigi rahvusvahelist kohustust.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks looduslike ja poollooduslike elupaikade ning liikide kaitse looduslike protsesside ja hooldustööde abil, aga ka loodus- ja pärandkultuurimaastike kaitse, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina maastikukaitseala.

Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme eri rangusega vööndi moodustamist ja vajaliku piirangu rakendamist (nt liikumispiirang liikide häirimise vältimiseks pesitsusajal, jahireguleerimine), mis on alal kaitse-eesmärkide saavutamiseks vajalikud. Ala kaitse-eesmärk ei ole üksnes elupaigatüüpide säilitamine, vaid ka elupaikade kaitse ja kujundamine kaitstavate liikide vajadustest lähtuvalt. Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja

¹⁵ Suija, A. 2012. I kaitsekategooria liigi hariliku tundrasambliku inventuur Rumpo poolsaarel. Aruanne.

ajas vähe muutuvaid, looduses tuvastatavaid ning Eesti põhikaardile kantud maastikuobjekte, nagu teed, metsasihid, veekogude, sh kraavide kaldad, kõlvikupiirid. Kaitseala servas olevad teed ja sihid on üldjuhul välja tsooneeritud, et vähendada halduskoormust ning kaitse all olemiseks puudub ka väärtusest lähtuv vajadus. Piirikraavid on arvatud kaitsealasse, kui need võivad mõjutada piirnevate elupaikade seisundit. Selgepiiriliste orientiiride puudumisel on piiritlemisel aluseks mõõdistatud maaüksused ja looduses tuvastatavate punktide või koordinaatidega kirjeldatud punktide vahelised mõttelised sirged. Koordinaadid on esitatud nurkkoordinaatidena. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Peamised muudatused kaitseala välispiiris on seotud varem hoiualal olnud kõrge loodusväärtusega metsakoosluste (Näsi metsavajakute ala) ja oluliste rändveelindude koondumispaikade (Austurgrunnega piirnev mereala) arvamisega maastikukaitseala koosseisu ning kaitsealaga piirneva Eesti mastaabis esindusliku II kaitsekategooria liigi punase tolmea kasvuala (Huitbergi metsaala) arvamisega kaitseala koosseisu. Väljaspool kaitseala ei ole võimalik tagada seal leiduvate I ja II kaitsekategooria liikide esinduslike kasvualade kaitset.

2007. aastal kinnitatud kaitse-eeskirja kohaselt on kaitseala pindala on 2423 ha (1921 ha kuulub sihtkaitsevööndisse ja 502 ha piiranguvööndisse), kavandatavates piirides on kaitseala pindala 2720 ha (2082 ha kuulub sihtkaitsevööndisse ja 638 ha kuulub piiranguvööndisse). Kaitseala pindalast moodustab riigimaa ligikaudu 648 ha (sellest 527 ha sihtkaitsevööndis), eramaa 522 ha (sellest 266 ha sihtkaitsevööndis), munitsipaalmaa 3 ha (sellest ligi 0,1 ha sihtkaitsevööndis) ja reformimata riigimaa 0,5 ha (sellest ligi 0,1 ha sihtkaitsevööndis). Ligikaudu 1550 ha kaitsealast on mereala. Kaitseala laienemine toimub peamiselt hoiuala arvelt (20 ha riigimaa, 1,3 ha eramaa ja 256 ha mereala). Uut kaitstavat ala lisandub 18 ha (sellest 18 ha riigimaad arvatakse piiranguvööndisse, 0,1 ha eramaad sihtkaitsevööndisse).

Kaitse alt arvatakse välja kaitseala piiril 0,3 ha põlluala ja 0,8 ha roostunud noort metsaala ning teed, kus looduväärtusi ei ole, või on tegemist lihtsalt põhikaardi järgi piiri korrigeerimisega. Kaitse alt väljaarvataval alal ei leidu kaitstavaid elupaigatüüpe ja sealt ei ole inventuuride käigus registreeritud ka kaitsealuseid liike. Kaitseala kaitsekord seab piiranguid maa sihtotstarbelisele kasutusele, kuid kui alal puuduvad looduskaitsetelised väärtused, ei ole piirangute seadmine põhjendatud ja selleks puudub ka vajadus. Kaitseala eesmärkide saavutamist kaitseala piiril olevate noorte metsaalade väljaarvamine ei ohusta.

Pindalalised muudatused eramaade puhul on järgmised: piiranguvööndist läheb eramaad sihtkaitsevööndisse 95 ha, et tagada kõrge väärtusega metsaelupaigatüüpide ja I kaitsekategooria ohustatud liigi kaitse; hoiualalt läheb piiranguvööndisse 1,3 ha. Lisanduvast seni kaitseta eramaast läheb sihtkaitsevööndisse 0,1 ha, et tagada I kaitsekategooria samblaliigi elupaiga kaitse. Kaitse alt arvatakse välja 0,3 ha piiranguvööndis olevat ja 0,6 ha hoiualal olevat eramaad, kus kaitset vajavaid loodusväärtusi ei ole. Osaliselt on muutus tingitud ka piiri korrigeerimisest vastavalt uuele põhikaardile ja maaüksuste piiridele.

Võrreldes varasemaga moodustatakse piiranguvööndi arvel viis uut sihtkaitsevööndit kõrge esinduslikkusega metsaelupaigatüüpide ja I kaitsekategooria ohustatud ja haruldaste seene- ja samblaliikide kaitse tagamiseks ning lahustükina üks sihtkaitsevöönd metsakoosluste kaitseks. Vastavalt eelnõukohasele kaitse-eeskirjale koosneb kaitseala üheksast sihtkaitsevööndist (Diby, Hosby, Huitbergi, Kärrsläti, Näsi, Prästvike, Rumpo, Rälby ja Saxby) ja kuuest piiranguvööndist (Diby, Huitbergi, Kärrsläti, Prästvike, Rumpo, Saxby). Sihtkaitsevööndi

pindala suureneb 161 ha võrra, sellest ligi 139 ha praeguse piiranguvööndi ja 20 ha hoiuala arvelt.

Sihtkaitsevööndisse on arvatud I kaitsekategooria linnuliigi pesitsusalad ja rannikulindude, sh I kaitsekategooria ja linnudirektiivi I lisa liikide olulised pesitsus- ja läbirändealad, sest sealne kaitsekord võimaldab seada ajalisi liikumispiiranguid, mis on oluline pesitsusedukuse ja lindude rändeage se rahu tagamiseks. Loodusdirektiivi kõrge loodusväärtusega soo- ja metsaelupaigatüübid, samuti esinduslikud laanemetsakooslused ja I kaitsekategooria seene-, sambliku- ja samblaliigi kasvualad on arvatud sihtkaitsevööndisse, sest sihtkaitsevööndi kaitsekord võimaldab muu hulgas seada kõikidele raieliikidele ja kuivendussüsteemide hooldusele piiranguid, mis on vajalikud nende elupaikade soodsa seisundi tagamiseks. Sihtkaitsevööndi režiim on vajalik metsa- ja sookoosluste loodusliku arengu tagamiseks ning seeläbi elustiku mitmekesisuse ja kaitsealuste liikide elupaikade säilimiseks. Seda praegune kaitsekord täies ulatuses ei võimalda, kuna arvestatav osa kaitseala metsaelupaikadest asub piiranguvööndis. Uue tsoneeringuga moodustatakse piiranguvööndi arvelt viis uut sihtkaitsevööndit: Diby, Huitbergi, Kärrsläti, Prästvike ja Saxby. Lahustükina moodustatakse hoiuala arvelt Näsi sihtkaitsevöönd. Sihtkaitsevööndite arvu ja pindala suurenemine on vajalik, et suurendada kaitseala looduskaitse väärtust, kuna seni piiranguvööndis paiknenud metsad kaotaksid metsade majandamise käigus suure osa oma loodusväärtusest. Piiranguvööndi kaitsekord ei taga näiteks vanade loodusmetsade (9010*) ning soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*) soodsa seisundit ning hoiuala kaitsekord laanemetsade kaitset, kui need pole määratavad elupaigatüüpidega.

Piiranguvöönd sisaldab alasid, mis on mõjutatud inimtegevusest ja kus mõõdukas majandustegevus ei ohusta vööndis asuvaid väärtusi. Piiranguvööndisse on arvatud hooldust vajavad poollooduslikud kooslused ja rannikelupaigad, mille kaitse tagab piiranguvööndi kaitsekord ja maa sihtotstarbeline kasutamine poollooduslike koosluste hooldamisel niitmise ja karjatamise teel. Piiranguvööndisse arvatakse ka metsaalad, kus elupaikade esinduslikkus ei ole kõrge, ja kaitstavate liikide poolest vähemesinduslikud alad, mis on siiski olulised metsamassiivi tervikliku kaitse tagamiseks. Piiranguvööndisse on arvatud ka õue- ja puhkealad, majandusmetsad, mis on oluline puhver kõrge väärtusega ranniku-, niidu- ja metsakoosluste ning linnuliikide elupaikadele, ja potentsiaalselt sobivad kaitstavate liikide esinemisalad. Kaitsealal on uue tsoneeringuga laiendatud Huitbergi ja Kärrsläti piiranguvööndid.

Vööndite piiri määramisel on lähtutud kaitseväärtuste olemasolust ja kaitsekorrast tulenevast ohutegurite vältimise võimalusest ning sellest, et piir oleks üheselt arusaadav ja looduses tuvastatav. Piir kulgeb mööda teede, radade ja metsasihtide servi, kusjuures need jäävad vöönditevahelisel piiril üldjuhul piiranguvööndisse, kraavikaldaid ning kõlvikupiire. Märjalade ja märjemate metsakoosluste kaitseks on neid mõjutada võivad kraavid tsoneeritud sihtkaitsevööndisse. Kohtades, kus looduses puuduvad selged piirid, kasutati kinnistupiire või looduses tuvastatavate punktide või koordinaatidega kirjeldatud punktide vahelisi mõttelisi sirgeid põhimõttel, et kaitseväärtused oleksid hõlmatud ja vajaduse korral tekiks piisav puhervöönd.

Diby poolsaarel I kaitsekategooria samblaliigi roheline hiidkupra ja selle elupaigaks olevate vanade loodusmetsade (9010*) kaitseks on moodustatud varasema piiranguvööndi alal kahest lahustükist koosnev **Diby sihtkaitsevöönd** (19 ha). Sihtkaitsevööndi idapoolse lahustüki piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et I kaitsekategooria vanametsa liigi roheline hiidkupra jaoks sobiv elupaik vana loomets jääks tervikuna sihtkaitsevööndisse. Sihtkaitsevööndi kaitsekord loob ühtlasi eeldused vanade loodusmetsade esinduslikkuse suurenemiseks. Vana

hõre loometsaala on ühtlasi kasvualaks II kaitsekategooria käpalistele kaunile kuldkingale ja valgele tolmpeale. Kaitstavat ala on laiendatud maaüksusele katastritunnusega 90701:003:0383 (0,1 ha, eramaa), et rohelise hiidkupra registreeritud kasvukohtadele jääks minimaalne puhvertsoon, kuna liik on väga tundlik raie tingitud suureneva tuulte mõju suhtest. Sihtkaitsevööndi läänepiiriks ja ühtlasi kaitseala lahustüki välispiiriks on Diby sadama tee (piir kulgeb mööda katastripiiri). Vööndi põhjapiir kulgeb mööda mõttelisi sirgeid, mille otsapunktide koordinaadid on X 59,03173408° ja Y 23,29972644°; X 59,03219086° ja Y 23,30134094°; X 59,03288936° ja Y 23,30176381°; X 59,03317680° ja Y 23,30286042°; X 59,03430402° ja Y 23,30399970° ning X 59,03390722° ja Y 23,30589717°. Vööndi ida- ja lõunapiir kulgeb mööda katastripiire, katastriüksuste nurgapunkte ning koordinaatidega X 59,02967305° ja Y 23,30421476° punkti ühendavat mõttelist sirget.

Diby sihtkaitsevööndi läänepoolne lahustükk on piiritletud põhimõttel, et rohelise hiidkupra kasvuala ning selle ümber 60 m raadiusega (kahekordne kuuse keskmine kõrgus) puhverala jääks sihtkaitsevööndisse. Sellise ulatusega puhver on vajalik, et välistada seal raie, mis tagab püsivad kasvutingimused ja liigi elupaigana sobivate jämedate lamatüvede järjepidevuse metsakoosluses¹⁶. Liik on väga tundlik kasvutingimuste (tuulte eest kaitstus, valgus- ja niiskustingimused) muutuste suhtes. Sihtkaitsevööndi kaitsekord loob tingimused metsakoosluse kujunemiseks liigile sobivamaks, elupaiga säilimiseks ja kasvuala laienemiseks. Sihtkaitsevööndisse jääb ka Vormsi väga esinduslik II kaitsekategooria liigi kauni kuldkinga ning III kaitsekategooria liikide pruunika pesajuure ja tumepunase neiuvaiba kasvuala. Vööndi põhjapiir kulgeb mööda mõttelisi sirgeid, mille otsapunktide koordinaadis on X 59,02275339° ja Y 23,29261041°; X 59,02287978° ja Y 23,29389238°; X 59,02350515° ja Y 23,29577586°; X 59,02327532° ja Y 23,29696496°; X 59,02048609° ja Y 23,29379209°. Lõunapiiriks on mõttelised sirged otsapunktide koordinaatidega X 59,02048626° ja Y 23,29379340°; X 59,02081593° ja Y 23,29636947° ning X 59,02143198° ja Y 23,29598521°; X 59,02210733° ja Y 23,29798796°. Ida- ja läänepiir kulgeb mööda katastripiire.

Sihtkaitsevööndisse on arvatud valdavalt katastriüksus Käokeele (90701:003:0060), katastriüksused tunnusega 90701:003:1554 ja 90701:003:0225, osaliselt Sooääre (90701:003:0065) ja Vormsi metskond 36 (90701:003:0301) ja katastriüksus tunnusega 90701:003:1675 ning väikeses osas katastriüksus tunnusega 90701:003:0383.

Diby järve ja rannikuelupaiku, samuti metsakooslusi, mille esinduslikkus ei ole kõrge, kaitstakse jätkuvalt **Diby piiranguvööndis** (72 ha). Sealsed rannaniidud, lood ja metsad on kasvualaks II kaitsekategooria liikidele emaputkele, soohiilakale, kärbesõiele, harilikule muguljuurele, kaunile kuldkingale ja punasele tolmpeale ning mitmele III kaitsekategooria käpalisele. Rannaniidud ning ranna- ja järveroostik on pesitsusalaks kaitstavale linnustikule, sh punajalg-tildrile ja sookurele.

Diby piiranguvööndi idapoolse lahustüki loodepiiriks on Diby sadama tee (piir kulgeb mööda katastripiiri ja katastripiiri puudumisel mööda tee serva), kusjuures tee jääb kaitsealast välja, ning mõtteline sirge otsapunktidega X 59,03352355° ja Y 23,29921758° ning X 59,03355674° ja Y 23,29934873° rannajooneni. Vööndi põhja- ja idapiiriks on rannajoon, kusjuures mõttelistest joontest otsapunktidega X 59,022801671° ja Y 23,31376876°, X 59,02757217° ja Y 23,31400260° ning X 59,02729566° ja Y 23,31420893°, X 59,02704898° ja Y 23,31488609° läände jääv kinnikasvav laheosa jääb kaitsealale. Vööndi kagu-, lõuna- ja edelapiir kulgeb mööda katastripiire, mööda mõttelisi sirgeid, mille otsapunktide koordinaadid on

¹⁶ Müür, M., Vellak, K., Ingerpuu, N. 2018. Ülevaade rohelise hiidkupra (Buxbaunia viridid) valikuliste leiukohtade inventuuri tulemustest. Lõpparuanne. Tartu.

X 59,02413475° ja Y 23,31121883°; X 59,02407542° ja Y 23,31066264° ning X 59,02411369° ja Y 23,30866485°; X 59,02423889° ja Y 23,30262397°, ning metsa ja põllu vahelist piiri. Kaitsealast on välja arvatud lõunapiiril Järveotsa katastriüksusel (90701:003:0167) asuv põlluala (0,3 ha). Väljaarvataval põllualal kaitseväärtusi ei ole ja kaitse alt väljaarvamine kaitseala eesmärkide saavutamist ei ohusta.

Diby piiranguvööndi läänepoolsetel lahustükkidel on ühine piir sihtkaitsevööndiga, piiranguvööndi ja ühtlasi kaitseala välispiir järgib katastripiire, põhjapiiriks on rannajoon.

Hosby sihtkaitsevööndis (301 ha) kaitstakse jätkuvalt kõrge loodusväärtusega ranniku-, soo- ja metsakooslusi ning kaitstavate liikide elupaiku. Vöönd hõlmab häirimistundliku I kaitsekategooria liigi merikotka pesitsusala. Vööndisse jääb ulatuslik lauge rannik, mis on pesitsusalaks ning rändepeatuspaigaks ohustatud I ja II kaitsekategooria ning linnudirektiivi I lisa liikidele, sh niidurüdile ja tutkale. Sihtkaitsevööndi kaitsekord tagab ka nende liikide ja elupaikade kaitse. Vööndi idapiiriks on rannajoon. Vööndi edelapiiri on korrigeeritud nii, et Hosby põllu ja metsa vaheline kraav jääb tervikuna kaitsealale, põhja-, lääne- ja lõunapiir on viidud vastavusse katastripiiriga ning piiritlemisel on kasutatud mõttelisi sirgeid, mille otsapunktide koordinaadid on X 58,97841645° ja Y 23,37032889°, X 58,97831405° ja Y 23,37034423°; X 58,97744942° ja Y 23,37345089° ning X 58,97739889° ja Y 23,37537890°.

Varasema Huitbergi piiranguvööndi osas, kus paiknevad esinduslikud vanad loodusmetsad (9010*), on moodustatud **Huitbergi sihtkaitsevöönd** (9 ha, riigimaa). Sealsed vanametsakooslused on I kaitsekategooria seeneliigi lilla põdramoka kasvualaks. Sihtkaitsevööndisse jääb ka Huitbergi paekühu ala, mis on II kaitsekategooria taimeliikide pruun- ja müür-raunjala ning II kaitsekategooria samblaliigi könt-tanuka kasvuala. Sihtkaitsevööndi kaitsekord võimaldab metsakoosluste kujundamist, sh kasvukohas kuuse järelkasvu eemaldamist, mis on liikide kaitseks vajalik.

Sihtkaitsevöönd paikneb Förby-Fällarna ja Huitbergi pinnastee vahelisel alal, idapiiriks (ühtlasi kaitseala lahustüki välispiiriks) on katastripiir ning lõunapiiriks (piiriks Huitbergi piiranguvööndiga) on pinnastee serv ning koordinaatidega X 59,00211432° ja Y 23,18588241°; X 59,00166336° ja Y 23,18526979°; X 59,00150727° ja Y 23,18454769°; X 59,00113757° ja Y 23,18435768° ning X 59,00118750° ja Y 23,18391155° geograafilisi punkte ühendavad mõttelised sirged. Lääne- ja põhjapiiriks on tee serv, kusjuures Huitbergi pinnastee jääb kaitsealast välja ja Förby-Fällarna tee piirnevasse piiranguvööndisse. Sihtkaitsevöönd jääb Vormsi metskond 1 (90701:002:0321) katastriüksusele.

Metsakooslusi, mis ei vasta loodusdirektiivi elupaigatüübi kriteeriumitele, kaitstakse jätkuvalt **Huitbergi piiranguvööndis** (kavandatav kogupindala 19 ha, riigimaa). Piiranguvööndi lõunapoolse lahustüki (paikneb sihtkaitsevööndist lõunas) ja ühtlasi kaitseala lahustüki välispiiriks on katastripiir, kvartalisihile kujunenud pinnastee serv ja Huitbergi tee serv nii, et teed jäävad kaitsealast välja.

Kaitseala on laiendatud ja sihtkaitsevööndist põhja poole Vormsi metskond 1 (90701:002:0321) maaüksusel moodustatud Huitbergi piiranguvööndi lahustükk (18 ha) nii, et kõige esinduslikumad II kaitsekategooria liigi punase tolmepea kasvualad jäävad kaitsealale. Lisaks on ala kasvualaks mitmele III kaitsekategooria käpalisele, seal on registreeritud suur-käopõll, kahelehine käokeel, pruunikas pesajuur ja soo-neiuvaip. Piiranguvööndi kaitsekord on piisav käpaliste soodsa seisundi tagamiseks ja võimaldab vajaduse korral korraldada liigikaitseteid.

Piiranguvööndi lahustüki ja ühtlasi kaitseala põhjapiir kulgeb mööda kvartalisihi serva, idapiir mööda katastripiiri, läänepiir koordinaatidega X 59,01020707° ja Y 23,17883747°; X 59,00727784° ja Y 23,17641245° ning X 59,00568115° ja Y 23,17990274° geograafilisi punkte ühendavaid mõttelisi sirgeid ning edelapiir piki sihi ja tee serva, mis jäävad kaitsealast välja.

Varem Kärsläti piiranguvööndis olnud esinduslike ja väga esinduslike soostuvate ja soolehtmetsade (9080*) kaitseks on moodustatud **Kärsläti sihtkaitsevöönd** (52 ha, sh 42 ha eramaa, 10 ha riigimaa). Sihtkaitsevööndisse jäävad ka järve kagukaldal käpaliste kasvualaks olevad lubjarikkad soosutvad niidud. Kärsläti sihtkaitsevööndi põhjapiiriks on põhikaardijärgne Kärsläti järve kaldajoon, nurgapunktidega X 59,04041029° ja Y 23,18405410°; X 59,04093819° ja Y 23,18560410° ning X 59,04136586° ja Y 23,18767599° ühendatud mõttelised sirged ja piki randa kulgeva pinnastee serv punktini X 59,04069545° ja Y 23,19235079°. Edasi kulgeb vööndi idapiir mööda koordinaatidega X 59,03982149° ja Y 23,19239449°; X 59,04001361° ja Y 23,19078979°; X 59,03988628° ja Y 23,18990762°; X 59,03849532° ja Y 23,18916753° ning X 59,03623117° ja Y 23,18899000° punkte ühendavaid mõttelisi sirgeid. Vööndi kagu- ja ühtlasi kaitseala lahustüki välispiir kulgeb mööda metsaraja serva nii, et rada jääb kaitsealast välja. Sihtkaitsevööndi lõuna- ja läänepiir arvestab katastripiire ning kulgeb järve lõunakaldani mööda mõttelisi sirgeid, mis ühendavad punkte koordinaatidega X 59,03534421° ja Y 23,18370175°; X 59,03253821° ja Y 23,17673220°; X 59,03326356° ja Y 23,17570696°; X 59,03321083° ja Y 23,17488953°; X 59,03482897° ja Y 23,17324805°; X 59,03781247° ja Y 23,17157947°; X 59,03939908° ja Y 23,17123167°; X 59,04007047° ja Y 23,17288915°; X 59,03773324° ja Y 23,17501223° ning X 59,03775245° ja Y 23,17650571°.

Sihtkaitsevööndisse on arvatud piiranguvööndist tervikuna katastriüksus Vormsi maastikukaitseala 12 (90701:001:0388), valdavas osas Lääneserva (90701:001:0143), Östery vkt 16 (90701:001:0125) ja Kannikese (90701:001:0793) katastriüksus ning katastriüksused tunnusega 90701:001:0453 ja 90701:001:0354; osaliselt on arvatud sihtkaitsevööndisse katastriüksused Vormsi maastikukaitseala 13 (90701:001:0389), Östery vkt 3 (90701:001:0111), Östery vkt 17 (90701:001:0126), Vormsi maastikukaitseala 5 (90701:001:0376) ja Läänesoo (90701:001:0142) ning katastriüksused tunnusega 90701:001:0413, 90701:001:0403, 90701:001:0372 ja 90701:001:0683.

Rannikul asuvad poollooduslikud kooslused ja metsaalad, kus elupaigatüüpide esinduslikkus ei ole kõrge, jäävad jätkuvalt **Kärsläti piiranguvööndisse** (kokku pindala 386 ha). Kärsläti piiranguvööndit on laiendatud Austurgrunne ranniku merealale (256 ha, varem hoiuala), et välistada linnujahist tulenev veelindude ja kurvitsaliste häirimine olulises rändveelindude koondumispaigas. Vööndi piir kulgeb merel mõtteliste sirgetena Vormsi saare rannikust kuni 800 m kaugusel põhimõttel, et hõlmab lindude kasutatava varjulise madalmereala.

Selleks et tagada kaitstava ala terviklikkus, on piiranguvööndisse arvatud ka piirnev varem hoiualal olnud 1,3 ha rannaala vööndi idapiiril Östery vkt 22 (90701:001:0132) katastriüksusel. Kuna alal on valdavalt kaitstavad poollooduslikud kooslused, siis kaitsekorrast tulenevaid muudatusi see maaomanikule kaasa ei too.

Kärsläti piiranguvööndi põhjapoolse lahustüki põhjapiir ja ühtlasi kaitseala välispiir kulgeb mööda rannajoont ning merealal mööda mõttelisi sirgeid, mis ühendavad punkte koordinaatidega X 59,04801430° ja Y 23,16706549°; X 59,06064830° ja Y 23,17844340°; X

59,06266014° ja Y 23,18838683°; X 59,04308673° ja Y 23,20578995° ning X 59,03930259° ja Y 23,20283493°. Piiranguvööndi lahustüki idapiir ja ühtlasi kaitseala välispiir kulgeb mööda rannajoont, katastripiiri, piki randa kulgeva pinnastee ja metsa serva ning piki külast mere äärde viivat vana pinnasteed nii, et tee ja põld jäävad kaitsealast välja. Lõunas on ühine piir Kärsläti sihtkaitsevööndiga ja läänepiiriks on katastripiirid.

Kärsläti piiranguvööndi lõunapoolsel lahustükil on põhja suunas ühine piir Kärsläti sihtkaitsevööndiga. Piiranguvööndi lahustüki ja ühtlasi kaitseala välispiir kulgeb mööda katastripiire ning põlluga piirneval alal mööda metsa serva.

Näsi sihtkaitsevööndi (20 ha, riigimaa, varem hoiuala) on moodustatud lisaks vanadele loodusmetsadele (9010*) ning soostuvatele ja soo-lehtmetsadele (9080*) laanemetsade lisakaitseks. Metsakoosluste looduslikku arengut on võimalik tagada vaid sihtkaitsevööndis. Vööndi piir kulgeb valdavas osas mööda kinnistupiire, lääneosas piki sihti nii, et siht jääb kaitsealast välja, ja mööda mõttelisi sirgeid otsapunktide koordinaatidega X 58,97770054° ja Y 23,20978164°, X 58,97146538° ja Y 23,20990164°, X 58,97082762 ° ja Y 23,20837914°, X 58,97207409° ja Y 23,20663849° ning X 58,97266342° ja Y 23,20820458°. Idapiiriks hoiualaga on metsa ja rannaniidu vaheline kõlvikupiir. Sihtkaitsevööndisse kavandatav, praegu hoiualal olev ala on valdavalt kaitstavate elupaigatüüpidega kaetud, mis seab juba praegu majandustegevusele piiranguid.

Varem Prästviigi piiranguvööndis olnud esinduslike soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*) kaitseks on moodustatud **Prästvike sihtkaitsevöönd** (33 ha, sh eramaa 11 ha, riigimaa 21 ha). Lisaks kasvab alal mitu III kaitsekategooria kápalist ja lodukannike. Vööndisse jääb kaitstav looduse üksikobjekt Suurallikas.

Sihtkaitsevöönd jääb Suurallika teest lõuna poole. Põhjapiir, mis on ühtlasi kaitseala välispiir, kulgeb mööda katastripiiri; Suurallika tee jääb tervikuna kaitsealast välja. Vööndi idapiir kulgeb mööda katastripiire, Suurallika teelt järve äärde kulgeva vana pinnastee serva, koordinaatidega X 99724223° ja Y 23, 21412564° ning X 58,99638661° ja Y 23,21429284° geograafilisi punkte ühendavat mõttelist sirget ja Prästvike järve kallast. Lõuna- ja läänepiiriks ning ühtlasi kaitseala lahustüki välispiiriks on katastripiirid ja vana sihi serv. Sihtkaitsevööndisse on arvatud osaliselt katastriüksus Vormsi maastikukaitseala 16 (90701:002:0295), tervikuna katastriüksused Lagorsa (90701:002:0800) ja Vormsi maastikukaitseala 17 (90701:002:0296), valdavalt katastriüksus Vormsi maastikukaitseala 18 (90701:002:0297), väikeses ulatuses katastriüksus tunnusega 90701:002:0812 ning katastriüksuste Väädi (90701:002:0058) ja Martese (90701:002:0811) ja katastriüksuse tunnusega 90701:002:0741 seni piiranguvööndis olnud osa. Tervikuna jääb kaitsealast välja katastriüksus Vormsi metskond 61 (90701:001:0495).

Prästvike järv koos piirnevate allikaliste niidualadega ja need metsaalad, kus elupaigatüüpide esinduslikkus ei ole kõrge, on jätkuvalt arvatud **Prästvike piiranguvööndisse** (kavandatavalt 69 ha). Piiranguvööndi ja ühtlasi kaitseala lahustüki välispiir kulgeb põhja- ja kirdeosas mööda katastripiire ning ida- ja lääneosas piki sihti, mööda kõlvikupiiri ja Prästvike järve kaldajoonel.

Vööndi lõunaosas on maastikukaitsealale Prästvike piiranguvööndisse arvatud Prästvike järve ja Vormsi ringtee vahele jääv varem Väinamere hoiualal olnud metsaala (3,7 ha, riigimaa). Kõrvuti asetsevate sarnast kaitsekorda nõudvate alade kaitse ühe alana on otstarbekam ning kaitstavate alade piir muutub selgemaks. Kaitse alt on välja arvatud varem hoiuala piiril olnud katastriüksused Teomeeste (90701:002:0407) ja Raja (90701:002:0154) ning väikeses osas

Vormsi maastikukaitseala 19 (90701:002:0298), kus on võsastuv rooala ja noor mets. Kaitse alt (praegu hoiuala) jääb põhiosas välja ka Vormsi ringtee; oja ja vana heinamaani viiva pinnaste vaheline ringtee lõik on arvatud Prästvike piiranguvööndisse. Kaitse alt väljaarvataval alal (kokku 1,2 ha, sellest 0,6 ha eramaa) kaitseväärtusi ei leidu ja hoiuala eesmärged see ei kahjusta. Järvest lõunas kulgeb piiranguvööndi ja ühtlasi kaitseala lahustüki välispiir mööda Prästvike oja idakaldal oleva metsa serva, mööda katastripiire ja katastriüksuste nurgapunkte ühendavaid mõttelisi sirgeid järve kaldapunktini koordinaatidega X 58,98945902° ja Y 23,22262861°.

Rumpo poolsaare rannikuelupaikade, madala rannikumere, laidude, rannaniitude elustiku, haruldaste ja omapäraste samblike kasvukohtade, sh I kaitsekategooria samblikuliigi hariliku tundrasambliku kaitseks moodustatud **Rumpo sihtkaitsevööndi** (1463 ha) piiri on vastavalt põhikaardile täpsustatud. Vööndisse on piiritletud linnustikurikkad laiud ja neid ümbritsev madalmereala. Merealal on piiri käänupunktid koordinaatidega X 58,96326499° ja Y 23,30647660°; X 58,95541961° ja Y 23,31688712°; X 58,94313512° ja Y 23,31990946°; X 58,93337258° ja Y 23,29075110°; X 58,94268978° ja Y 23,23965925°; X 58,95360642° ja Y 23,23351234° ning X 58,96179999° ja Y 23,23732684°. Piir kulgeb loodenurgas mööda katastripiiri, poolsaarel kulgeb sihtkaitsevööndi piir mööda poolsaare tippu suunduva Rumpo tee katastripiiri ja edasi sellelt itta suunduva pinnaste serva, kusjuures tee jääb piirilõigus piirnevasse piiranguvööndisse. Edasi kulgeb piir mööda katastripiire. Sihtkaitsevööndi piiriks piiranguvööndiga on mõtteline sirge katastriüksuse nurgapunktist punktini koordinaatidega X 58,96845977 ja Y 23,28691305 rannajoonele ning rannajoon kuni selle lõikumiseni katastripiiri pikendusega punktis X 58,97346971° ja Y 23,28798757°.

Rumpo piiranguvööndisse (36 ha) jäävad poollooduslikud kooslused, mis ei ole samblike kasvualaks, ning metsakooslused, mis ei vasta elupaigatüüpide kriteeriumitele, kuid on olulised elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamise seisukohast. Piiranguvöönd koosneb neljast lahustükist. Vööndi ja ühtlasi kaitseala välispiiriks on katastripiirid, Rumpost Svibysse kulgev metsarada (rada jääb kaitsealast välja) ja katastripiiri nurgapunkti ning rannajoonega punktis X 58,97346971° ja Y 23,28798757° lõikuv sirge. Piiranguvööndisse jäävad ka poolsaare alguses kaitseala piiril olev Rumpo tee (katastriüksus 90701:001:0849 kuni itta suunduva pinnasteeni), mis on osa RMK hooldatavast Rumpo matkarajast, ning poolsaarel olevad kaks elumumaa maaüksust: Käokõrva (90701:002:0250) ja Paali (90701:002:0440).

Rälby sihtkaitsevöönd (158 ha) hõlmab Rälby raba ja seda ümbritsevaid metsaelupaiku ning kaitstavate liikide, sh I kaitsekategooria linnuliigi merikotka pesitsusala saare keskosas. Vööndi põhjapiiriks on Vormsi ringtee katastripiir. Idapiir kulgeb mööda katastripiire, läänepiir piki metsasihti, kusjuures siht jääb kaitsealast välja, ning loodepiir mööda katastripiiri. Lõunapiiri kulgeb mööda katastriüksuste nurgapunkte ning punkti koordinaatidega X 58,99815705° ja Y 23,28402978° ühendavaid mõttelisi sirgeid.

Kõrge loodusväärtusega metsaelupaigatüüpide vanade loodusemetsade (9010*) kaitseks on moodustatud **Saxby sihtkaitsevöönd** (varem Saxby piiranguvöönd, 27 ha; eramaa, väikesel pindalal munitsipaalmaa). Vöönd on piiritletud nii, et hõlmab kompaktse esinduslike vanade loodusemetsade (9010*) ala. Sihtkaitsevöönd on ühtlasi I kaitsekategooria seeneliigi lilla põdramoka kasvupaik, mille soodsa seisundi tagamiseks on vajalik samuti sihtkaitsevööndi kaitsekord: metsa majandamata jätmise aitab tagada kasvukohas püsivad valgus- ja niiskustingimused ning liigile sobiva lagunemisastmega okaspuu-lamatüvede olemasolu elupaigas. Ala on II kaitsekategooria taimeliigi punase tolmea ning seeneliigi värvilise lehtervaheliku kasvuala. Metsaelupaigatüüpide ja I kaitsekategooria seeneliigi elupaiga säilitamiseks on vaja need alad jätta looduslikule arengule.

Saxby sihtkaitsevööndi idapoolne lahustükk paikneb Saxby majaka tee ja vana Saxby tuletorni tee kohale kujunenud raja vahelisel alal. Piir kulgeb mööda katastripiire, põhja- ja kirdepiiriks on raja äär, lõunapiiriks koordinaatidega X 59,02342908° ja Y 23,12880397° ning X 59,02268749° ja Y 23,12628630° geograafilisi punkte ühendav mõtteline sirge. Sihtkaitsevööndisse on arvatud osaliselt katastriüksuse tunnusega 90701:001:0063 tee ja raja vaheline osa, katastriüksused Milja (90701:001:0738) ja Milja (90701:001:0470; idaosas rajani), katastriüksus tunnusega 90701:001:0274 ja valdavas osas katastriüksus tunnusega 90701:001:0304.

Saxby sihtkaitsevööndi läänepoolne lahustükk paikneb Saxby majaka tee ja piki Saxby randa kulgeva pinnastee vahelisel alal. Läänepiir kulgeb mööda pinnastee serva, idapiir mööda katastripiire ning lõunapiiriks on koordinaatidega X 59,02251757° ja Y 23,12207141° ning X 59,02198857° ja Y 23,11947126° geograafilisi punkte ühendav mõtteline sirge. Sihtkaitsevööndisse on arvatud väikeses osas katastriüksus Saxby sadam (90701:001:0424), valdavas osas katastriüksus Karla (90701:001:0480) ja katastriüksus tunnusega 90701:001:0275 ning osaliselt katastriüksus tunnusega 90701:001:0300.

Rannikukooslused ja need metsaosad, kus elupaigatüüpide esinduslikkus ei ole kõrge, arvatakse jätkuvalt **Saxby piiranguvööndisse** (55 ha). Vööndi ja ühtlasi kaitseala lahustüki välispiir kulgeb idas mööda katastripiire, piki Saxby ülemise liitsihi (raudmajaka) juurest Saxby lõunaranda kulgevat pinnasteed ja piki randa kulgevat pinnasteed nii, et välispiiriks olevad teed ja rada jäävad kaitsealast välja, v.a Saxby majaka tee juures lahknev kruusatee. Piiranguvööndi lõuna- ja ühtlasi kaitseala lahustüki välispiir kulgeb mööda katastripiiri ning lääne- ja põhjapiiriks on rannajoon.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Praegune kaitsekord kehtib Vormsi maastikukaitsealal üldjoontes alates 2007. aastast, kui jõustus kehtiv kaitse-eeskiri. Peamine kaitsekorra muutmise vajadus on seotud metsakoosluste ja kaitstavate liikide elupaikade kaitseks vajalike raiepiirangutega ning linnujahi piiramisega olulises rändveelindude koondumispaigas.

Kaitseala kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal asuvaid loodusväärtusi, lähtutud on alal tehtud inventuuridest: metsaelupaigatüüpide inventuur 2009. aastal (Metsaruum, T. Türrpu), 2012. aastal (R. Nellis), 2017. aastal (OÜ Clanga, R. Nellis); niiduelupaigatüüpide inventuur 2009., 2010. ja 2011. aastal (PKÜ, M. Mesipuu ja V. Sõber; TÜ GI, M. Linder ja E. Ablason; Metsaruum, M. Talvis); soode inventuur (ELF, välitööd aastatel 1997–2012); mereelupaigatüübid aastatel 2005–2008 (TÜ Eesti Mereinstituut); kaitstavate linnuliikide inventuur 2010. aastal (Läänemaa Linnuklubi, R. Nellis). Arvestatud on Huitbergi kõnt-tanuka püsielupaiga ekspertiisi (2014; TÜ, K. Vellak ja N. Ingerpuu), roheline hiidkupra leviku inventuuri (2020; K. Vellak, N. Ingerpuu, M. Müür), punase tolmpa riikliku seire (2010, T. Hirse) andmeid, hariliku tundrasambliku inventuuri ja seire (2012, 2017, 2019; A. Suija) tulemusi, riikliku väikeste meresaaude haudelinnustiku ja valitud elupaikade haudelinnustiku seire andmeid ning Eesti Loodushoiu Keskuse juhitud LIFE Springday projekti (2013–2018) käigus tehtud uuringute tulemusi (2014; N. Ingerpuu, H. Timm). Kaitse-eeskirja muudatuste kavandamisel on arvestatud Vormsi maastikukaitseala, Näsi merikotka püsielupaiga ja Vormsi

saarele jääva Väinamere hoiuala osa kaitsekorralduskavas aastateks 2017–2026 tehtud ettepanekuid (koost. Eesti Looduseuurijate Selts). Osaliselt on arvestatud R. Nellise 2012. aastal koostatud Vormsi maastikukaitseala kaitse-eeskirja ekspertiisi aruandes esitatud ettepanekuid, varem kavandatult metsaelupaigatüüpide kaitseks eramaadele kaitseala ei laiendata. Lähtutud on Eesti Ornitoloogiaühingu ja Keskkonnaõiguste Keskuse tehtud kaitstavate alade linnujahi analüüsis (2018) esitatud ettepanekutest linnujahi piiramiseks kaitstavatel aladel. Metsavajakute puhul on arvestatud A. Lõhmuse 2016. aastal koostatud kokkuvõtet „Eesti rangelt kaitstavate metsade tüpoloogiline analüüs” ning lähtutud RMK tehtud laane-, salu- ja soovikumetsade leviku analüüsist hoiualadel (2017). Kaitse-eeskirja koostamisel on arvestatud ka kaitsekorra mõju linnu- ja loodusala kaitse-eesmärkidele ning Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal asuvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutava efekti ja muude huvide suhtes. Leebem kaitsereežiim seaks ohtu kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamise ja kaitseväärtuste säilimise. Kaitsealal vastab valdav osa ranniku-, niidu- ja metsakooslustest loodusdirektiivi elupaigatüüpide kriteeriumitele, sookooslused on looduslikus seisundis ning ala on elupaigaks ohustatud ja haruldastele liikidele. Elupaikade säilitamise kaudu hoitakse ka tüüpilist maastikuilmet ja kaitstakse kogu looduse mitmekesisust.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (PS § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolomuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodus- ja linnudirektiivist riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Metsamajanduse, jahipidamise ja turismiga seotud ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks need piirangud on vajalikud.

Vastavalt asendile, kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tsooneeritud üheksaks sihtkaitsevööndiks ja kuueks piiranguvööndiks.

Kaitseala seniste piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks tunnistatakse käesoleva määrusega kehtetuks Vabariigi Valitsuse 18. mai 2007. a määrus nr 149 „Vormsi maastikukaitseala kaitse-eeskiri”. Seoses Vormsi maastikukaitseala kaitse-eeskirja kehtestamisega muudetakse Vabariigi Valitsuse 28. veebruaril 2006. a määrust nr 59 „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne maakonnas” ja muudetakse Väinamere hoiuala piire.

Kuna hoiuala kaitsekord ei ole piisav sealsete loodusväärtuste, eelkõige kõrge kaitseväärtusega metsakoosluste pikaajaliseks säilitamiseks ning olulistes rändveelindude koondumiskohtades lindude rahu tagamiseks, arvatakse 276 ha (sellest 256 mereala ja 20 ha riigimaa) varem hoiualasse kuulunud ala maastikukaitseala koosseisu. Kaitstava ala selgemaks piiritlemiseks liidetakse kaitsealaga 5 ha (sellest 1,3 ha eramaa) varem hoiualal olnud ala.

1,2 ha (sellest 0,6 ha eramaa) varem hoiualana kaitse all olnud alast kaitsealaga liidetava ala piiril arvatakse kaitse alt välja. Väljaarvataval alal ei ole kaitstavaid elupaigatüüpe, seal ei ole inventuuride käigus registreeritud kaitsealuseid liike ning see ei ohusta kaitse-eesmärkide saavutamist. Kaitstava ala kaitsekord seab piiranguid maa sihtotstarbelisele kasutusele, kuid kui alal puuduvad looduskaitsealised väärtused, ei ole piirangute seadmine põhjendatud ja selleks puudub vajadus. Kaitstava ala piir muutub paremini jälgitavaks.

Vähemal määral muutub Väinamere hoiuala piir ja seetõttu ka kaitstava ala pindala seoses piiri korrigeerimisega vastavalt uemale Eesti põhikaardile (mõõtkava 1 : 10 000). Hoiuala välispiir on vastavuses Eesti topograafilise andmekogu andmetega (põhikaardiga) ja kasutatud on maakatastri andmeid. Piir on tõmmatud valdavalt katastripiiride ja looduses nähtavate orientiiride (teede, radade, kraavide, visiiride, kõlvikupiiride) järgi. Väinamere hoiuala piiri muudetakse ja viiakse see ajakohasele aluskaardile Vormsi maastikukaitsealaga külgnevas osas. Muus osas hoiuala piiri ei muudeta ja tehnilist korrigeerimist vastavalt ajakohasele põhikaardile ja katastriandmetele ei tehta.

Väinamere hoiuala varasem pindala on 66 200 ha, määruse kehtestamisel 65 924 ha. Tulenevalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 1 alapunktist 66 hõlmab Väinamere hoiuala osa Väinamere linnualast ja punkti 2 alapunktist 498 jääb Väinamere hoiuala Väinamere loodusala, kus tegevuse kavandamisel tuleb hinnata selle mõju loodusala kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade suhtes kehtivaid erisusi.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Kogu kaitsealal kehtivad kaitsekorra üldpõhimõtted on kooskõlas looduskaitseadusega, samas on määruses sätestatud mõningaid leevendavaid erisusi.

Inimestel on lubatud viibida, püüda kala, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal, välja arvatud liikumiskiiranguga ajal sihtkaitsevööndites: Rälby ja Hosby sihtkaitsevööndis 15. veebruarist 31. juulini, Rumpo sihtkaitsevööndi laidudel ning laidude rannajoonest 50 m piiresse jääval merealal 15. märtsist 15. juulini, Rumpo sihtkaitsevööndi laidudel on keelatud inimeste viibimine ilma kaitseala valitseja nõusolekuta 16. juulist 31. oktoobrini. Kaitsealal viibimiseks loetakse ka kaitse-eeskirjaga lubatud tegevusi sihtkaitsevööndis.

Ajaline piirang Hosby ja Rälby sihtkaitsevööndis on kehtestatud I kaitsekategooria linnuliigi merikotka pesitsusedukuse tagamiseks. Piirangu aeg häirimatu pesitsemise tagamiseks tuleneb liigi bioloogiast ja arvestab merikotka pesitsusperioodi, mis algab veebruari keskpaiku, ning poegade lennuvõimeliseks saamist augustis. Kuna tegemist on häirimistundliku liigiga, võib inimeste sattumine pesitsemise ja poegade eest hoolitsemise ajal pesa lähedusse põhjustada pesa hülgamise ja poegade hukkumise. Suurim oht on vanalinnu pesalt hirmutamine ja kurna jahtumine. Liikumispiirangu aeg on sama mis looduskaitsealades (§ 50 lõige 5) ja keskkonnaministri 21. juuli 2010. a määruses nr 33 „Merikotka püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri” sätestatud ning liigi kaitse tegevuskavas (Merikotka (*Haliaeetus albicilla*) kaitse tegevuskava) esitatud.

Keelatud on inimeste viibimine Rumpo sihtkaitsevööndi laidudel ning laidude rannajoonest 50 m piirsesse jääval merealal 15. märtsist 15. juulini. 16. juulist 31. oktoobrini on inimeste viibimine Rumpo sihtkaitsevööndi laidudel lubatud vaid kaitseala valitseja loal. Hullo lahe laiud on ohustatud linnuliikide, sealhulgas II kaitsekategooria ja linnudirektiivi I lisa liikide olulised pesitsusalad ning kevadised ja sügised rändepeatuspaigad. Eriti olulised on Hullo lahe laiud väikekajaka ja tiirude pesitsusalana ning registreeritud on I kaitsekategooria liigi niidurüdi pesitsemine. Pesitsusedukuse tagamiseks on kehtestatud liikumispiirang pesitsusajal, sest inimeste viibimine häirib linde ning võib põhjustada pesapaikade hülgamist ja munade või pesapoegade tallamist. Kui maaspesitsevad linnud lendu aetakse, avastavad nende pesad kiskjad. Samuti häirib aktiivne merealal liikumine munade haudumist, pesapoegade toitmist ja pesakondade toitumist rannavees ning on ohtlik lennuvõimetutele poegadele. Kehtestatud liikumispiirang laidudel ning 50 m ulatuses laidude rannajoonest on piisav lindude häirimise vältimiseks ega takista samas liikumist merealal.

Inimeste viibimine nimetatud aladel väljaspool kaitsealuste lindude pesitsus- ja rändeperioodi kaitse-eesmärkide saavutamist ei takista. Samuti ei ole väljaspool neid alasid inimeste liikumist piiratud, kuna see ei kahjusta eeldatavalt kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist.

Looduskaitsealadest tulenev erisus inimeste viibimisele sihtkaitsevööndis keelatud ajal kehtib järelevalve- ja päästetöödele, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevusele ning kaitseala valitseja nõusolekul teostatavale teadustegevusele. Kaitse korraldamisega seotud tegevusteks sihtkaitsevööndis on näiteks poollooduslike koosluste hooldusega seotud tegevus Rumpo ja Hosby niidualadel ning väikekiskjate arvukuse ohjamine Hullo lahe laidudel.

Kaitsealal on lubatud kalapüük lähtudes kalapüügieeskirjast ning arvestades kaitse-eeskirjaga sätestatud ajalist liikumispiirangut laidude ümber Rumpo sihtkaitsevööndis.

Diby, Huitbergi, Kärrsläti, Prästvike ja Saxby piiranguvööndis on lubatud sõidukiga sõitmine teedel. Rumpo sihtkaitse- ja piiranguvööndi teedel on lubatud sõitmine kutselise kalapüügiõigusega või harrastuskalapüügiõigusega isikul kalapüügiks vajalike vahendite transportimisel ning maaomanikul sõidukiga oma kinnistule jõudmiseks. Jalgrattaga sõitmine on lubatud ka radadel.

Ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Kaitseala teedel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liikluseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Sealhulgas tuleb arvestada, et maastikusõidukit tohib teel liikumiseks kasutada liikluseaduse §-s 154 nimetatud juhul, st jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole

mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend, samuti politsei- ja tollitöötajad ametiülesannete täitmisel, haige toimetamisel haiglasse, päästetööde tegemisel ning muudel juhtudel, mis on seotud ametiülesannete täitmisega (nagu elektri- ja sideliinide hooldus- ja parandustööde tegemine või muud sellised tegevused). Kogu kaitsealal on teedel ja väljaspool teid sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja kaitse-eeskirjaga lubatud tegevusel. Piiranguvööndis metsa- ja põllumajandustöödel ning liinirajatiste hooldustöödel on väljaspool teid sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine lubatud. Erandina on lubatud sõidukiga sõitmine Rumpo sihtkaitse- ja piiranguvööndi teedel kutselise kalapüügiõigusega või harrastuskalapüügiõigusega isikul kalapüügiks vajalike vahendite transportimisel ja maaomanikul sõidukiga oma kinnistule jõudmiseks. Muudel tingimustel pole väljaspool teid sõitmine lubatud, sest see kahjustab taimkatet ja kaitsealuste liikide kasvukohti. Tegemist on tallamistundlike, kohati ka liigniiskete kooslustega (loopealsed, märgalad, metsakooslused), mille pinnast ja taimkatet sõitmine kahjustab ning mis taastuvad väga aeglaselt.

Kaitsealal on lubatud ujuvvahendiga sõitmine, välja arvatud jetiga. Rumpo sihtkaitsevööndi veealal on ujuvvahendiga sõitmine keelatud kaitse-eeskirjaga sätestatud liikumispiirangu ajal 15. märtsist 15. juulini 50 meetri ulatuses laidude rannajoonest (vt selgitus pt 2.5.2). Prästvike piiranguvööndi veealal on keelatud mootoriga ujuvvahendiga sõitmine.

Ujuvvahendiga sõitmise piirangud on seatud, et linde ei häiritaks pesitsus-, sulgimis- ja rändeperioodil. Mereala pagurannad on olulised kurvitsaliste toitumisalad. Ujuvvahendiga sõitmise piiranguaeg ühtib liikumispiirangu ajaga veealal ning on vajalik pesitsevate, sulgivate ja peatuvate lindude häirimise vähendamiseks. Nii Hullo laht kui ka Austurgrunne ümbrus on madalaveelised alad ning selleks et vältida tugeva veeväljasurve mõju veekogude põhjasetetele ja sealsele elustikule, on jetiga sõitmine keelatud. Lisaks on mitme uuringu kohaselt linnud jetide tekitatud häiringu (müra, suur kiirus jne) suhtes oluliselt tundlikumad kui tavapärase mootorpaatide suhtes, mistõttu on oluline kaitsta linnustiku jaoks tundlikke alasid jetidega liiklemisest tulenevate häiringute eest. Prästvike järv on väikesepindalaline madalaveeline rannikulõugas, mis ei ole sobiv mootoriga ujuvvahendiga sõitmiseks ning mille elustikku igasugune mootorsõidukitega sõitmine oluliselt häirib ja võib kahjustada. Mootoriga ujuvvahend tekitab suuremat lainetust kui mootorita ujuvvahend, mistõttu kahjustab see veekogu kaldaid, liigutab põhjaseteid ning võib kahjustada kalakoelmuid. Mootori kasutamise õiguse piiramine tuleneb vajadusest tagada veekogu elustikule soodsad elutingimused.

Piirangud ujuvvahendiga sõitmiseks ei laiene järelevalve- ja päästetöödele, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusele, kaitseala valitseja nõusolekul teostatavale teadustegevusele. Kaitsekorralduslikuks tegevuseks on näiteks Prästvike järve saneerimise ja kudealade taastamisega seotud tegevused, mille käigus on mootoriga ujuvvahendiga sõitmine järvel lubatud.

Kavandatavad liikumispiirangute ja sõidukiga ja ujuvvahendiga sõitmise piirangute leevendused on kooskõlas looduskaitseesadusega ja nende tõttu ei seata ohtu looduskaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist.

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud. Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud

telkimine ja lõkke tegemine kaitse korraldamisega seotud töödel. Telkimise ja lõkke tegemise keeld on vajalik, kuna kaitsealal on tegemist arvukate haruldaste kaitstavate linnuliikidega, kes vajavad häirimatut keskkonda. Kaitsealal asuvad kõrge väärtusega ranniku-, niidu-, soo- ja metsaelupaigad, mis on tallamistundlikud ja kohati tuleohtlikud, mistõttu võib telkimine ja lõkke tegemine kahjustada seal kujunenud elupaigatüüpe. Piirang aitab vältida väärtuslike elupaikade tahtmatut kahjustamist. Koosluste hooldustöödel võib osutada vajalikuks võsa ja okste põletamine ning seetõttu lubatakse lõket teha ka metsakoosluste ja poollooduslike koosluste hooldustööde käigus kaitseala valitsejaga kooskõlastatud kohtades. Kaitsealal telkimine võib osutada vajalikuks laidudel niidukoosluste taastamise ja hooldamise või seire käigus. Lõkke- ja telkimiskohtade valikul peab lähtuma sellest, et ei kahjustataks seal asuvaid kooslusi, mille säilitamiseks on kaitseala moodustatud. Öuemaal on telkimine ja lõkke tegemine lubatud omaniku loal tulenevalt keskkonnaseadustiku üldosa seadusest.

Praegu Vormsi maastikukaitsealale ettevalmistatud ja tähistatud lõkke- ja telkimiskohti ei jää. Telkimis- ja lõkkekohtade rajamise vajadus ja asukoht määratakse kaitseala kaitsekorralduskavaga. Väljaspool kaitseala on puhke- ja külaliskamperite juures eraomanike ning Sviby sadama juures Vormsi valla ettevalmistatud ja hooldatavad lõkkekohad ja telkimisplatsid.

Kaitsealal on poollooduslike koosluste esinemisaladel vajalik nende ilmet ja liigikoosseisu tagav tegevus, nagu niitmine, loomade karjatamine, puu- ja põõsarinde kujundamine ning harvendamine või raadamine kaitseala valitsejaga kooskõlastatud ulatuses.

Poollooduslike koosluste hooldamine on vajalik tegevus, kuna hooldamata kooslused (eri niidutüübid) roostuvad või võsastuvad ning pole võimalik tagada kaitse-eesmärgiks nimetatud elupaigatüüpide soodsat seisundit. Niidualade taastamiseks ei piisa ainult karjatamisest ja niitmisest, seepärast on vajaliku tegevusena sätestatud ka raietööd.

Vastavalt looduskaitseadusele on kinnisasja valdajal õigus poolloodusliku koosluse säilimiseks vajaliku töö tegemiseks taotlema poolloodusliku koosluse hooldamise toetust vastavalt maaeluministri 22. aprilli 2015. a määrusele nr 38 „Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus”. Kaitsealal asuvate keskkonnaregistrisse kantud taastamist või hooldust vajavate poollooduslike koosluste pindala on ligikaudu 345 ha. Tegevuste täpsem maht kavandatakse kaitsekorralduskavaga.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt LKS § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatisel kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada lautrit või paadisilda, anda projekteerimistingimusi, anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatisi, ning lisaõõta jahiulukeid.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole

arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutlusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala maa- ja veeala seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilitamiseks. Elupaikade säilitamise kaudu hoitakse maastiku tüüpilist ilmet ja kaitstakse kogu looduse mitmekesisust. Sihtkaitsevööndis on peamised kaitseväärtused linnustikurikkad laiud ja rannikukooslused ning kõrge loodusväärtusega soo- ja metsakooslused, mis on elupaigaks ohustatud ja haruldasele merikotkale ning kasvukohaks sambla- ja seeneliikidele.

Kaitse-eesmärgiks olevatele häirimistundlikele linnuliikidele on peamine ohutegur pesitsusaegne häirimine. Sihtkaitsevööndi kaitsekord võimaldab seada ajalisi liikumispiirangud, mis on vajalik häirimistundlike liikide pesitsusedukuse ja rändeage se rahu tagamiseks.

Sihtkaitsevööndi režiim on vajalik kõrge väärtusega metsa- ja sookoosluste loodusliku arengu tagamiseks ning seeläbi elustiku mitmekesisuse ja kaitsealuste liikide elupaikade säilimiseks. Metsaelupaikadele on peamine ohutegur metsaraie, märjematele metsadele ja sookooslustele ka kuivendamine.

Sihtkaitsevööndi režiim võimaldab välistada majandustegevuse, seada rangeid piiranguid ja reguleerida muid tegevusi, mis võivad ohustada elupaikade soodsa seisundi säilimist või taastamist, sh metsaraie, ehitustegevusele, maaparandussüsteemide hooldustöödele, mis on vajalik nende elupaikade soodsa seisundi tagamiseks. Sellega kaitstakse ka elupaiku neile liikidele, kes ei suuda toime tulla majandusmetsades ja keda leidub peamiselt ainult looduspõhjustatud metsades. Leebem kaitse režiim seaks ohtu kaitseväärtuse säilimisele, kuna ei taga kaitse-eesmärgiks olevate soo- ja metsakoosluste ning ohustatud ja häirimistundlike liikide ja nende elupaikade kaitset.

Kaitsealal on üheksa sihtkaitsevööndit. **Diby ja Saxby sihtkaitsevööndi** eesmärk on vanade looduspõhjustatud metsade, ohustatud ja haruldaste liikide ning nende elupaikade kaitse. Diby sihtkaitsevööndis levivad arvestatava esinduslikkusega vanad looduspõhjustatud metsad (9010*), mis on kasvualaks ohustatud ja haruldasele I kaitsekategooria liigile rohelinele hiidkuprale. Ala on kauni kuldkinga, valge tolmea, kärbesõie, suure käopõlle ja pruunika pesajuure kasvupaik. **Saxby sihtkaitsevööndis** on kujunenud esinduslikud vanad looduspõhjustatud metsad (9010*), mis on elupaigaks äärmiselt ohustatud ja haruldasele lillale põdrakokale. Vanade looduspõhjustatud metsade ja vanametsaliikide soodsa seisundi tagamiseks on vajalik sihtkaitsevööndi kaitsekord, mis seab

vajalikud piirangud metsaraiele. Sellega tagatakse vanametsaliikidele vajaliku vanade puude ja sobiliku kõdupuidu olemasolu ning püsivad valgus- ja niiskustingimused.

Hosby sihtkaitsevööndi eesmärk on metsa-, soo- ja rannikelupaikade ja -elustiku kaitse, ohustatud ja häirimistundlike liikide ning nende elupaikade kaitse. Sealsed ligi 100 ha-l levivad väga esinduslikud ja esinduslikud rannaniidud (1630*) on pesitsusalaks I kaitsekategooria ohustatud liigile niidurüdile, rändeaegseks peatuspaigaks I kaitsekategooria äärmiselt ohustatud liigile tutkale ning kasvualaks emaputkele. Niidualal pesitsevad punajalg-tilder, liivatüll ja hänilane. Hosby madalveeloikudega rannaniit on potentsiaalne elupaik ja taasasustamisala I kaitsekategooria liigile kõrele. Rannaniidu servas ja metsakoosluste vahel paiknevad väiksemad liigirikka madal soo laigud (7230) on pesitsusalaks sookurele. Vööndis on kujunenud väga esinduslikud vanad loodusemetsad (9010*), väiksemal alal esinduslik laialehine mets (9020*). Valdav osa metsadest on endistele puisniidualadele kujunenud soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*), mis on hinnatud esinduslikeks ja arvestatava esinduslikkusega elupaikadeks. Sihtkaitsevööndi kaitsekord tagab nende koosluste seisundi paranemise. Hosby mets on pesitsusalaks I kaitsekategooria linnuliigile merikotkale, kelle pesitsusaegse häirimatuse tagamiseks on vajalik pesapaiga läheduses ajaline liikumiskiirang 1. veebruarist 31. juulini. Metsad on elupaigaks III kaitsekategooria liikidele hiireviule ja väike-kirjurähnile.

Huitbergi sihtkaitsevööndi eesmärk on looduse mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine, vanade loodusemetsade, omapärase lubjakivipaljandi ning kaitstavate liikide ja nende elupaikade kaitse. Vööndis on kujunenud väga esinduslikud vanad loodusemetsad (9010*), mis on kasvualaks äärmiselt ohustatud I kaitsekategooria liigile lillale põdrakokale ja II kaitsekategooria liigile punasele tolmepeale. Lubjakivipaljand (8210) Huitbergi paekülm on kasvualaks müür- ja pruunile raunjalale, kõnt-tanukale, kaljukressile.

Kärsläti sihtkaitsevööndi eesmärk on metsaelupaikade ja märgalakoosluste, kaitsealuste liikide ning nende kasvukohtade kaitse. Vööndis on kujunenud esinduslikud ja väga esinduslikud soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*). Vööndisse jääb ka esinduslik liigirikas madal soo (7230), mis on kasvualaks kaitstavatele sookäpalistele soohiilakale, kärbesõiele, harilikule käoraamatule ja kahkjaspunasele sõrmkäpale.

Näsi sihtkaitsevööndi eesmärk on metsakoosluste arengu tagamine loodusliku protsessina ja elustiku mitmekesisuse säilitamine. Sihtkaitsevööndis on kujunenud esinduslikud ja arvestatava esinduslikkusega vanad loodusemetsad (9010*) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*). Vööndis kaitstakse ka metsavajaku alasid laane- ja soovikumetsi.

Prästvike sihtkaitsevööndi eesmärk on looduse mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine, metsaelupaikade loodusliku seisundi taastamine ja säilitamine, allikaliste elupaikade ja Suurallika, kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse. Vööndis on kujunenud esinduslikud soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*), väikeses osas ka kuivendusest mõjutatud vähem esinduslikud metsaelupaigad, mille seisundi paranemise tagab sihtkaitsevööndi kaitsekord. Vööndi märgalakoosluste säilitamiseks on vajalik maaparandussüsteemide hooldusele tingimusi seada, mida sihtkaitsevööndi kaitsekord võimaldab. Vööndis paikneb kaitstav looduse üksikobjekt Suurallikas, mis vastab ühtlasi allikate ja allikasoo elupaigatüübi kriteeriumitele (7160). Kaitstavatest liikidest on registreeritud alal rohekas käokeel, harilik käoraamat, soo-neiuvaip ja kahkjaspunane sõrmkäpp, ohtralt on lodukannikest.

Rumpo sihtkaitsevööndi eesmärk on looduse mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine, rannikulindude mitmekesisuse, häirimistundlike liikide ning nende elupaikade, madala

rannikumere, laidude ja rannaniitude kaitse, pärandkoosluste taastamine ja säilitamine, haruldaste ja omapäraste samblike kasvukohtade kaitse. Sihtkaitsevööndi laiud (1620*) ja neid ümbritsevad veealuste liivamadalate (1110) ning liivaste ja mudaste pagurandadega (1140) madalmerealad on pesitsevate rannikulindude olulised elupaigad, kurvitsaliste olulised toitumisalad ja veelindude rändepeatuspaigad. Laiud (1620*) ja karid (1170) on oluline pesitsusala väikekajakale, rand- ja väiketiirule, registreeritud on ka I kaitsekategooria liigi niidurüdi pesitsemine. Laidudel pesitsevad naaskelnokk, liivatüll, punaselg-õgija, võöt-põõsalind, punajalg-tilder, hänilane ja jõgitiir ning arvukalt parte, varte, naerukajakaid, kühmnokk-luiki ja hanelisi. Lisaks pesitsusele on piirkond oluline hallhanele poegade lennuvõimeliseks saamiseni. Laiud ja nende ümbrus on sookurgede oluline rändepeatuspaik. Linnustiku häirimatuse ja pesitsusedukuse tagamiseks on laidudel ja nende lähiümbruses vajalik ajaline liikumispiirang. Rumpo rannikul kujunenud väga esinduslikud ja esinduslikud soolakulaikudega (1130) rannaniidud (1630*) on elupaigaks emaputkele ja potentsiaalne elupaik kõrele. Kõrge loodusväärtusega Rumpo poolsaare esinduslikud ja väga esinduslikud lood (6280*) on kasvualaks haruldastele samblikukooslustele, sh I kaitsekategooria liigile harilikule tundrasamblikule. Poolsaarel ja Pasilaiul on kujunenud esinduslikud ja arvestatava esinduslikkusega kadastikud (5130) koos kuivade niitudega lubjarikkal mullal (6210*), esinduslike liigirikaste niitudega lubjavaesel mullal (6270*) ja puiskarjamaadega (9070). Alal on registreeritud kaitstavad taimeliigid suur käopõll ja kahelehine käokeel, seal on elupaik punaselg-õgijale, võöt-põõsalinnule, punajalg-tildrile ja liivatüllile.

Rälby sihtkaitsevööndi eesmärk on looduse mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine, metsa- ja sooelupaikade kaitse, metsalinnustiku ja häirimistundliku liigi pesapaiga kaitse. Alale jääb suhteliselt noor, kuid looduslikus seisundis Rälby raba (7110*), väiksemate laikudena on kujunenud esinduslik liigirikas madaloo (7230). Raba ümbritsevad vanad loodusmetsad (9010*), millest valdav osa on hinnatud esinduslikeks ja väga esinduslikeks, soostuvad ja soolehtmetsad (9080*) ning esinduslikud siirdesoo- ja rabametsad (91D0*). Rälby mets on pesitsusalaks I kaitsekategooria liigile merikotkale, kaitstavatele liikidele musträhnile, õõnetuvile ja väike-kärbsenäpile. Vööndis on registreeritud suur käopõll ja tumepunane neiuvaip.

Nimetatud eesmärkide saavutamist on võimalik tagada kõige paremini sihtkaitsevööndi kaitsekorruga.

2.5.4.2 Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndites on lubatud jahipidamine. Rumpo, Hosby ja Rälby sihtkaitsevööndis on jahipidamine lubatud 1. augustist 14. veebruarini, välja arvatud linnujaht, mis on aasta läbi keelatud. Kaitseala valitseja nõusolekul on Rumpo sihtkaitsevööndis lubatud jaht väikekiskjate arvukuse reguleerimiseks aasta läbi.

Sihtkaitsevööndis jahile lisapiiranguid uue kaitse-eeskirjaga ei seata. Vormsi maastikukaitseala jääb Natura 2000 Väinamere linnualale ja seetõttu on direktiivist tulenev kohustus kaitsta linde ka pesitsusvälisel ajal. Linnujahi pidamine häirib oluliselt linde ja linnujahiga kaasneva häirimise tõttu võivad linnud pikemas perspektiivis traditsioonilistest elupaikadest loobuda. Rumpo, Rälby ja Hosby sihtkaitsevööndis on eesmärgiks ohustatud linnuliikide elupaikade kaitse ning seetõttu on linnujaht seal keelatud. Linnujahi üldpiirang on kehtestatud eelkõige laidudel, niitudel ja metsas pesitsevate liikide häirimatu pesitsemise tagamiseks ning rändeaegse häirimise vältimiseks. Hullo laht ja sihtkaitsevööndite rannikualad on olulised

rändlindude koondumiskohad nii kevad- kui ka sügisrändel, Hullo lahe laiud, Hosby mets ja rannik ning Rälby metsaalad on pesitsusalaks arvukale linnustikule, sh I kaitsekategooria liikidele. Teiste jahilukite jahti pole liikumispiiranguvälisel perioodil keelatud, kuna see ei sea otseselt ohtu kaitseala linnustikku ega kahjusta olulisel määral muid kaitseala loodusväärtusi. Jahipidamine on keelatud Rumpo, Rälby ja Hosby sihtkaitsevööndis 16. veebruarist 31. juulini, kui kehtib üldine ajaline liikumispiirang. (vt selgitus pt 2.5.2). Väljaspool lindude pesitsusaega ja pärast poegade iseseisvumist ei kahjusta jahipidamine kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist.

Rumpo sihtkaitsevööndis on uue kaitse-eeskirja kohaselt lubatud kaitseala valitsejaga kooskõlastatult jaht väikekiskjate arvukuse reguleerimiseks, sh nuhtlusisendite ohjamiseks aasta läbi, ka liikumispiiranguga ajal, kui see on vajalik lindude pesitsusedukuse tagamiseks eelkõige laidudel. Kaitseala valitseja võib seada tingimusi jahipidamise viisi ja aja kohta. Kaalutusotsuse tegemisel lähtub kaitseala valitseja asjaolust, et jahipidamisega kaasnev häiring või tekitatav kahju kaitstavatele linnuliikidele on minimaalne või väiksem võrreldes väikekiskjate (kährrik, rebane, šaakal jt) tekitatava kahjuga. Väikekiskjateks peetakse Eestis kõiki teisi kiskjaid peale karu, hundi ja ilvese. Erandkorras võib kaitseala valitseja igakordsel nõusolekul lubada korraldusliku tegevusena jahti väikekiskjate arvukuse reguleerimiseks laidudel ka liikumispiirangu ajal 15. märtsist 15. juulini.

Diby, Huitbergi, Kärsläti, Näsi, Prästvike ja Saxby sihtkaitsevööndis on jahipidamine lubatud vastavalt jahieeskirjale.

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud. Ettevalmistamata kohas ja rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud kohas on lubatud ainult kaitseala valitseja nõusolekul. Rahvaüritus on kindla(te) isiku(te) poolt kindla(te)sse kohta(desse) kokku kutsutud ehk organiseeritud ja kindlal ajal toimuv etteavatsetud sündmus (mitte spontaanne idee). Rahvaürituse korraldaja võib küsida kooskõlastuse pikema perioodi kohta. Kaitseala on ette nähtud looduslike liikide ja elupaikade kaitseks, mistõttu küllastajate massiline viibimine võib kahjustada kaitse-eesmärgi saavutamist. Sihtkaitsevööndis asuvad tallamisõrnad kooslused (nt rabad, soostunud metsad, nõmmloo) ja need on inimpeglilike kaitsealuste liikide (merikotkas) elupaigad.

Selleks et tagada koosluste ja kaitsealuste liikide ning nende elupaikade soodne seisund, tuleb piirata rahvaüritusel osalejate arvu ning suunata üritus kohta, kus selle mõju kooslustele ja liikidele oleks minimaalne. Kõrge loodusväärtusega elupaikade seisundi säilitamiseks on oluline, et suurt lokaalset mõju omada võiv tegevus, nagu rahvaüritus, toimuks vaid selleks ette nähtud kohas, st radadel ja puhkekohtades. Rumpo, Prästvike ja Huitbergi sihtkaitsevööndit läbivad ettevalmistatud õppe- ja matkarajad ei sobi ümbritsevale loodusele ja elustikule mõju avaldamata massiürituste korraldamiseks. Osalejate arvu piirang jätab kaitseala valitsejale võimaluse jälgida kaitseala kasutust ja vajaduse korral koormust suunata või hajutada. Piirarv 50 on käsitletav grupina, milleks on bussitais rahvast.

Rahvaürituse kooskõlastamine ettevalmistamata kohas on eelkõige vajalik tallamistundlike koosluste kaitseks ja elustiku häirimatuse tagamiseks, sh linnustiku häirimise vältimiseks pesitsusajal. Rahvaürituse korraldamisega seotud leevendus on tehtud eeskätt teadus- või õppeotstarbel korraldatavate koolituste ja matkade läbiviimiseks. Sedalaadi üritused toimuvad väikestele gruppidele ja üritusi on harva, seega ei kahjusta see leevendus kaitseala kaitse-

eesmärkide saavutamist. Kooskõlastamise vajadus annab kaitseala valitsejale võimaluse jälgida kaitseala kasutust, nõusoleku andmisel saab kaitseala valitseja vajaduse korral koormust suunata või hajutada, suunata rahvaürituse vähem tallamis- ja häirimistundlikku piirkonda ning välistada kaitstavaid liike või elupaigatüüpe kahjustavad üritused.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks ning poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik tegevus ning soo- ja metsakoosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile.

Poollooduslike koosluste taastamis- ja hooldustööd, nagu rohumaade niitmine ja loomade karjatamine, on lubatud ulatuses, mis tagab nende koosluste ilme ja liigikoosseisu säilimise. Poollooduslikel kooslustel võib kaitseala valitseja seatud tingimustel teha raietöid pärandkoosluste taastamiseks.

Selleks et tagada kõrge loodusväärtusega metsakoosluste, I kaitsekategooria vanametsaliikide elupaikade ja I kaitsekategooria linnuliikide pesitsusalade kui terviku pikaajaline säilimine, ei ole metsamajandamine sihtkaitsevööndis lubatud. Üldjuhul on sihtkaitsevööndis parimaks kaitsemeetmeks metsa- ja sookoosluste kujunemine looduslike protsesside kaudu. Samas võib tekkida vajadus teha liikide elupaikades nende kvaliteedi suurendamiseks ja väärtuste seisundi parandamiseks hooldustöid ning metsades elupaikade kujunemisele kaasa aidata (noorendikes või kohtades, mis ei vasta elupaiga kriteeriumitele ja on lähiminevikus majandatud).

Kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks ning koosluse kujundamiseks võib kaitseala valitseja lubada kujundusraiet üksikute puude väljaraiumise teel, valikraieid, häilude raiumist metsakoosluste mitmekesisuse taastamiseks, samuti raiuda lahti vanade, varem lagedal kasvanud puude ümbrust. Nõuete esitamisel lähtutakse inventeeritud metsaelupaigatüübist ja nende majandamise juhistest. Vanade loodusemetsade (9010*) säilitamiseks on oluline tagada nendes metsakooslustes looduslik areng ja raie ei ole üldjuhul lubatud. Väiksema esinduslikkusega või potentsiaalsetes (nooremates ja suhteliselt ühevanuselistes puistutes) vanades loodusemetsades võib lubada kujundusraiet erivanuseliste metsakoosluste kujundamiseks. Kujundusraie käigus võib näiteks kujundada looduslikke häile imiteerivaid häile ning harvendada ühevanuselist metsakooslust eriilmelise järelkasvu soodustamiseks. Laialehiste metsade (9020*) kujundamisel peavad vähemalt 50% ulatuses säilima laialehised puud, kõik vanad puud, õõnsustega puud, jalalseisvad surnud puud ja lamapuit. Siirdesoo-, soostunud ja soo-lehtmetsades on vajaduse korral lubatud häilraied, kuid ainult külmunud pinnaselt. Koosluse kujundamisega on aja jooksul võimalik suunata metsa arengut liigile sobilikuks koosluseks ka puistu nendes osades, kus metsa vanuseline ja liigiline koosseis või liituvus ei vasta praegu liigi elupaiga tingimustele.

Kõikjal sihtkaitsevööndis võib teha raiet liigikaitse vajadusest lähtuvalt, et aidata kaasa elupaikade soodsa seisundi säilimisele. See võimaldab kaitseala valitseja kaalutusotsusena lubada punase tolmpa, raunjalgade ja könt-tanuka kasvualal alusmetsa raiet, järelkasvu ja puistu teise rinde harvendamist ning võsa mehaanilist tõrjet.

Kaitseala valitseja nõusoleku nõue võimaldab seada tingimusi töödele raietehnoloogia, metsamaterjali kokku- ja väljaveo ning puistu koosseisu ja täiuse osas ning nende tegemise ajale lähtuvalt kaitstavate liikide vajadustest ja elupaikade soodsa seisundi tagamise vajadusest. Metsakoosluse kujundamiseks annab kaitseala valitseja nõusoleku väljaspool lindude pesitsusperioodi, liigikoosseisu varieerumise tõttu ei ole eeskirjas märgitud lubatavat ajavahemikku. Raiejäätmete koondamist ja kokkuvedu lubab kaitseala valitseja külmunud või

kuivalt pinnaselt, et mitte kahjustada tallamistundlikku pinnast ja taimestikku, mille taastumine on väga aeglane.

Kujundusraied planeeritakse kaitsekorralduskavaga, kusjuures kava koostamisse kaasatakse ka maaomanikke. Omaalgatuslikult kujundusraieid kaitsealal teha ei tohi.

Sookoosluste kujundamise all mõeldakse eelkõige raieid võsastuvatel sooladel. Sihtkaitsevööndis on vanad kuivenduskraavid suhteliselt kinni kasvanud ja kaotanud oma olulise funktsionaalsuse. Seega on kraavide mõju märgalakooslustele üsna piiratud, veerežiimi taastamisvõtteid ei ole üldjuhul vaja kasutada ja sageli piisab, kui vanu kraave ei hooldata.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate rajatiste hooldustööd. Olemasolevateks ehitisteks sihtkaitsevööndis, mille hooldamiseks võib tekkida vajadus, on näiteks külastuskorralduslikud rajatised, rajad, teed ja kraavid. Peamised hooldustööd teedel ja radadel on maha kukkunud ja murdunud puude eemaldamine ning ohtlike puude raie, samuti võsa eemaldamine teede ja radade äärest. Teede ja radade hooldustöödeks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, mille võib küsida pikema aja kohta. Sihtkaitsevööndi ehitised võivad paikneda näiteks häirimistundlike liikide elupaikade lähistel ja kooskõlastuse andmisel saab kaitseala valitseja seada tööde tegemiseks tingimusi, millega peab hooldamisel arvestama, et ala loodusväärtused ei saaks kahjustada. Kaitseala valitseja nõusolekut ei ole vaja taotleda nendeks teede ja radade hooldustöödeks, mida on vaja teha kohe otsese ohu eemaldamiseks ja läbipääsu tagamiseks, samuti näiteks üksiku tee kukkunud puu eemaldamiseks. Hoonestusalasid kaitseala sihtkaitsevööndisse ei jää.

Kaitseala valitsejaga kooskõlastatult on sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja loodusliku veerežiimi taastamine.

Kuna Hosby ja Prästvike sihtkaitsevööndi piiril voolavad kraavid, mis toimivad eesvooluna kaitsealast väljas asuvatele majandusmetsadele ja põllumaale, on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul maaparandussüsteemi eesvoolu hoiutööd, et tagada olemasolevate väljapoole kaitseala jäävate suuremate maaparandussüsteemide toimimine. Kaalutusotsus on vajalik, kuna maaparandussüsteemide hoiutööde ja veerežiimi taastamise mõju sõltub konkreetse tegevuse mahust ja asukohast, mida pole võimalik ette näha. Olemasolevate maaparandussüsteemide eesvoolude hoiutöid lubatakse juhul, kui nende hooldamine ei avalda ulatuslikku negatiivset mõju ala loodusväärtustele ja see on vajalik, kui eesvoolu hooldamata jätmine tekitaks kahju väljaspool kaitseala piiri asuvatele aladele. Kaitseala valitsejale selles küsimuses kaalutusõiguse andmise eesmärk on leida kompromiss eesvoolu ja sellega seotud süsteemi toimimise ning loodusväärtuste kaitse vahel. Hooldustööde lubamisel hindab Keskkonnaamet ühelt poolt tegevuse potentsiaalset mõju ala loodusväärtustele, teisalt kaalub, kas hooldamata jätmine tekitaks kahju väljaspool kaitseala asuvatele aladele. Eesvoolude hooldustööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on näiteks puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine, truubiotsakute korrastamine ja voolutakistuse eemaldamine. Kui voolutakistusena eemaldatakse voolusängist üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremad kivid või prügi, ei ole vaja kaitseala valitseja nõusolekut. Samuti ei ole kaitseala valitseja nõusolekut vaja rohttaimede ja peenvõsa niitmiseks. Samas on oluline, et ka nende tööde tegemisel arvestataks ala kaitse-eesmärgiga ega kahjustataks loodusväärtusi ja arvestatakse võimaliku viibimispiirangu ajaga Hosby sihtkaitsevööndis. Kaalutusotsuse tegemisel tuleb arvestada, et kraavid mõjutavad koosluste looduslikku arengut: kasvukohatüüpides teiseneb taimkate (sealhulgas puistud), võib toimuda turvaspinnase lagunemine (kõdusoostumine).

Maaparandussüsteemide hooldustööde lubamisel lähtutakse sellest, et ei muudetaks veerežiimi seal paiknevates looduslikes märgalakooslustes ja kaitsealuste taimeliikide kasvualadel, mille kaitse on seatud kaitseala eesmärgiks ning mille seisundit võib veerežiimi muutmine oluliselt kahjustada. Selleks et vähendada soostuvates ja soometsades kraavide negatiivset mõju, võib lubada üldjuhul eesvoolusid puhastada minimaalses mahus, et tagada vee liikumine.

Tee servades paiknevad kraavid on tee lahutamatud osad ning seal tuleb tegevuste kavandamisel lähtuda olemasolevate ehitiste hooldustööde punktist.

Loodusliku veerežiimi taastamine võib osutada vajalikuks sihtkaitsevööndis metsaelupaigatüüpide seisundi parandamiseks või märgalakoosluste taastamiseks, näiteks osade kuivenduskraavide sulgemisega, ja selleks on loodusliku veerežiimi taastamine valitseja nõusolekul lubatud. Loodusliku veerežiimi taastamiseks tehakse töid kaitsekorralduskava alusel. Kaitseala valitseja nõusoleku nõue võimaldab seada tingimusi töödele ja tegemise ajale ja viisile lähtuvalt kaitstavate liikide ja elupaikade vajadustest.

Kaitseala valitsejaga kooskõlastatult on sihtkaitsevööndis lubatud adru varumine rannalt ja pilliroo varumine jää peal või külmunud pinnasel 15. novembrist 1. märtsini ja roo käsitsi niitmine vees või maismaal oma tarbeks 16. juulist 15. märtsini. Adru ja pilliroo varumise tingimused sihtkaitsevööndis jäävad võrreldes 2007. aastal kehtestatud kaitse-eeskirjaga samaks. Pilliroo varumine jäält ja külmunud pinnaselt ei kahjusta sealseid elupaiku, samuti on adru varumine kaitsealal võimalik loodusväärtusi, sh loodusdirektiivi elupaigatüüpe kahjustamata. Kaitseala valitsejale jääb õigus määrata roovarumise koht ja tingimused, arvestades, et roovarumine ei mõjutaks roostikus pesitsevate kaitstavate linnuliikide soodsaid pesitsemistingimusi.

2.5.4.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Arvestades kaitse-eeskirjaga sätestatud erisusi, on sihtkaitsevööndis keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine. Sihtkaitsevööndi eesmärk on seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste, kaitstavate liikide elupaikade ja maastikuilme säilitamine ning seetõttu tuleb majandustegevust ja loodusvarade kasutamist piirata. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitsealal lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

Kaitse-eeskirjaga ei tehta olulisi leevendusi majandustegevuse ja loodusvarade kasutamise puhul, kuna need tegevused seaksid ohtu kaitseala loodusväärtuste säilimisele. Sihtkaitsevööndis lubatakse ainult neid tegevusi, mis aitavad kaasa kaitse-eesmärgi täitmisele. Majanduslikeks huvideks oleksid piirkonnas kindlasti metsaraied. Sihtkaitsevööndis jääb keelatuks metsamajandamine, sest kaitseala peamine eesmärk on loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide ning väärtuslike laane- ja soovikumetsade säilitamine looduslikus seisundis. Samuti on metsaraie keelamine oluline kaitse-eesmärgiks olevate liikide elupaikade säilimise seisukohast.

Metsaraiete lubamist sihtkaitsevööndis majanduslikel eesmärkidel ei võimalda ka looduskaitseseadus (§ 30 lg 2 p 1), sihtkaitsevööndis lubatakse majandustegevust kaitse-eeskirjaga vaid põhjendatud juhtudel, kui see on vajalik kaitse-eesmärgi täitmiseks. Kaevandamine muudaks maastikuilmet, veerežiimi ja seeläbi looduslikke kooslusi, mis on otseses vastuolus kaitseala kaitse-eesmärkidega.

Sihtkaitsevööndis on keelatud uute ehitiste püstitamine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul rajatise püstitamine kaitseala tarbeks, kusjuures kaitseala tarbeks ehitise püstitamisel ehituskeeluvööndisse ei laiene ehitisele ranna ehituskeeluvööndi ehituskeeld.

Uute ehitiste rajamine kaitsealale pole üldjuhul lubatud, kuna kaitseala sihtkaitsevööndites asuvad lausaliselt looduslikud ja poollooduslikud kooslused, kaitsealuste liikide elupaigad, mille kaitseks kaitseala on moodustatud ja mida ehitiste rajamine kahjustab. Sihtkaitsevööndis on valdavas ulatuses tegemist rannikukoosluste ja soo- ja metsamaaga, kus on registreeritud loodusdirektiivi elupaigatüübid. Elupaikades tuleb tagada soodsa seisundi säilimine, st muu hulgas, et nende looduslik levila on muutumatu suurusega või laieneb. Ehitamise keeld on vajalik ka loodusliku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamiseks. Sihtkaitsevööndis on keelatud ka maaparandussüsteemide rajamine, sest veerežiimi muutmine võib kahjustada kaitseala olulisi loodusväärtusi: märgalakooslusi ja kaitstavate liikide elupaiku.

Kaitseala valitseja kaalutusotsuse alusel lubatud uute ehitiste all on mõeldud eelkõige loodushariduse edendamiseks vajalikke rajatisi: katusealuseid, pinke, matkaradasid, vaatetorne, laudteid, teabetahvleid jms, millel on tähtis osa külastajate suunamisel ja mida võib olla vaja püstitada ka ehituskeeluvööndisse. Lubatud on püstitada koosluste hooldustöödeks vajalikke rajatisi, nagu loomade varjualused ja küünid. Kaitseala tarbeks ehituskeeluvööndisse ehitamise võimalus tuleneb looduskaitseseadusest. Praktikas on vajalikuks osutunud kaitseala tarbeks ehitamine kaitseala ehituskeeluvööndis (nt invarada Rumpo poolsaarel, loomade varjualused). Täpsemalt arutatakse kaitseala külastuskorraldus läbi kaitsekorralduskava koostamise käigus.

Keelatud on inimeste viibimine Rälby ja Hosby sihtkaitsevööndis 15. veebruarist 31. juulini, Rumpo sihtkaitsevööndi laidudel ja laidude rannajoonest 50 m piiresse jääval merealal 15. märtsist 15. juulini ning inimeste viibimine ilma kaitseala valitseja nõusolekuta Rumpo sihtkaitsevööndi laidudel 16. juulist 31. oktoobrini (põhjendused liikumispiirangu seadmisele on esitatud ptk 2.5.2).

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Piiranguvöönd hõlmab majanduslikult kasutatavaid alasid ja see toimib puhveralana kaitsealuste liikide elupaikade ja kõrge väärtusega looduskoosluste ning kultuurmaastiku vahel. Tegemist on kaitseala osaga, kus mõeldukas majandustegevus ei ohusta vööndis asuvaid väärtusi, kuid kus loodusväärtuste säilitamiseks ja puhvriefunktsiooni täitmiseks on vaja rakendada tavapärasest erinevaid piiranguid, nagu näiteks uuendusraiate või jahi piiramine. Piiranguvööndisse ei jää metsakooslusi, mis on hinnatud esinduslikeks metsaelupaigatüüpideks. Piiranguvööndisse jäävate poollooduslike koosluste kaitse tagab maa sihtotstarbeline kasutamine niidukoosluste hooldamisel niitmise ja karjatamise teel. Piiranguvööndi veealal ei ole ajaline liikumispiirang vajalik. Piiranguvööndis paiknevad ka õue- ja puhkealad ja majandusmetsad, mis on olulised

puhvrina kõrge väärtusega ranniku-, niidu- ja metsakooslustele ning linnuliikide elupaikadele, ja potentsiaalselt sobivad kaitstavate liikide alad. Piiranguvöönd aitab säilitada maastiku terviklikkust ja leevendada negatiivset mõju sihtkaitsevööndis olevatele kooslustele (eelkõige ehituslike, metsanduslike ja maaparanduslike tegevuste tõttu veerežiimi muutmist ja väärtuslike koosluste hävimist).

Kaitsealal on kuus piiranguvööndit.

Diby piiranguvööndi kaitse-eesmärk on elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine, rannikuelupaikade ja metsakoosluste, loolade, rannaniitude ja roostikuelustiku ning käpaliste ja nende kasvualade kaitse. Vööndis on kujunenud karstiilmelised liigirikkad väga esinduslikud niisked lood (6280*), mis on kasvualaks kaitstavatele käpalistele harilikule muguljuurele, kärbesõiele, täpilisele sõrmkäpale, tumepunasele ja soo-neiuvaibale. Väga esinduslikud rannaniidud (1630*) on emaputke, soohiilaka ja kahkjaspunase sõrmkäpa kasvuala ning punajalg-tildri ja liivatulli elupaik. Vööndisse jääb rannikulõukast kujunenud kinnikasvav roostunud Diby järv, mis on pesitsusalaks sookurele. Ulatuslikul alal levivad eripärased loometsad. Need on kauni kuldkinga, punase tolmea, pruunika pesajuure ja tumepunase neiuvaiba kasvualad. Metsakoosluste vahel on väiksemaid liigirikaste madalsoode (7230) laiike.

Huitbergi piiranguvööndi kaitse-eesmärk on elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine, metsakoosluste, punase tolmea ja selle kasvuala kaitse. Alale jääb II kaitsekategooria taimeliigi punase tolmea Eesti mastaabis väga esinduslik kasvuala. Loomets on kasvualaks kahkjaspunasele sõrmkäpale, suurele käöpõllele ja pruunikale pesajuurele.

Kärsläti piiranguvööndi kaitse-eesmärk on elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine, ranniku-, soo- ja metsakoosluste, niidu- ja roostikuelustiku ning kaitsealuste liikide kaitse ning rändveelindude ja nende koondumispaikade kaitse. Rannikulõukast kujunenud kinnikasvav Kärsläti järv (elupaigatüüp niiskuslembedes kõrgrohustud – 6430) on pesitsusalaks sookurele. Väiksemal alal levivad lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga (7210*) ja liigirikas madalsoo (7230). Metsakooslused on veel suhteliselt noored. Piki rannikut on kujunenud väga esinduslikud esmased rannavallid (1210) ja püsitaimestuga kivirannad (1220), esinduslikud ja väga esinduslikud rannaniidud (1630*), kadastikud (5130), lood (6280*) ja liigirikkad niidud lubjavaesel mulla (6270*). Vööndi lubjarikka pinnasega niisked niidud on kasvualaks soohiilakale, kärbesõiele ja soo-neiuvaibale. Rannikul pesitsevad punajalg-tilder, liivatüll, punaselg-õgija ja arvukalt võõt-põõsalinde. Austurgrunne maasäär koos piirneva kivide ja kariderohke tuulte eest varjatud merealaga on ornitoloogide hinnangul eriti kvaliteetne elupaik ja oluline peatuskoht rändel olevatele partidele (sh mitmele väheneva arvukusega linnudirektiivi liigile) ja kurvitsalistele (eelkõige rüdid). Häirimistundlike liikide rändeage se tagamiseks nende olulisemates koondumispaikades on vajalik peatuvaid linde häirivatele tegevustele, nagu jaht, piirangu seadmine.

Prästvike piiranguvööndi kaitse-eesmärk on elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine, allikate, lubjarikaste allikaliste niitude ja metsaelupaikade, rannikulaguuni kui rannikumere kalade koelmuala ja roostikulinnustiku kaitse. Vööndisse jääv madalaveeline roostunud Prästvike järv (loodusdirektiivi esmatähtis elupaigatüüp rannikulõukad – 1150*) on elupaigaks hüübile, roo-loorkullile, sarvikpütile ja rooruigule ning see on Eesti mastaabis oluline pesitsusala hallhanele. Roostikulindude tähtsaimates pesitsuskohtades tuleb peamise kaitsemeetmena reguleerida talvist roolõikust. Järve põhjakaldal olevatel allikalistel (7160) ja soostuvatel niitudel (7230) on registreeritud kaitstavad taimeliigid soohiilakas, koldjas

selaginell, kahkjaspunane sõrmkäpp ja soo-neiuvaip. Seal on kujunenud harvaesinev ja ohustatud allikatüüp – nõrglubjaallikad (7220*). Vööndisse jäävad metsakooslused on suhteliselt noored ja kohati varasematest sanitaarraietest mõjutatud. Kõikjal on ohtralt lodukannikest. Väheimesinduslik liigirikas niiduala (6270*) on järve lõunakaldal.

Rumpo piiranguvööndi kaitse-eesmärk on maastikuilme säilitamine, pärandkoosluste, ranniku- ja niiduelupaikade ja rannaniitude elustiku kaitse. Vööndis on kujunenud väga esinduslikud rannaniidud (1630*), mis on kasvualaks emaputkele, ning laugele tõusvale rannikule omased metsakooslused.

Saxby piiranguvööndi kaitse-eesmärk on looduse mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine, rannikuelupaikade ja metsakoosluste, Vormsi lademe lubjakivipaljandi ning ulatuslike klibuvallidega loalade kaitse. Piiranguvööndis on kujunenud ligi kolmekilomeetrise vööndina esinduslikud rannikuelupaigad esmased rannavallid (1210) ja püsitaimestuga kivirannad (1220), üleminekukooslusena esinduslikud sinihelmikakooslused (6410). Alles taimestumas rannavallid on kasvualaks kaljukressile ja tumepunasele neuvaibale. Esinduslikud lood (6280*) ja lookadastikud (5130) on kasvualaks kaitstavatele käpalistele ning elupaigaks punaselg-õgijale. Ulatuslikel rannavallidel kujunenud loometsakooslused on suhteliselt noored või kasvavad väiksemate massiividena.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjas sätestatud erisusi.

Piiranguvööndis on lubatud jahipidamine, välja arvatud linnujaht Kärsläti piiranguvööndis. Linnujaht Kärsläti piiranguvööndis on keelatud, et mitte häirida linde, sest sealne Austurgrunnest itta ja läände jääv rannik on oluline koondumisala rändel olevatele veelindudele ja kahlajatele (vt põhjendus punktis 2.2). Teiste jahilukite jahti Kärsläti piiranguvööndis ja jahti teistes piiranguvööndites pole keelatud, kuna see ei sea otseselt ohtu kaitseala linnustikku ega kahjusta olulisel määral muid kaitseala loodusväärtusi. Kaitseala kuulub Väinamere linnuala koosseisu ja seetõttu on direktiivist tulenev kohustus kaitsta linde ka pesitsusvälisel perioodil. Linnujahi pidamine häirib oluliselt linde ja linnujahiga kaasneva häirimise tõttu võivad linnud pikemas perspektiivis traditsioonilistest elupaikadest loobuda.

Piiranguvööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul.

Piiranguvööndis ei paikne selliseid loodusväärtusi, et rahvaürituse korraldamine väljaspool ettevalmistatud kohta peaks olema keelatud või lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Piiranguvöönd on sobiv koht loodusharidusürituse korraldamiseks ka väljaspool ettevalmistatud matkaradasid. Rahvaürituse korraldamine piiranguvööndis ei kahjusta oluliselt olemasolevaid kooslusi, kui üritus korraldatakse nii, et arvestatakse loodusväärtuste paiknemisega ja pärast üritust ala korrastatakse. Kaitseala valitseja nõusolek rahvarohke (üle 50 osalejaga) rahvaürituse korraldamiseks on vajalik, et piiranguvööndis asuvate looduväärtuste kahjustamise vältimiseks tingimusi seada, anda väärtuste paiknemisest lähtuvalt soovitusi tegevuste paremaks korraldamiseks ning välistada kaitstavaid liike või elupaigatüüpe kahjustavad üritused. Kooskõlastamine on vajalik näiteks linnustiku häirimise vältimiseks pesitsusajal ja rändeagestes koondumispaikades. Ettevalmistatud ja tähistatud kohas ei ole

rahvaüritusel osalejate arv piiranguvööndis piiratud. Õuemaal on rahvaürituse korraldamine lubatud maaomaniku loal tulenevalt asjaõigusseadusest.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud tee ja tehnovõrgu rajatise ning tootmistarbete ehitiste, kaasa arvatud ajutise ehitise püstitamine, kusjuures kaitseala tarbeks ehitise püstitamisel ehituskeeluvööndisse ei laiene ehitisele ranna ehituskeeluvööndi ehituskeeld. Lisaks on piiranguvööndi eesmärk olla puhervööndiks kaitsealuste liikide elupaikade ja majandusmetsade vahel ning vähendada väljastpoolt kaitseala tulevaid häiringuid.

See võimaldab väljastpool olemasolevat hoonestusala hoonete püstitamist avalikuks kasutuseks või kaitseala tarbeks, näiteks vanade külasadamate ja lautrikohtade taastamist ajaloolistesse sadamakohtadesse, loodushariduse ja külastuskorralduse edendamiseks vajalike ehitiste (katusealused, pingid, matkarajad, teabetahvlid, välikäimlad jms) ning koosluste hooldustöödeks vajalike rajatiste (loomade varjualused, küünid) püstitamist. Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud rajada teid ja tehnovõrgu rajatise. Ehitamiseks nõusoleku andmisel lähtub kaitseala valitseja nende alal asuvate loodusväärtuste paiknemisest, mille kaitseks on kaitseala moodustatud. Kaalutusotsuse tegemisel arvestab kaitseala valitseja, et tegevus ei mõjutaks negatiivselt kaitstava elupaigatüübi ega kaitsealuse liigi elupaiga seisundit ning kooskõlastuse andmine võimaldab suunata uute ehitiste maastikku paigutamist. Kaitseala tarbeks võib osutada vajalikuks mõne ehitise (vaatetorni, infotahvli) paigaldamine ehituskeeluvööndisse, mistõttu eeskirjaga seda lubatakse.

Ka piiranguvööndis on valdavas ulatuses tegemist metsamaa ja poollooduslike kooslustega, kus üldise ehitiste püstitamise piiranguga tagatakse loodusliku mitmekesisuse ja maastikuilme säilimine.

Piiranguvööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud aegjärkne ja häilraie langi pindalaga kuni kaks hektarit, kusjuures loometsa kasvukohatüüpi metsakooslustes ja puiskarjamaa elupaigatüübile vastavatel aladel on turberaie keelatud. Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud lageraie üksnes hall-lepikutes langi pindalaga kuni üks hektar.

Erinevalt sihtkaitsevööndist on piiranguvööndis metsamajandamine teatud tingimustel lubatud. Kaitseala piiranguvööndisse jääb metsa ligi 214 ha. Piiranguvööndi metsades pesitsevad kaitstavad liigid võot-põõsalind ja väike-kirjurähn, loometsad on kasvualaks punasele ja valgele tolmepeale, kaunile kuldkingale, suurele käopõllele ja rohekale käokeelele. Metsakoosluste esinduslikkus ei ole kõrge eelkõige nooruse, kunagiste sanitaarraiate või varasema karjatamise tõttu.

Kuna piiranguvööndi kaitse-eesmärgiks on elustiku mitmekesisuse, sh kaitstavate liikide, ja maastikuilme säilitamine, siis on kaitse-eesmärkide saavutamiseks oluline, et piiranguvööndi metsa majandatakse viisil, et säiliks koosluste mitmekesisus ja looduslik tasakaal. Tulenevalt LKS §-st 31 on piiranguvööndis uuendusraie keelatud, kui kaitse-eeskirjaga ei sätestata teisiti. Piiranguvööndis võib seada raielangi suurusle ja kujule ja metsa vanusekoosseisule metsaseaduses sätestatust erinevaid piiranguid, mis on vajalikud koosluse või kaitsealuse liigi säilimiseks, ning tingimusi maastikuilme ja koosluse loodusliku tasakaalu, liikide ja vanuse mitmekesisuse säilitamiseks. Kaitse-eeskirjaga täpsustatakse raietingimusi, et võimaldada piiranguvööndis nii metsa majandamist kui ka loodusväärtuste säilimist. Piiranguvööndi metsad on varem olnud suures osas karjatatavad ja niidetavad alad ning säästev majandamine ei halvenda nende looduskaitse seisundit.

Kaitseala piiranguvööndi metsades puuliikide ja vanuse mitmekesisuse säilitamise vajadusest lähtuvalt on uuendusraiest lubatud ainult aegjärgne ja häilraie. Need raieliigid imiteerivad kõige paremini looduslikke häiringuid ning sobivad Vormsi metsade majandamise traditsioonidega, kus ei ole üldjuhul ulatuslikke lageraieid tehtud. Veerraiet, mis on kitsas metsakõrgune lank, alal ei lubata, sest sirgeid lanke tehes ei imiteeri need looduslikke häiringuid ega sobi maastikku. Metsade majandamine turberaietega tagab säästvama metsamajanduse ja arvestab ajalooliselt väljakujunenud traditsioone.

Lubatud on aegjärgne ja häilraie langi pindala kuni 2 ha, sest siis on häiringute mõju eeldatavalt minimaalne. Sellega hoitakse ära suurte, liikidele sobimatute lankide teke, ei muudeta oluliselt liikide elupaika, hoitakse ära liiga kiired muutused metsade vanuse struktuuris, kuna välditakse intensiivset metsade majandamist, hoitakse kooslustes tekkinud häiringute tase madalal ja tagatakse metsaliikidele aega raiejärgsete muutustega kohanemiseks. Kõige sagedasemad looduslikud häiringud on esimese rinde puude väljalangemisel 25–50 m läbimõõduga häilude teke. Sarnase mastaabiga ja looduslikku dünaamikat matkivate lankidena tehtud raie meenutab looduslikke häiringuid rohkem kui metsaseadusega maksimaalselt lubatud suurusega uuendusraie langid ning metsakoosluse kui terviku taastumine toimub kiiremini. Piirang turberaielangi suurusele tagab metsade vanuselise koosseisu mitmekülgsuse, kuna siis tehakse uuendusraieid pikema aja jooksul. Suurema turberaielangi lubamine ei taga piiranguvööndi kaitse-eesmärkide, sh maastikuilme säilitamise täitmist, kuna langid killustavad kaitsealuste liikide elupaikade ümber olevaid metsakooslusi ja puhvertsooni ning vähendavad metsamaastiku sidusust. Uuendusraie langi suuruse piiramisega tagatakse iseloomulik metsane maastikuilme.

Loometsa kasvukohatüüpi metsakooslustes ei ole uuendusraie lubatud ja neid saab majandada näiteks valikraietega. Praktika näitab, et saare tingimustes õhukesel ja kuival paepealsel pinnasel on uuendusraiejärgne metsa uuenemine vaeviline ja mets eriti tormihell ning seetõttu ei ole kaitsealal loometsades uuendusraie lubatud. Ebasoodsad tingimused tingib loometsade õhuke mullakiht, mis päikese käes tugevalt kuumeneb ja läbi kuivab, pinnases leiduv külmakohrutus ja viltjas rohukamar samuti suhteliselt sagedased tormituuled ja mõju tuultele avatud rannikualal^{17,18,19}.

Metsaseaduse § 28 lõike 8 kohaselt hõlmab valikraie üksikpuude välja võtmist ja väikesepindalalisi, kuni 20 m läbimõõduga väikehäile. Sel viisil majandamisel asendub mets pidevalt, vanemaid puid eest ära võttes kasvavad nooremad peale, kuid lagedat ala ei jää ja pidev kõrgpuistu olemasolu takistab looladel pinnase liigset kuivamist, tagab loometsades paremad valgus- ja niiskustingimused ning soodustab sellega uuenduse teket. Valikraietega majandatud ja seetõttu mitmekesise struktuuriga puistud on tuulekindlamad, kui lageraietega üherindeliseks või aegjärgse raiega hõredaks muudetud puistud^{20,21}. Säilik- ja seemnepuudki püsivad kauem püsti.

¹⁷ Amos, T., Maamets, L., Mander, Ü., Palo, A., Põntson, P., Tõnisson, K., Viilma, K. ja Öövel, J. (koost.) 2004. Kaitsemetsade määratlemise ja majandamise juhend. Keskkonnaministeerium.

¹⁸ Ehrpais J. ja Ehrpais, T. 1986. Loometsade aktuaalseid probleeme Rapla metsamajandis. ELUS-i aastaraamat, 70. köide, 66–73.

¹⁹ Varblane, A. 1981. Vormsi metsade majandamise probleeme. Diplomitöö. Eesti Põllumajanduse Akadeemia.

²⁰ Kaar E. 1970. Tormikahjustused loometsades. Metsanduslikud Uurimused VIII. 162–167.

²¹ Pukkala T., Laiho, O., Lähde, E. 2016. Continuous cover management reduces wind damage. *Forest Ecology and Management*, 372, 120–27.

Kaitseala piiranguvööndisse jääb metsaregistri andmetel loometsi 73 ha (neist 44 ha eramaal). Need on kasvualaks kaitstavatele liikidele, sh II kaitsekategooria liikidele kaunile kuldkingale ja punasele tolmpeale. Metsainventuuri andmetel (R. Nellis 2017) ei ole nende metskoosluste esinduslikkus nende nooruse, kunagiste sanitaarraiate või varasema karjatamise mõju tõttu kõrge. Neid ei ole arvatud sihtkaitsevööndisse. Valikraietega majandamine tagab loometsades kaitstavate liikide elupaikade ja maastikuilme säilimise ning võimaldab samas saada metsaomanikul kütte- ja tarbepuid.

Turberaie ei ole lubatud ka puiskarjamaa elupaigatüübile vastavatel aladel, kuna igasugune uuendusraie muudab poollooduslikule kooslusele omast elupaiga struktuuri ja funktsiooni ning elupaik kaotab seeläbi oma kaitseväärtuse.

Piiranguvööndi puistutes ei ole lageraie üldjuhul lubatud, kuna see ei ole kooskõlas kaitse-eesmärgiga. Lageraie keeld tuleneb vajadusest tagada maastikuilme ja metsakoosluste pikaajaline terviklik säilimine. Nii tagatakse paremini koosluste ja liikide kaitse ning hoitakse ära liiga kiired muutused piiranguvööndi metsade vanuselises struktuuris. Metsade ja metsaelupaikade kaitsel on üks peamine eesmärk säilitada metsa terviklikkus võimalikult suurel alal. Elupaikade lageraie taga killustamine mõjub liikide elutingimustele negatiivselt. Samuti tekitavad lagedad alad servaefekti ja suurendavad kõrvalasuvate puistute tuulemurruhtu.

Erandina on **piiranguvööndis lubatud kaitseala valitsejaga kooskõlastatult lageraie hall-
lepikutes kuni ühe hektari suuruse langina**. Elustiku mitmekesisuse säilitamiseks tuleb langile alles jätta hektari kohta vähemalt 10 tihumeetrit säilikuuid. Hall-lepikuuid jääb kaitsealale Prästvike piiranguvööndisse väiksemate puistutena (suurimad eraldised pindalaga 1,1 ha ja 2,1 ha) kokku ligi 5,5 ha. Hall-lepikute lühikese eluea tõttu ei ole otstarbekas neid turberaie taga majandada, sest need ei paku kaitse-eesmärgiks olevatele liikidele tüüpilisi kasvu- ja pesitsuskohti. Seetõttu on kaitseala valitseja nõusolekul lageraie lubatud, kuid langi suurus ei tohi ületada 1 ha. Suurem langi pindala suurendaks märgatavalt lagealaid, mistõttu poleks see kooskõlas piiranguvööndi kaitse-eesmärgiga. Halli lepa puhul ei ole uuenduse teke probleemiks, kiiresti uuenevad väikesed langid maastikku ja metsaelupaika olulisel määral ei killusta. 2. septembrist 2017. a jõustunud metsa majandamise eeskirja muudatustest tulenevalt võib turberaie teha ka kuusikutes, seetõttu kuusikutes täiendavalt lageraie ei lubata.

Lage- ja turberaieks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek. Nõusoleku andmisel võib kaitseala valitseja seada tingimusi, mis aitavad täita kaitse-eesmärke. Näiteks võib seada tingimusi turberaie viisile (aegjärgne või häilraie), lähtudes konkreetse ala metsade iseloomust. Tingimuste seadmisel arvestatakse, et parimal võimalikul viisil oleks tagatud bioloogiliselt mitmekesise metsaökosüsteemi ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse.

Elustiku mitmekesisuse säilitamiseks tuleb raiel ühe hektari kohta jätta alles vähemalt 20 tihumeetrit ning hall-lepikutes 10 tihumeetrit kasvavaid puid või nende säilinud püstiseisvaid osi, mis ei kuulu koristamisele ja jäävad metsa alatiseks. Elustiku mitmekesisuse tagamiseks alles jäetavad puud valitakse eri puuliikide esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades kõvalehtpuid, mände ja haabasid, samuti eritunnustega, nagu põlemisjälgede, õõnsuste, tuuleluudade või suurte okstega puid. Sellised puud on elupaigaks lindudele, nahkhiirtele, sammaldele ja samblikele, sageli ka kaitsealustele liikidele. Ettekirjutus säilikuude kohta tagab suurte vanade elusate puude ja suurediameetrilise surnud puidu tekkimise kooslusesse, mis on peamised struktuurielemendid, mille puudus on Eesti metsakooslustes kõige suurem. Need tingimused on vajalikud, et tagada raiutavas puistus elustiku mitmekesisuse, sh kaitstavate liikide säilitamise seisukohast oluliste elementide

säilimine, mis aitab säilitada nii konkreetses puistus kui ka kumulatiivselt piiranguvööndis tervikuna mitmekesisist elustikku. Samuti tagab piisava arvu säilikpuude jätmine metsa varieeruvad valgustingimused, mis soodustab erineva nõudlusega kuivade metsade elustikurühmade parema raiejärgse ellujäämise ja metsa uuenemise. Selliste vanade puude jätmine langile suurendab perioodi, kui metsaliigid saavad puistut kasutada, ning suurendab kaitsealuste liikide toidubaasi, varje- ja pesitsusvõimalusi. Puud, mis langile alles jäävad, suurendavad sinna kujuneva puistu liigilist ja vanuselist mitmekesisust ning on aluseks eritüübilise surnud puidu tekkele.

Elustiku mitmekesisuse säilitamise kriteeriumina on käsitletud hektari kohta vähemalt 20 tihumeetri ja hall-lepikutes 10 tihumeetri tüvepuidu kogumahuga säilikpuude allesjätamise nõuet.

Tingimuste seadmise põhimõtted esitatakse koosluse tüüpide või alade kaupa kaitsekorralduskavas. Täpsemad raieingimused, sh allesjäetavad puud ja lamapuidu osakaal, määratakse metsateatise igakordsel menetlemisel. Raiete lubamisel võib kaitseala valitseja seada tingimusi, mis on vajalikud koosluse või vööndis oleva liigi säilitamiseks, sh ajalisi piiranguid lähtuvalt kaitsealuste liikide pesitsusajast. Samuti tuleb arvestada, et pärast raie oleks tagatud liigiliselt mitmekesise puistu taastumine. Oluline on, et pärast uuendusraie taastuks kasvukohale omane ja ümbritsevate elupaikadega sarnane puistu. Hooldusraiate käigus on vajalik arvestada eri puuliikide järelkasvu olemasolu ning vajaduse korral saab taastuva puistu liigilist koosseisu reguleerida, kasvama jäetakse ja kasvutingimusi parandatakse okaspuudel ning väärtuslikel laialehistel puuliikidel. Aegjärgne ja häilraie koosluse liikide ja vanuse mitmekesisuse säilitamise nõudega võimaldab suurendada metsa looduslikkust piiranguvööndis kasvavates puistutes ning säilitada metsamaastikku.

2.5.5.3. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine, kui see ei ole seotud soo veerežiimi, veekogu looduslikkuse või ajaloolise lautrikoha taastamisega, maavara kaevandamine, puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine, biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine, välja arvatud õuemaal, ning roo varumine külmumata pinnasel, välja arvatud roo käsitsi niitmine vees või maismaal oma tarbeks 16. juulist 15. märtsini. Need piirangud tulenevad otseselt LKS § 31 lõikest 2 ning on suunatud vööndi kaitse-eesmärkide saavutamisele. Lisaks on keelatud puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt. Kui pinnas seda võimaldab, võib kaitseala valitseja lubada puidu kokku- ja väljavedu.

Maaparandussüsteem on maaparandusseaduse tähenduses maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamiseks ja keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogum, mis on kinnisasja oluline osa tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 54 lõike 1 tähenduses. Maaparandussüsteemide rajamine on olulise keskkonnamõjuga tegevus, mis muudab otseselt veerežiimi, kutsub esile ebasoovitavaid muutusi looduslikes kooslustes ja elupaikades ning kahjustab märgalakoosluste, sh loodusdirektiivi elupaigatüüpide säilimist. Varem rajatud kraavide kuivenduse mõju on kohati kaitseala koosluste seisundit rikkunud. Uute kraavide rajamine halvendaks koosluste seisundit ja piiranguvööndisse rajatavad kraavid võiksid mõjutada oluliselt ka sihtkaitsevööndis olevaid kooslusi ning seepärast on uue maaparandussüsteemi rajamine keelatud. Uute süsteemide rajamine soodustab näiteks inimõjuliste kõdusoometsade kujunemist, mis ei vasta loodusdirektiivi elupaigakriteeriumitele. Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööde

tegemist piiranguvööndis kaitse-eeskirjaga eraldi ei reguleerita, see tegevus on looduskaitseaduse alusel lubatud.

Veekogu veetaseme ja kaldajoone muutmine on enamasti olulise keskkonnamõjuga, mistõttu on see kaitseala kaitseväärtuste soodsa seisundi tagamiseks keelatud. Kaitsealal asuvad veekogud on valdavalt looduslikud ja määratud loodusdirektiivi elupaigatüüpideks, mistõttu nende veetaseme või kaldajoone muutmine pole võimalik elupaigatüüpide soodsat seisundit kahjustamata. Piiranguvööndisse jäävate veekogude kaldajoone muutmine kahjustaks nii veekooslusi kui ka piirnevaid soo- ja metsakooslusi ning halvendaks kaitsealuste liikide elupaiku. Kaldajoone muutmisenä ei käsitleta loodusliku kaldajoone taastamist. Veetaseme muutmine võib osutada vajalikuks Prästvike järve kui kalade koelmuala taastamiseks vajalike tööde tegemisel ning kaitse-eeskiri seda ka võimaldab. 2006. aastal on valminud Vormsi vallavalitsuse tellimisel detailplaneering „Prästvike rannajärve taastamine Vormsil”, kus on keskkonnamõju hinnanud OÜ Lutra (2007. aasta). Kaldajoone muutmine võib osutada vajalikuks ka ajalooliste lautrikohtade taastamisel. Tegevustele kooskõlastuse andmisel lähtub kaitseala valitseja tingimustest, et tööde tegemisel kaitseala kaitseväärtuseid ei kahjustata.

Maavara kaevandamine muudab otseselt maastikuilmet, kahjustab koosluste ja elupaikade seisundit ning seepärast on maavara kaevandamine keelatud.

Puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine on kaitsealal keelatud, sest see vähendab eluslooduse mitmekesisust ja vaesestab maastikuilmet, mis läheb vastuollu ala kaitse-eesmärgiga.

Biotsiidi, keemilise taimekaitsevahendi või väetise kasutamine kahjustab otseselt looduslikke elupaiku ja poollooduslikke kooslusi ning nende soodsat seisundit, seega on see kaitsealal keelatud. Keemilise taimekaitsevahendi ja biotsiidi kasutamine võib otseselt ohustada toitumisahela kaudu alal pesitsevat ja toituvat I kaitsekategooria linnuliiki. Kasutamine on lubatud vaid piiranguvööndisse jäävatel õuealadel, kus oleks vajalik väikeses mahus väetise kasutamine. Põllualasid kaitsealale ei jää.

Piiranguvööndis on keelatud roo varumine külmumata pinnasel, välja arvatud roo käsitsi niitmine vees või maismaal oma tarbeks 16. juulist 15. märtsini. Roo varumine masinatega külmumata pinnaselt võib oluliselt kahjustada sealseid kooslusi, mis taastuvad aeglaselt. Kui pilliroo varumine toimub käsitsi või pinnast mittekahjustavate masinatega, on võimalik lubada pilliroo varumist ka külmumata pinnasel väljaspool lindude pesitsus- ja rändeperioodi. Lubatav aeg 16. märtsist arvestab rannikulindude pesitsusperioodi. Kaitsealal intensiivse roovarumise alasid ei ole.

Puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnasel on keelatud, sest piiranguvööndis on tegemist märjemate kasvukohatüüpidega pehmel niiskel pinnasel, millel liikumine kahjustab pinnast ja metsataimestikku. Kaitseala valitseja võib siiski lubada puidu kokku- ja väljavedu, kui pinnas seda võimaldab. Selline võimalus on vajalik raie võimaldamiseks kuivadel perioodidel kohtades, kus see pinnast ei kahjusta, kui pinnasekahjustuste tekke oht on välistatud. Külmumata pinnaselt puidu koondamine ja kokkuvedu toimub erandkorras kaitseala valitseja kaalutusotsusena.

3. Menetluse kirjeldus

Täidetakse pärast avalikustamist.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusale

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmisi Euroopa Liidu õigusakte:

1. Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).
2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25).

Loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele Euroopa Liidu liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunktiga 517 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Väinamere loodusala, mis hõlmab muu hulgas Vormsi maastikukaitseala ja Väinamere hoiuala. Seetõttu tuleb Vormsi maastikukaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta käivaid erisusi.

Väinamere loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 12, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 24. märtsi 2020. a rakendusotsusega (EL) 2020/494, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu kolmeteistkümmes uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2020) 1713 all, ELT L 111, 08.04.2020, lk 1–175).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ ehk linnudirektiivi artikli 1 kohaselt käsitleb nimetatud direktiiv kõikide looduslikult leiduvate linnuliikide, kaasa arvatud nende munade, pesade ja elupaikade kaitset Euroopa Liidu liikmesriikides. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kasutamist. Linnudirektiivi artiklite 2 ja 3 kohaselt võtavad liikmesriigid vajalikud meetmed, sealhulgas kaitsealade loomine, eelnimetatud linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslike ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 1 alapunktiga 66 on Natura 2000 võrgustiku linnualaks esitatud Väinamere linnuala, mis hõlmab muu hulgas Vormsi maastikukaitseala ja Väinamere hoiuala. Vormsi maastikukaitsealal on olulisteks kaitse-eesmärkideks mitme linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliigi kaitse.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” alusel Väinamere loodusala piiri muutmiseks. Kaitseala ja hoiuala piiri muutmise tõttu tuleb Väinamere loodusala piir viia vastavusse kaitseala ja hoiuala piiriga.

Väinamere loodusala piiride muutmisel lisandub Natura 2000 võrgustiku alade hulka katastriüksus tunnusega 90701:003:0383. Loodusalast jäävad välja katastriüksused Teomeeste (90701:002:0407), Raja (90701:002:0154) ja Vormsi metskond 61 (90701:001:0495). Loodusala osakaal suureneb katastriüksustel Vormsi metskond 1 (90701:002:0002) ja Vormsi metskond 17 (90701:002:0343) ja Rumpo tee (90701:001:0849). Loodusala osakaal väheneb katastriüksustel Järveotsa (90701:003:0167), Kotka (90701:003:0510), Matsi (90701:003:0291), Agneta (90701:003:0239), Vormsi maastikukaitseala 19 (90701:002:0298) ja Vormsi ringtee T 1 (90701:002:0002).

Pärast määruse jõustumist tehakse ettepanek lisada Väinamere loodusala eesmärgiks roheline hiidkuper (*Buxbaumia viridis*).

2020. aasta avalikustamise teade ja avalikustamisel olnud määruse seletuskiri sisaldas teavet Natura 2000 piiride muutmise kavatsuse kohta.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määruse kaitse-eesmärkide täiendamine vee- ja poollooduslike elupaigatüüpidega aitab kaasa väärtuslike elupaikade säilitamisele ja nende soodsa seisundi saavutamisele. Samuti aitab kaasa eluslooduse mitmekesisuse säilitamisele I kaitsekategooria sambla ja seeneliikide lisamine kaitse-eesmärkidesse. Täiendav laanemetsa kasvukohatüüpi metsaalade liitmine kaitsealaga täidab otseselt nii looduskaitse arengukavaga kui ka metsanduse arengukavaga aastani 2020 seatud eesmärki parandada metsade range kaitse tüpoloogilist esindatust. Kehtestatav kaitsekord arvestab ala eesmärgiks olevate väärtuste kaitse vajadusi ja selle rakendamine tagab nende säilimise.

Kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2030 (EU Biodiversity Strategy for 2030), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2030. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Vormsi maastikukaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele. Seoses 95 ha eraomandisse kuuluva varem piiranguvööndis oleva metsamaa arvamisega sihtkaitsevööndisse tuleb nendel maaomanikel arvestada, et edaspidi ei ole sihtkaitsevööndis metsade majandamine lubatud. Lubatud on metsakoosluste kujundamine kaitseala valitseja nõusolekul vastavalt kaitse-eesmärgile. Uuest kaitse alla võetavast alast on 18 ha riigimaa (arvatakse piiranguvööndisse). Eramaad on kaitstava ala laiendusel 0,1 ha, mis arvatakse sihtkaitsevööndisse.

Planeeringud tuleb viia kooskõlla kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast.

Kuna 140 ha varem piiranguvööndisse jäänud ja 20 ha hoiualale jäänud alast arvatakse sihtkaitsevööndisse ning lisaks liidetakse sihtkaitsevööndisse juurde 0,1 ha ja piiranguvööndisse 18 ha varem kaitse all mitte olnud maad, kaasneb kaitse-eeskirja kehtestamisega Vormsi vallale esialgsel hinnangul mõningane maamaksu laekumise vähenemine. Samas arvatakse kaitse alt välja ligikaudu 2 ha piiranguvööndis ja hoiualal olnud maad. Arvestades, et metsamaa maksustamishind Vormsi vallas hinnatsoonis H0907002 on 179 eurot/ha, hinnatsoonis H0907001 iga katastriüksuse esimese hektari maksustamishind 3800 eurot/ha ja ülejäänud 128 eurot/ha ning maksumäär 2,5%, väheneb esialgsete arvutuste andmetel määruse jõustumisel maamaksutulu Vormsi valla eelarvesse 900 eurot aastas.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Maa-ameti andmetel on metsamaa hind piirkonnas 984–3169 eurot/ha (Maa-amet, tehingute andmebaas; aluseks on võetud 2019. aasta kinnisasjatehingute metsamaa hind Vormsi vallas). Võrreldes kehtiva kaitstava ala piiride ja kaitsekorraga suureneb Vormsi maastikukaitseala kaitse-eeskirja kehtestamisega sihtkaitsevööndis oleva erametsamaa, mille sihtotstarbelist kasutust ala kaitsekord oluliselt piirab, pindala ligikaudu 95 ha võrra. Riigil tekib lisakohustus 87 ha eramaa omandamiseks. Kuna piiranguvööndi loometsades on uuendusraie keelatud, tekib riigil lisakohustus 32 ha eramaa omandamiseks. Muul alal kaitseala piiranguvööndis paiknevate eramaade sihtotstarbeline kasutamine oluliselt piiratud ei ole. Seega on riigil maade omandamise võimalikud lisakulud ligikaudu 257 000 eurot.

Poollooduslike koosluste hooldamisega seoses ei kaasne riigile määruse kehtestamisega lisakulusid, kuna hooldatava ala maht võrreldes varasemaga ei suurene.

Erametsaomanikud saavad taotleda toetust Natura 2000 võrgustiku alal asuvale metsamaale. Toetuse suurus on piiranguvööndis ja hoiualadel ning projekteeritavatel aladel kuni 60 eurot hektari kohta aastas ja sihtkaitsevööndis 110 eurot hektari kohta aastas. Vormsi maastikukaitseala uue kaitse-eeskirja kehtestamisega arvatakse varem piiranguvööndis olnud erametsamaast sihtkaitsevööndisse ligi 95 ha. Tsoneeringumuudatuste tõttu suureneb Natura 2000 erametsatoetuste võimalik kulu.

Vormsi maastikukaitseala kaitse-eeskirja kehtestamisega arvatakse piiranguvööndisse ligikaudu 18 ha varem kaitse all mitte olnud riigimetsamaad ning sihtkaitsevööndisse varem piiranguvööndis olnud 43 ha riigimetsamaad. Vastavalt RMK arvutustele vähendab majandusmetsa range kaitse alla võtmine Läänemaal puidukasutuse tulu keskmiselt 52 eurot hektari kohta aastas. Majanduspiirangutega metsade kavandatavaks raiemahuks on RMK arvutuste kohaselt ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest ehk 1 ha piiranguvööndisse arvataval metsamaal väheneb puidukasutuse tulu 47 eurot aastas. Arvestades lisanduvate piirangutega alal asuva küpse ja valmiva metsa osakaalu (sihtkaitsevööndisse arvataval alal 38 ha, piiranguvööndisse arvataval alal 13 ha), kus lähima kümne aasta jooksul oleks võimalik piirangute muutmiseta raiet teha, on saamata jääv tulu keskmiste määrade järgi

ligikaudu 801 eurot aastas. Keskkonnaagentuuri uuringu kohaselt jääb keskmiselt 40% raieküpsetel aladel väljastatud metsateatistest realiseerimata muudel põhjustel (ebasoodsad ilmastikuolud, puiduturu olukord jne). Seega väheneks iga-aastane saamata jäänud puidutulu Vormsi maastikukaitseala kaitse-eeskirja kehtestamisega ligikaudu 481 euro võrra aastas. Lisaks kavandatakse tsoneeringu muudatusega arvata 20 ha hoiualal olevat riigimetsamaad sihtkaitsevööndisse; sealsete metsade majandamine on praegugi piiratud, sest valdavalt on tegemist elupaigatüüpidele vastavate metsakooslustega.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastatakse teiste ministeeriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu.